

PŘÍRUČKA

Příručka evropského antidiskriminačního práva

© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2010.
Rada Evropy, 2010.

Rukopis byl dokončen v červenci 2010.

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

***Europe Direct je služba, která Vám pomůže najít
odpovědi na Vaše otázky o Evropské unii***

Bezplatné telefonní číslo *
00 800 6 7 8 9 10 11

Někteří mobilní telefonní operátoři neposkytují přístup k linkám s předčíslem 00 800 nebo mohou toto telefonní spojení zpoplatnit.

Foto (kryt a vnitřek): © iStockphoto

Více informací o Evropské unii je k dispozici na internetu (<http://europa.eu>)

Katalogové údaje lze najít na konci této publikace.

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011

ISBN 978-92-871-9992-8 (Rada Evropy)

ISBN 978-92-9192-664-0 (FRA)

doi:10.2811/10549

VTYŠTĚNO NA PAPIŘE BĚLENÉM ZCELA BEZ POUŽITÍ CHLORU (ECF)

ORIGINÁLNÍ VERZE TĚTO PŘÍRUČKY BYLA NAPSÁNA V ANGLIČTINĚ. EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA (ESLP) A AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA (FRA) NEODPOVÍDAJÍ ZA KVALITU PŘEKLADŮ DO JINÝCH JAZYKŮ. NÁZORY VYJÁDRĚNÉ V TĚTO PŘÍRUČCE ESLP NEZAVAZUJÍ. PŘÍRUČKA ODKAZUJE NA VÝBĚR KOMENTÁŘŮ A PUBLIKACÍ O EVROPSKÉ ÚMLUVĚ O LIDSKÝCH PRÁVECH. ESLP NEODPOVÍDÁ ZA JEJICH OBSAH A JEJICH ZAŘAZENÍM SE K NIM ANI NIJAK NEHLÁSÍ ANI JE NIJAK NESCHVALUJE. DALŠÍ PŘÍRUČKY O ÚMLUVĚ JSOU UVEDENÉ NA INTERNETOVÝCH STRÁNKÁCH KNIHOVNY ESLP (WWW.ECHR.CO.EINT/LIBRARY/).

Příručka evropského antidiskriminačního práva

Předmluva

V lednu 2010 se Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva rozhodly spolupracovat na přípravě této příručky věnované evropské judikatuře v oblasti zákazu diskriminace. Těší nás, že vám nyní můžeme představit konkrétní výsledky tohoto společného úsilí.

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost se Listina základních práv Evropské unie stala právně závaznou. Kromě toho Lisabonská smlouva obsahuje ustanovení o přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech. V této souvislosti je lepší znalost společných zásad, které vypracovaly Soudní dvůr Evropské unie a Evropský soud pro lidská práva, nejen žádoucí, ale vlastně i nezbytná k řádnému vnitrostátnímu provádění klíčového aspektu evropských právních předpisů v oblasti lidských práv: norem upravujících zákaz diskriminace.

Rok 2010 byl rokem 60. výročí Evropské úmluvy o lidských právech, která ve svém článku 14 stanoví zákaz diskriminace, a 10. výročí přijetí dvou základních textů pro boj proti diskriminaci na úrovni EU – směrnice o rasové rovnosti a směrnice o rovnosti v zaměstnání. S ohledem na působivý soubor judikatury, který je výsledkem práce Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie v oblasti zákazu diskriminace, se zdálo užitečné přístupnou formou představit příručku obsahující CD-ROM a určenou advokátům v členských státech Evropské unie a Rady Evropy a dalším uživatelům, například soudcům, státním zástupcům a právním odborníkům a pracovníkům donucovacích orgánů. Ti stojí v čele ochrany lidských práv, a proto si musí být zásad zákazu diskriminace zvláště dobře vědomi, aby je mohli účinně používat v praxi. Neboť je to právě vnitrostátní úroveň, která uvádí antidiskriminační ustanovení v život, a právě zde, v praxi, se objevují zásadní úkoly.

Erik Fribergh

tajemník Evropského
soudu pro lidská práva

Morten Kjaerum

ředitel Evropské agentury
ro základní práva

Obsah

PŘEDMLUVA	3
ZKRATKY	9
1. ÚVOD DO EVROPSKÉHO ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA: SOUVISLOSTI, VÝVOJ A HLAVNÍ PRINCIPY	11
1.1. Souvislosti a pozadí evropského antidiskriminačního práva.....	12
1.1.1. Rada Evropy a Evropská úmluva o lidských právech	12
1.1.2. Evropská unie a směrnice o zákazu diskriminace.....	13
1.2. Současný a budoucí vývoj evropských mechanismů ochrany	15
1.2.1. Listina základních práv Evropské Unie	15
1.2.2. Úmluvy OSN o lidských právech.....	16
1.2.3. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech.....	17
Klíčové body.....	17
Další literatura.....	18
2. KATEGORIE DISKRIMINACE A PROSTŘEDKY OBHAJOBY	21
2.1. Úvod	21
2.2. Přímá diskriminace	22
2.2.1. Nepříznivé zacházení	22
2.2.2. Komparátor.....	23
2.2.3. Chráněný důvod.....	26
2.3. Nepřímá diskriminace.....	29
2.3.1. Neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost	29
2.3.2. Významně nepříznivější, pokud jde o účinek na chráněnou skupinu	30
2.3.3. Komparátor.....	31
2.4. Obtěžování a navádění k diskriminaci	31
2.4.1. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle antidiskriminačních směrnic EU.....	31
2.4.2. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle EÚLP.....	34
2.5. Zvláštní opatření	35
Klíčové body.....	42

2.6.	Prostředky obhajoby méně příznivého zacházení podle evropských antidiskriminačních právních předpisů	43
2.6.1.	Úvod.....	43
2.6.2.	Členění obecného prostředku obhajoby.....	43
2.6.3.	Použití obecného prostředku obhajoby	45
2.6.4.	Specifické prostředky obhajoby podle právních předpisů EU.....	45
2.6.4.1.	Podstatný profesní požadavek.....	46
2.6.4.2.	Náboženské instituce.....	49
2.6.4.3.	Výjimky na základě věku.....	51
	Klíčové body.....	53
	Další literatura.....	54
3.	OBLAST PŮSOBNOSTI EVROPSKÉHO ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA	57
3.1.	Úvod.....	57
3.2.	Komu zajišťuje evropské antidiskriminační právo ochranu?.....	58
3.3.	Oblast působnosti Evropské úmluvy o lidských právech/EÚLP: článek 14 a protokol č. 12.....	60
3.3.1.	Povaha zákazu diskriminace v úmluvě.....	60
3.3.1.1.	Práva upravená úmluvou.....	60
3.3.1.2.	Oblast působnosti práv vyplývajících z úmluvy.....	61
3.3.1.3.	Protokol č. 12.....	63
3.4.	Oblast působnosti antidiskriminačních směrnic EU	64
3.4.1.	Zaměstnání.....	64
3.4.1.1.	Přístup k zaměstnání.....	65
3.4.1.2.	Podmínky zaměstnání včetně podmínek propouštění a odměňování.....	65
3.4.1.3.	Přístup k odborné přípravě a vzdělávání.....	67
3.4.1.4.	Organizace pracovníků a zaměstnavatelů.....	68
3.4.1.5.	Evropská úmluva o lidských právech/ EÚLP a kontext zaměstnání.....	68
3.4.2.	Přístup k sociální péči a formám sociálního zabezpečení.....	69
3.4.2.1.	Sociální ochrana včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče.....	69
3.4.2.2.	Sociální výhody	70
3.4.2.3.	Vzdělávání.....	71
3.4.2.4.	Evropská úmluva a kontext sociální péče a vzdělávání	72
3.4.3.	Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení	73
3.4.3.1.	Evropská úmluva o lidských právech/EÚLP a kontext zboží a služeb včetně bydlení	76

3.4.4. Přístup ke spravedlnosti.....	77
3.4.4.1. Evropská úmluva o lidských právech/EÚLP a kontext přístupu ke spravedlnosti.....	78
3.5. Použití úmluvy mimo oblast působnosti právních předpisů EU.....	79
3.5.1. „Osobní“ oblast: soukromý a rodinný život, adopce, domov a manželství.....	79
3.5.2. Účast na politice: svoboda projevu, shromažďování a sdružování a svobodné volby.....	81
3.5.3. Prosazování práva.....	82
3.5.4. Zležitosti trestního práva.....	84
Klíčové body.....	85
Další literatura.....	86
4. CHRÁNĚNÉ DŮVODY.....	89
4.1. Úvod.....	89
4.2. Pohlaví.....	90
4.3. Sexuální orientace.....	97
4.4. Zdravotní postižení.....	99
4.5. Věk.....	102
4.6. Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině.....	103
4.7. Státní občanství nebo národnostní původ.....	107
4.8. Náboženské vyznání nebo víra.....	111
4.9. Jazyk.....	113
4.10. Sociální původ, rod a majetek.....	115
4.11. Politické či jiné smýšlení.....	116
4.12. „Jiné postavení“.....	117
Klíčové body.....	118
Další literatura.....	119
5. DŮKAZNÍ OTÁZKY V ANTIDISKRIMINAČNÍM PRÁVU.....	123
5.1. Úvod.....	123
5.2. Sdílení důkazního břemene.....	124
5.2.1. Činitele, které není třeba prokazovat.....	126
5.3. Úloha statistických a jiných údajů.....	128
Klíčové body.....	133
Další literatura.....	133
SEZNAM VĚCÍ.....	135
Judikatura Mezinárodního soudního dvora.....	135

Judikatura Evropského soudního dvora	135
Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	138
Judikatura Evropského výboru pro sociální práva	141
Judikatura Výboru pro lidská práva	141
Judikatura vnitrostátních soudů	142
TABULKA PRÁVNÍCH TEXTŮ	145
Mezinárodní nástroje	145
Nástroje EU	145
DALŠÍ MATERIÁLY DOSTUPNÉ NA CD-ROM	147
ON-LINE ZDROJE	149
POZNÁMKA K CITACÍM	151

Zkratky

CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
CERD	Výbor pro odstranění rasové diskriminace
CRC	Úmluva o právech dítěte
CRPD	Úmluva Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením
ECRI	Komise Rady Evropy proti rasismu a nesnášenlivosti
ESD	Evropský soudní dvůr
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva
HRC	Výbor OSN pro lidská práva
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
ICERD	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
OSN	Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy

1

Úvod do evropského antidiskriminačního práva: souvislosti, vývoj a hlavní principy

Tato úvodní kapitola vysvětlí počátky antidiskriminačního práva v Evropě, jakož i současné a budoucí změny hmotného práva i ochranných postupů.

Je důležité na samém počátku konstatovat, že soudci i státní zástupci jsou povinni uplatňovat ochranná ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP) a ustanovení směrnic Evropské unie (EU) zakazujících diskriminaci bez ohledu na to, zda se jich některý účastník řízení dovolává. Vnitrostátní soudy a soudní úředníci nejsou omezeni právními argumenty, které předloží účastníci řízení, musí však určit platné právní předpisy na základě popisu skutkového stavu, který účastníci řízení podají; to v zásadě znamená, že účastníci řízení se vlastně rozhodují, zda prostřednictvím argumentů a důkazů, které předloží, uplatní nárok z titulu zákazu diskriminace. Tento stav je důsledkem platných právních zásad, jež jsou v každém příslušném systému evidentní, například přímý účinek právních předpisů EU ve 27 členských státech, které tvoří Evropskou unii, a přímá aplikace EÚLP, která znamená, že tato úmluva musí být dodržována ve všech členských státech EU a Rady Evropy. Existuje však jedno významné omezení tohoto požadavku, které má podobu případné použitelné promlčecí lhůty. Než advokáti začnou uvažovat o uplatnění antidiskriminačních ochranných ustanovení, budou se muset seznámit s případnou platnou promlčecí lhůtou uplatňovanou ve zvažované jurisdikci a stanovit, zda může dotčený soud danou věc projednat.

Praktické důsledky této situace jsou takové, že advokáti mohou u vnitrostátních soudů a orgánů dle potřeby využívat příslušné antidiskriminační nástroje a příslušnou judikaturu.

Proto je naprosto nezbytné, aby advokáti porozuměli systémům, které v současné době v oblasti zákazu diskriminace existují, jejich použití i tomu, jak se uplatňují v daných situacích.

1.1. Souvislosti a pozadí evropského antidiskriminačního práva

Pojem „evropské antidiskriminační právo“ naznačuje, že existuje jednotný celoevropský systém předpisů týkajících se zákazu diskriminace; ve skutečnosti však tento systém tvoří řada nejrůznějších souvislostí. Tato příručka čerpá zejména z právních předpisů EÚLP a EU. Tyto dva systémy mají oddělené kořeny jak z hlediska doby, tak z hlediska důvodu svého vzniku.

1.1.1. Rada Evropy a Evropská úmluva o lidských právech

Rada Evropy (RE) je mezivládní organizace, která původně vznikla po druhé světové válce s cílem prosazovat mimo jiné právní stát, demokracii, lidská práva a sociální rozvoj (viz preambule a článek 1 statutu Rady Evropy). Aby těmto cílům napomohly, přijaly členské státy Rady Evropy EÚLP, která byla první z moderních úmluv o lidských právech a čerpala ze Všeobecné deklarace lidských práv Organizace spojených národů. EÚLP stanoví svým smluvním stranám právně závaznou povinnost zaručit v rámci jejich jurisdikce každému (nikoli jen občanům) určitý soubor lidských práv. Provádění EÚLP přezkoumává Evropský soud pro lidská práva (ESLP) (jemuž byla původně nápomocna Evropská komise pro lidská práva), který projednává stížnosti vznesené proti členským státům. Rada Evropy má v současné době 47 členů a každý stát, který do ní chce vstoupit, musí zároveň přistoupit i k EÚLP.

EÚLP byla od svého vzniku v roce 1950 pozměňována a rozšiřována tzv. „protokoly“. Nejvýznamnější procesní změnou EÚLP byl protokol č. 11 (1994), na jehož základě se ESLP stal stálým orgánem činným na plný úvazek a byla zrušena Evropská komise pro lidská práva. Tento protokol měl mechanismům EÚLP pomoci vypořádat se s nárůstem počtu stížností pocházejících ze států východní Evropy, které k Radě Evropy přistoupily po pádu Berlínské zdi a rozpadu bývalého Sovětského svazu.

Zákaz diskriminace zaručuje článek 14 EÚLP¹, který zajišťuje rovné zacházení při užívání ostatních práv stanovených v úmluvě. Protokol č. 12 (2000) k EÚLP, který dosud všechny členské státy neratifikovaly², rozšiřuje oblast působnosti zákazu diskriminace tím, že zaručuje rovné zacházení při užívání jakéhokoli práva (včetně práv podle vnitrostátních právních předpisů). Podle vysvětlující zprávy k protokolu byl protokol vypracován v důsledku snahy posílit ochranu před diskriminací, která byla považována za klíčový prvek zaručení lidských práv. Protokol vzešel z debat o tom, jak posílit rovnost mužů a žen a rasovou rovnost.

Ačkoli to není prvořadé téma této příručky, měl by si čtenář povšimnout, že zásada zákazu diskriminace je ústřední zásadou řady dokumentů RE. Důležité je znění Evropské sociální charty z roku 1996, které obsahuje právo na rovné příležitosti i na rovné zacházení ve věcech zaměstnání a povolání a chrání před diskriminací na základě pohlaví³. Další ochranu před diskriminací lze nalézt v Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin⁴, v Úmluvě RE o boji proti obchodu s lidmi⁵ a v Úmluvě RE o přístupu k úředním dokumentům. Existuje i ochrana před prosazováním diskriminace v Protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě. Otázka zákazu diskriminace měla zcela jasně svůj vliv při tvorbě legislativních dokumentů RE a je vnímána jako základní svoboda, kterou je třeba chránit.

1.1.2. Evropská unie a směrnice o zákazu diskriminace

Evropská unie (EU) byla původně mezivládní organizací, nyní má však samostatnou právní subjektivitu. V současné době Evropskou unii tvoří 27 členských států. Vyvinula se ze tří samostatných mezivládních organizací založených v 50. letech 20. století, které se zabývaly bezpečností dodávek energie a volným obchodem (společně známých jako „Evropská společenství“). Hlavním účelem Evropských společenství bylo povzbuzení hospodářského rozvoje prostřednictvím volného pohybu zboží, kapitálu, osob a služeb. Aby umožnila rovné podmínky pro všechny členské státy, obsahovala původní Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství

- 1 Výuková příručka v podobě prezentace ve formátu programu Powerpoint, která nabízí vysvětlení ohledně uplatňování článku 14 EÚLP, je k dispozici na internetové stránce Rady Evropy věnované vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv: www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1.
- 2 Aktuální počet členských států EU, které protokol č. 12 ratifikovaly, viz: www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=177&CM=7&DF=16/07/2010&CL=ENG.
- 3 Viz článek 20 a článek E v části 5 Evropské sociální charty.
- 4 Viz článek 4, čl. 6 odst. 2 a článek 9 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin.
- 5 Viz čl. 2 odst. 1 Úmluvy Rady Evropy o boji proti obchodu s lidmi.

(1957) ustanovení, které zakazovalo diskriminaci na základě pohlaví v oblasti zaměstnání. Toto ustanovení bránilo členským státům získávat ve vzájemných vztazích konkurenční výhodu nabídkou nižších mzdových sazeb nebo méně příznivých podmínek práce pro ženy. Ačkoli se tento právní systém značně vyvinul, aby obsáhl oblasti, jako jsou starobní důchody, těhotenství a režimy zákonného sociálního zabezpečení, až do roku 2000 se antidiskriminační právo v EU uplatňovalo pouze v oblasti zaměstnání a sociálního zabezpečení a zahrnovalo pouze diskriminaci na základě pohlaví.

V 90. letech 20. století vyvinuly značný tlak skupiny prosazující veřejný zájem, které žádaly, aby byl zákaz diskriminace rozšířen v právu EU tak, aby zahrnoval i jiné oblasti, například rasu a etnický původ, jakož i sexuální orientaci, náboženskou víru, věk a zdravotní postižení. Obavy z ožívajícího extremistického nacionalismu v některých členských státech EU podnítily u vedoucích představitelů dostatečnou politickou vůli, která umožnila změnu Smlouvy o založení Evropského společenství, jež dala Společenství pravomoc přijímat v těchto oblastech právní předpisy.

V roce 2000 byly přijaty dvě směrnice: směrnice o rovnosti v zaměstnání zakazovala diskriminaci na základě sexuální orientace, náboženského vyznání, věku a zdravotního postižení v oblasti zaměstnání; směrnice o rasové rovnosti zakazovala diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v oblasti zaměstnání, také však v oblasti přístupu k systému sociální péče a sociálního zabezpečení a ke zboží a službám. To znamenalo významné rozšíření oblasti působnosti antidiskriminačního práva v Evropské unii, které uznávalo, že k tomu, aby mohli jednotlivci dosáhnout svého plného potenciálu na trhu práce, bylo také nezbytné jim zaručit rovný přístup k oblastem, jako je zdravotní péče, vzdělávání a bydlení. V roce 2004 rozšířila směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám oblast úpravy diskriminace na základě pohlaví i na oblast zboží a služeb. Ochrana na základě pohlaví však není příliš v souladu s oblastí ochrany podle směrnice o rasové rovnosti, protože směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení zaručuje rovné zacházení pouze ve vztahu k sociálnímu zabezpečení a nikoli k širšímu systému sociální péče, jako je sociální ochrana a přístup ke zdravotní péči a ke vzdělávání.

Ačkoli jsou v oblasti zaměstnání jedinými chráněnými důvody sexuální orientace, náboženská víra, zdravotní postižení a věk, projednávají v současné době orgány EU návrh na rozšíření ochrany těchto důvodů na oblast přístupu ke zboží a službám (známý jako „horizontální směrnice“).

1.2. Současný a budoucí vývoj evropských mechanismů ochrany

1.2.1. Listina základních práv Evropské Unie

Původní smlouvy Evropských společenství neobsahovaly žádný odkaz na lidská práva či jejich ochranu. Nepřepokládalo se, že vytvoření oblasti volného obchodu v Evropě by mohlo mít jakýkoli významný dopad na lidská práva. Avšak s tím, jak se před Evropský soudní dvůr (ESD) začaly dostávat věci namítající porušování lidských práv v důsledku právních předpisů Společenství, vypracoval ESD soubor soudcovského práva známý jako „všeobecné zásady“ práva Společenství⁶. Podle ESD měly tyto všeobecné zásady odrážet obsah ochrany lidských práv zjištěný ve vnitrostátních ústavách a úmluvách o lidských právech, zejména EÚLP. ESD prohlásil, že zajistí soulad právních předpisů Společenství s uvedenými zásadami.

EU, která uznala, že její politiky by mohly mít dopad na lidská práva, a snažila se u občanů dosáhnout pocitu „bližšího vztahu“ k EU, vyhlásila spolu se svými členskými státy v roce 2000 Listinu základních práv Evropské unie. Listina obsahuje výčet lidských práv, který byl inspirován právy uvedenými v ústavách členských států, v EÚLP a ve všeobecných úmluvách o lidských právech, jako je Úmluva OSN o právech dítěte. Listina v podobě přijaté v roce 2000 byla pouhou „deklarací“, což znamená, že nebyla právně závazná, ačkoli Evropská komise (hlavní orgán příslušný navrhnout nové právní předpisy EU) uvedla, že její návrhy budou s Listinou v souladu.

Když v roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, změnila status Listiny a učinila ji právně závazným dokumentem. V důsledku toho jsou orgány EU povinny Listinu dodržovat. Dodržovat Listinu jsou povinny i členské státy, pouze však při provádění právních předpisů EU. Ve vztahu k České republice, Polsku a Spojenému království byl k Listině sjednán protokol, který toto omezení výslovně znovu uvádí. Článek 21 Listiny obsahuje zákaz diskriminace na základě různých důvodů, k nimž se tato příručka později vrátí. Znamená to, že jednotlivci mohou podat stížnost ve věci právních předpisů EU či vnitrostátních právních předpisů, které právní předpisy EU provádějí, domnívají-li se, že Listina nebyla dodržena. Vnitrostátní soudy mohou

⁶ Evropský soudní dvůr je po změnách, které zavedla Lisabonská smlouva, označován jako „Soudní dvůr Evropské unie“. Aby však tato příručka předešla nedorozumění, používá nadále označení „ESD“, protože většina stávající literatury, do níž mohou chtít advokáti nahlížet, byla vydána před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost v prosinci 2009.

požádat ESD o pokyny ke správnému výkladu právních předpisů EU prostřednictvím řízení o předběžné otázce podle článku 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

1.2.2. Úmluvy OSN o lidských právech

Mechanismy ochrany lidských práv se samozřejmě neomezuji jen na Evropu. Stejně jako existují jiné regionální mechanismy ve všech částech Ameriky, v Africe a na Středním východě, existuje i významný soubor mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských práv, který vznikl v rámci Organizace spojených národů (OSN). Všechny členské státy EU jsou smluvní stranou následujících úmluv OSN o lidských právech, které všechny obsahují zákaz diskriminace: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)⁷, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR)⁸, Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (ICERD)⁹, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)¹⁰, Úmluva proti mučení¹¹ a Úmluva o právech dítěte (CRC)¹². Poslední úmluvou o lidských právech vypracovanou na úrovni OSN je Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (CRPD) z roku 2006¹³. Úmluvy o lidských právech tradičně umožňují pouze členství států. Avšak s tím, jak státy více spolupracují prostřednictvím mezivládních organizací, na něž delegují významné pravomoci a povinnosti, existuje i naléhavá nutnost zajistit, aby se i mezivládní organizace snažily plnit závazky svých členských států v oblasti lidských práv. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením je první úmluvou o lidských právech na úrovni OSN, která je otevřena členství organizací regionální integrace, a kterou EU ratifikovala v prosinci 2010.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (CRPD) zahrnuje rozsáhlý výčet práv osob se zdravotním postižením, jehož cílem je zajistit rovnost při užívání jejich práv i uložit státu celou řadu povinností v oblasti provádění pozitivních opatření. Stejně jako Listina i tato úmluva zavazuje orgány EU a bude zavazovat členské státy při uplatňování právních předpisů EU. Kromě toho jsou jednotlivé členské státy

7 999 UNTS 171.

8 993 UNTS 3.

9 660 UNTS 195.

10 1249 UNTS 13.

11 1465 UNTS 85.

12 1577 UNTS 3. Kromě toho jsou některé členské státy také smluvními stranami Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením (dok. OSN A/61/611, 13. prosince 2006) a Mezinárodní úmluvy o ochraně všech osob před nedobrovolným zmizením (dok. OSN A/61/488, 20. prosince 2006); žádný členský stát však není smluvní stranou Mezinárodní úmluvy o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (dok. OSN A/RES/45/158, 1. července 2003).

13 Dok. OSN A/61/611, 13. prosince 2006.

v současné době v procesu přistupování k úmluvě CRPD samy za sebe, což pro ně bude rovněž znamenat přímé uložení povinností. Úmluva CRPD se pravděpodobně stane referenčním bodem pro výklad právních předpisů EU i ESLP v oblasti diskriminace na základě zdravotního postižení.

1.2.3. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech

V současné době jsou právní předpisy EU a EÚLP úzce propojeny. K EÚLP přistoupily všechny členské státy EU. Jak bylo uvedeno výše, obrací se ESD k EÚLP pro inspiraci při určování oblasti působnosti ochrany lidských práv podle právních předpisů EU. Také Listina základních práv odráží šíři práv v EÚLP (ačkoli se na ně neomezuje). V souladu s tím jsou právní předpisy EU, přestože EU vlastně není smluvní stranou EÚLP, do velké míry s EÚLP v souladu. Jestliže však jednotlivec hodlá podat stížnost ve věci EU a toho, že EU nezaručuje lidská práva, není oprávněn u ESLP podat stížnost proti EU jako takové. Namísto toho musí: buď podat stížnost u vnitrostátních soudů, které pak mohou věc postoupit ESD prostřednictvím řízení o předběžné otázce; nebo podat stížnost na EU nepřímo u ESLP prostřednictvím žaloby proti členskému státu.

Lisabonská smlouva obsahuje ustanovení, které EU zmocňuje, aby sama za sebe přistoupila k EÚLP, a její protokol 14 mění EÚLP tak, aby to bylo možné. Není dosud jasné, jaký výsledek bude tento postup v praxi mít, a zejména jaký bude budoucí vztah mezi ESD a ESLP, protože jednání o přistoupení EU mohou trvat několik let. Přinejmenším to však umožní jednotlivcům podat u ESLP stížnost pro nedodržení EÚLP přímo proti EU.

Klíčové body

- Ochranu před diskriminací v Evropě lze nalézt jak v právních předpisech EU, tak v EÚLP. Ačkoli se tyto dva systémy vzájemně doplňují a posilují, existují určité rozdíly, kterých by si advokáti měli být vědomi.
- EÚLP chrání všechny jednotlivce v jurisdikci 47 států, které jsou smluvními stranami této úmluvy, zatímco směrnice EU o zákazu diskriminace nabízejí ochranu pouze občanům 27 členských států Evropské unie.
- Podle článku 14 EÚLP je diskriminace zakázána pouze ve vztahu k výkonu jiného práva zaručeného touto úmluvou. Podle protokolu č. 12 se zákaz diskriminace stává samostatným.

- Podle antidiskriminačních právních předpisů EU je zákaz diskriminace samostatný, je však omezen na konkrétní souvislosti, například zaměstnání.
- Orgány EU jsou ze zákona povinny dodržovat Listinu základních práv Evropské unie včetně jejich ustanovení o zákazu diskriminace. Členské státy jsou také povinny Listinu dodržovat při provádění právních předpisů EU.
- EU přistoupí k Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD) a k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Tím se EU dostane pod dohled externích monitorovacích subjektů a jednotlivci budou moci podat stížnost pro porušení EÚLP ze strany EU přímo u ESLP.

Další literatura

Bamforth, Malik a O’Cinneide, *Discrimination Law: Theory and Context* [Právo v oblasti diskriminace: teorie a souvislosti] (Londýn, Sweet and Maxwell, 2008), kapitola 1 „Key issues and questions in discrimination law“ [Klíčové problémy a otázky práva v oblasti diskriminace], kapitola 2 „Sources and scope of domestic discrimination law“ [Prameny a oblast působnosti vnitrostátního práva v oblasti diskriminace].

Barnard, *EC Employment Law* [Pracovní právo ES] (3. vydání, Oxford, Oxford University Press, 2006), kapitola 1 „The evolution of „EC“ social policy“ [Vývoj sociální politiky „ES“].

Besson, „The European Union and Human Rights: Towards a Post-National Human Rights Institution?“ [Evropská unie a lidská práva: směrem k nadnárodní instituci pro lidská práva?], *Human Rights Law Journal*, č. 6 (2006), s. 323.

Butler, „A Comparative Analysis of Individual Petition in Regional and Global Human Rights Protection Mechanisms“ [Srovnávací analýza individuální žaloby v regionálních a globálních mechanismech ochrany lidských práv], *University of Queensland Law Journal*, č. 23 (2004), s. 22.

Chalmers (a kol.), *European Union Law: Text and Materials* [Právo Evropské unie: texty a materiály] (2. vydání, Cambridge, Cambridge University Press, 2010), kapitola 1 „European integration and the Treaty on European Union“ [Evropská integrace a vývoj k ústavní smlouvě a Smlouva o Evropské unii], kapitola 2 „EU institutions“ [EU Institutce] a kapitola 6 „Fundamental rights“ [Základní práva].

Costello, „The Bosphorus Ruling of the European Court of Human Rights: Fundamental Rights and Blurred Boundaries in Europe“ [Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bosphorus: základní práva a neurčité hranice v Evropě], *Human Rights Law Review*, č. 6.1 (2006), s. 87.

Craig a de Burca, *EU Law: Text, Cases and Materials* [Právo EU: texty, věci a materiály] (4. vydání, Oxford, Oxford University Press, 2008), kapitola 1 „The development of European integration“ [Vývoj evropské integrace] a kapitola 11 „Human rights in the EU“ [Lidská práva v EU].

Eicke, „The European Charter of Fundamental Rights – Unique Opportunity or Unwelcome Distraction“ [Evropská listina základních práv – jedinečná příležitost nebo nevídané odvádění pozornosti], *European Human Rights Law Review*, č. 3 (2000), s. 280.

Ellis, *EU Anti-Discrimination Law* [Antidiskriminační právo EU] (Oxford, Oxford University Press, 2005), kapitola 1 „Introduction“ [Úvod].

Equinet, „Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice“ [Dynamický výklad: evropské antidiskriminační právo v praxi], díly I–IV, k dispozici: www.equineteurope.org/equinetpublications.html.

Fitzpatrick (a kol.), „The 1996 Intergovernmental Conference and the Prospects of a Non-Discrimination Treaty Article“ [Nevládní konference v roce 1996 a vyhlídky článku Smlouvy o zákazu diskriminace], *Industrial Law Journal*, č. 25.4 (1996), s. 320.

Guliyev, „Interdiction générale de la discrimination: droit fondamental ou droit de „second rang“? CourEDH, Gde Ch., Sejdić et Finci c. Bosnie-Herzégovine, 22 décembre 2009“, *L'Europe des libertés: revue d'actualité juridique*, č. 31 (2010).

Heringa a Verhey, „The EU Charter: Text and Structure“ [Listina EU: znění a struktura], *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, č. 8 (2001), s. 11.

Llorente, „A Charter of Dubious Utility“ [Listina s nejistým užitekem], *International Journal of Constitutional Law*, č. 1.3 (2003), s. 405.

Martin, „Strasbourg, Luxembourg et la discrimination: influences croisées ou jurisprudences sous influence?“, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, č. 69 (2007).

Quesada Segura, „La no discriminación, la igualdad de trato y de oportunidades, en el ordenamiento europeo. Del Convenio Europeo de Derechos Humanos del Consejo de Europa, a los Tratados y a la Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea“, *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, speciální číslo (2008).

Royer, *The Council of Europe/Le Conseil de l'Europe* [Rada Evropy] (Štrasburk, Rada Evropy, 2010/2009).

Sadurski, „Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Rights, the Accession of Central and East European States to the Council of Europe, and the Idea of Pilot Judgments“ [Partnerství se Štrasburkem: konstitucionalizace Evropského soudu pro lidská práva, přistoupení států střední a východní Evropy k Radě Evropy a myšlenka pilotních rozsudků], *Human Rights Law Review*, č. 9.3 (2009), s. 397.

Syrpis, „The Treaty of Lisbon: Much Ado ... But About What?“ [Lisabonská smlouva: mnoho povyku ... ale pro co?], *Industrial Law Journal*, č. 37.3 (2008), s. 219.

Tulkens, „L'évolution du principe de non-discrimination à la lumière de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, v Carlier (ed.), *L'étranger face au droit* (Brusel, Bruylant, 2010).

2

Kategorie diskriminace a prostředky obhajoby

2.1. Úvod

Cílem antidiskriminačních právních předpisů je umožnit všem jednotlivcům rovné a spravedlivé vyhlídky na přístup k příležitostem, které jsou v určité společnosti k dispozici. Denně činíme rozhodnutí, například o tom, s kým se budeme stýkat, kde budeme nakupovat a kde budeme pracovat. Určitým věcem a určitým lidem dáváme přednost před ostatními. Jakkoli je vyjadřování našich subjektivních preferencí běžné a obvyklé, někdy můžeme zastávat funkce, které nám dávají určitou pravomoc nebo nám umožňují přijímat rozhodnutí, jež mohou mít přímý vliv na životy ostatních. Můžeme být státními úředníky, vedoucími obchodu, zaměstnavateli, pronajímateli či lékaři, kteří rozhodují o způsobu, jakým budou využívány veřejné pravomoci nebo jakým bude nabízeno soukromé zboží či služby. V těchto neosobních situacích zasahují antidiskriminační právní předpisy do našeho rozhodování dvěma způsoby:

Zprvė stanoví, že osobám, které jsou v podobných situacích, by se mělo dostat podobného zacházení a nemělo by s nimi být zacházeno méně příznivě jen na základě určitého „chráněného“ znaku, který vykazují. Takové zacházení je známo jako „přímá“ diskriminace. Proti nařčení z přímé diskriminace, je-li posuzována v rámci EÚLP, se lze hájit pomocí obecného objektivního odůvodnění; v rámci právních předpisů EU jsou však prostředky obhajoby proti určení přímé diskriminace do jisté míry omezeny.

Zadruhé antidiskriminační právní předpisy stanoví, že osobám, které jsou v rozdílných situacích, by se mělo dostat rozdílného zacházení v míře nutné k tomu, aby mohly využít konkrétních příležitostí na stejném základě jako ostatní. Při provádění určitých zvyklostí či tvorbě určitých pravidel by tedy měly být brány v úvahu tytéž „chráněné důvody“. To je známo jako „nepřímá“ diskriminace. Pro všechny formy nepřímé diskriminace lze využít obhajobu založenou na objektivním opodstatnění

Antidiskriminační právní předpisy zakazují scénáře, v nichž je s osobami či skupinami osob ve stejné situaci zacházeno rozdílným způsobem a v nichž je s osobami či skupinami osob v rozdílných situacích zacházeno stejným způsobem¹⁴.

bez ohledu na to, zda je daný nárok založen na EÚLP nebo na právních předpisech EU.

Tato kapitola do větší hloubky rozebírá význam přímé a nepřímé diskriminace, některé její konkrétní projevy, například obtěžování nebo navádění k diskriminaci, a prostřednictvím judikatury i jejich fungování v praxi. Následně bude zkoumat, jak fungují prostředky obhajoby proti obvinění z diskriminace.

2.2. Přímá diskriminace

Přímá diskriminace je podle EÚLP a podle právních předpisů EU definována podobně. Čl. 2 odst. 2 směrnice EU o rasové rovnosti uvádí, že přímou diskriminací „se rozumí případ, kdy je s jednou osobou zacházeno z důvodu rasy nebo etnického původu méně příznivým způsobem, než je, bylo nebo by bylo s jinou osobou ve srovnatelné situaci“¹⁵. ESLP používá formulaci, podle níž musí existovat „rozdílnost v zacházení s osobami nacházejícími se v analogických nebo vhodně srovnatelných situacích“, jejímž „základem je určitelný znak“¹⁶.

K přímé diskriminaci dojde, jestliže:

- s určitou osobou je zacházeno nepříznivým způsobem,
- v porovnání se způsobem, jakým se zacházelo nebo by se zacházelo s jinými osobami v podobné situaci,
- a důvodem toho je konkrétní znak daných osob, spadající do „chráněného důvodu“.

2.2.1. Nepříznivé zacházení

Jádrem přímé diskriminace je rozdíl v zacházení, kterému je jednotlivec vystaven. V důsledku toho je prvním znakem přímé diskriminace důkaz nepříznivého zacházení. Zjistit takové zacházení je poměrně snadné v porovnání s nepřímou diskriminací, kde jsou často zapotřebí statistické údaje (viz níže). Zde je několik příkladů převzatých ze soudních věcí uváděných v této příručce: odmítnutí vstupu do restaurace či obchodu, příjem nižšího starobního důchodu či nižší mzdy, vystavení slovním uráž-

14 Viz například ESLP, *Hoogendijk proti Nizozemsku* (rozh.) (č. 58641/00), 6. ledna 2005.

15 Podobně: směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 2 písm. a); směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřevaně znění), čl. 2 odst. 1 písm. a); směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. a).

16 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 42184/05), 16. března 2010, bod 61. Podobně ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007, bod 175; ESLP, *Burden proti Spojenému království* [velký senát] (č. 13378/05), 29. dubna 2008, bod 60.

kám či násilí, odmítnutí vstupu na kontrolním stanovišti, vyšší či nižší věk odchodu do důchodu, zákaz určité profese, nemožnost nárokovat dědická práva, vyloučení z hlavního systému vzdělávání, vyhoštění, zákaz nošení náboženských symbolů, odmítnutí nebo odejmutí výplat sociálního zabezpečení.

2.2.2. Komparátor

Nepříznivé zacházení bude relevantní pro určení diskriminace v případě, že je nepříznivé v porovnání s jinou osobou v podobné situaci. Stížnost na „nízkou“ mzdu nepředstavuje nárok z titulu diskriminace, pokud nelze prokázat, že mzda je nižší než mzda osoby zaměstnané stejným zaměstnavatelem k plnění podobného úkolu. Z toho důvodu je nezbytný „komparátor“: tedy osoba v obecně podobné situaci, přičemž hlavním rozdílem mezi oběma osobami je daný „chráněný důvod“. Soudní věci probírané v této příručce dokládají, že prokázání komparátoru často není nijak sporné a někdy nebudou komparátor výslovně projednávat ani účastníci sporu ani soud. Niže uvádíme několik příkladů věcí, kdy rozhodovací orgán výslovně nastolil otázku prokázání komparátoru.

Příklad: ve věci *Moustaquim proti Belgii* byl marocký státní příslušník odsouzen za několik trestných činů a v důsledku toho měl být vyhoštěn¹⁷. Pan Moustaquim tvrdil, že rozhodnutí o jeho vyhoštění se rovnalo diskriminačnímu zacházení. Domníval se, že došlo k diskriminaci na základě státní příslušnosti, a uváděl, že u belgických státních příslušníků po odsouzení za trestné činy k vyhoštění nedocházelo. ESLP rozhodl, že pan Moustaquim nebyl v situaci podobné situaci jako belgičtí státní příslušníci, protože podle EÚLP stát nesmí vyhostit své vlastní státní příslušníky. Proto vyhoštění pana Moustaquima nepředstavovalo diskriminační zacházení. Ačkoli ESLP přistoupil na to, že byl v situaci srovnatelné se státními příslušníky jiných států než Belgie, kteří pocházeli z ostatních členských států EU (kteří nemohli být vyhoštěni z důvodu právních předpisů EU týkajících se svobody pohybu), bylo konstatováno, že tato odlišnost v zacházení byla odůvodněná.

Příklad: ve věci *Allonby* stěžovatelce, která pracovala jako přednášející na vysoké škole, tato vysoká škola neobnovila pracovní smlouvu¹⁸. Stěžovatelka následně začala pracovat pro společnost, která zajišťovala vyučující pro vzdělá-

¹⁷ ESLP, *Moustaquim proti Belgii* (č. 12313/86), 18. února 1991.

¹⁸ ESD, *Allonby proti Accrington & Rossendale College a dalším*, věc C-256/01 [2004] Sb. rozh. I-873, 13. ledna 2004.

vací zařízení. Tato společnost stěžovatelku vyslala, aby pracovala na původní vysoké škole a plnila stejné povinnosti jako dříve, platila jí však méně, než jí předtím platila daná vysoká škola. Stěžovatelka tvrdila, že došlo k diskriminaci na základě pohlaví, a uváděla, že vyučující – muži, kteří pracovali pro danou vysokou školu, dostávali vyšší plat. ESD konstatoval, že vyučující – muži zaměstnaní vysokou školou, nebyli ve srovnatelné situaci. Důvodem byla skutečnost, že daná vysoká škola nebyla odpovědná za určení výše platu vyučujícího, kterého zaměstnávala přímo, a současně i stěžovatelky, kterou zaměstnávala externí společnost. Proto tyto osoby nebyly v dostatečně srovnatelné situaci.

Příklad: ve věci *Luczak proti Polsku* podal stížnost francouzský zemědělec žijící a pracující v Polsku, protože mu byl odepřen vstup do specializovaného polského systému sociálního zabezpečení, zvláště zřízeného na podporu polských zemědělců, který byl však přístupný pro státní příslušníky jiných států¹⁹. ESLP souhlasil s tím, že žadatel byl v situaci srovnatelné s polskými zemědělci, kteří tohoto režimu využívali, protože měl v zemi trvalé bydliště, platil daně právě tak jako státní příslušníci země, a tím přispíval na financování systému sociálního zabezpečení a dříve se účastnil režimu všeobecného sociálního zabezpečení.

Příklad: ve věci *Richards* stěžovatelka podstoupila chirurgickou změnu pohlaví z muže na ženu²⁰. V den svých 60. narozenin, tedy ve věku, kdy mají ženy ve Spojeném království nárok na starobní důchod, požádala o důchod. Státní správa jí odmítla důchod přiznat a trvala na tom, že se stěžovatelkou nebylo zacházeno nepříznivě ve srovnání s jinými osobami v podobné situaci. Státní správa argumentovala tím, že správnou srovnávací skupinou byli v tomto případě „muži“, protože stěžovatelka prožila svůj život jako muž. ESD došel k názoru, že na základě toho, že vnitrostátní právní předpisy povolují změnu pohlaví, byly správným komparátorem ženy. V důsledku toho bylo se stěžovatelkou zacházeno méně příznivě než s jinými ženami, protože jí byl stanoven vyšší věk odchodu do důchodu.

Příklad: ve věci *Burden proti Spojenému království* spolu dvě sestry žily ve společné domácnosti po dobu 31 let²¹. Společně vlastnily určitý majetek a ve své poslední vůli každá z nich svůj podíl na tomto majetku odkázala druhé sestře. Stěžovatelky podaly stížnost na základě toho, že vzhledem k tomu, že hodnota

19 ESLP, *Luczak proti Polsku* (č. 77782/01), 27. listopadu 2007; viz také ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku* (č. 17371/90), 16. září 1996.

20 ESD, *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, věc C-423/04 [2006] Sb. rozh. I-3585, 27. dubna 2006.

21 ESLP, *Burden proti Spojenému království* [velký senát] (č. 13378/05), 29. dubna 2008.

majetku přesahovala prahovou hodnotu, musela by v případě úmrtí jedné ze sester druhá zaplatit dědickou daň. Stěžovatelky uvedly, že se jednalo o diskriminační zásah do jejich majetkového práva, protože manželské páry a páry, které uzavřely registrované partnerství, byly od dědické daně osvobozeny. ESLP však konstatoval, že stěžovatelky se jako sourozenci nemohly srovnávat s páry žijícími ve společné domácnosti, které uzavřely manželství nebo registrované partnerství. Sňatky a registrovaná partnerství se rovnají zvláštním vztahům, do kterých osoby vstupují svobodně a záměrně s cílem založit smluvní práva a povinnosti. Naproti tomu vztah stěžovatelek byl založen na pokrevním příbuzenství, a byl tedy zásadně odlišný.

Příklad: ve věci *Carson a další proti Spojenému království* stěžovatelé namítali, že vláda Spojeného království neuplatňovala na výplaty starobních důchodů pro důchodce žijící v zahraničí osob stejné navýšení jako v případě důchodců žijících ve Spojeném království²². Podle právních předpisů Spojeného království bylo navýšení prováděno pouze u rezidentů Spojeného království s výjimkou státních příslušníků Spojeného království, kteří odešli do důchodu v zemích, s nimiž mělo Spojené království reciproční dohodu o sociálním zabezpečení. Stěžovatelé, kteří nežili ve státě, který takovou dohodu uzavřel, argumentovali, že byli diskriminováni na základě svého místa bydliště. ESLP nesouhlasil se stěžovateli, kteří namítali, že jsou ve stejném postavení jako osoby žijící v důchodu ve Spojeném království nebo státní příslušníci Spojeného království, kteří odešli do důchodu v zemích, s nimiž mělo Spojené království reciproční dohodu o sociálním zabezpečení. Konstatoval, že ačkoli všechny tyto jednotlivé skupiny přispěly k příjmům státu prostřednictvím plateb státního pojištění, nezakládaly tyto platby penzijní fond, ale spíše obecný veřejný příjem určený k financování různých složek veřejných výdajů. Kromě toho se povinnost vlády provádět navýšení zakládala na předpokladu růstu nákladů na životní úroveň ve Spojeném království. Stěžovatelé tedy nebyli v situaci srovnatelné se situací uvedených ostatních skupin, a proto nedošlo k diskriminačnímu zacházení.

Zdánlivou výjimku pro nalezení vhodného „komparátoru“, přinejmenším v rámci právních předpisů EU v oblasti zaměstnání, představuje případ, kdy dojde k diskriminaci v důsledku těhotenství dané osoby. V dlouhé řadě jurisdikce ESD, počínaje klíčovou věcí *Dekker*, je nyní pevně zavedeno, že pokud je újma utrpěná osobě způ-

22 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 42184/05), 16. března 2010.

sobena stavem těhotenství této osoby, bude takový případ klasifikován jako přímá diskriminace na základě pohlaví, a komparátor tedy není potřebný²³.

2.2.3. Chráněný důvod

Kapitola 4 se bude zabývat celou škálou „chráněných důvodů“, které existují v evropském antidiskriminačním právu, jmenovitě následujícími: pohlaví, sexuální orientace, zdravotní postižení, věk, rasa, etnický původ, národnostní původ a náboženské vyznání či víra. Tento oddíl se zaměří na nutnost příčinné souvislosti mezi méně příznivým zacházením a chráněným důvodem. Aby byl tento požadavek splněn, stačí položit jednoduchou otázku: bylo by s danou osobou zacházeno méně příznivě, kdyby byla jiného pohlaví, jiné rasy, jiného věku nebo v jiném postavení na základě kteréhokoli z ostatních chráněných důvodů? Je-li odpověď ano, pak je méně příznivé zacházení jasně zapříčiněno dotčeným důvodem.

Uplatňované pravidlo nebo zvyklost nemusí výslovně zmiňovat „chráněný důvod“, pokud odkazuje na jiný faktor, který je s chráněným důvodem neoddělitelně spojen. V zásadě pokud zvažujeme, zda došlo k přímé diskriminaci, posuzujeme, zda je příčinou méně příznivého zacházení „chráněný důvod“, který nelze oddělit od konkrétního faktoru, jenž je předmětem stížnosti.

Příklad: ve věci *James proti Eastleigh Borough Council* musel pan James zaplatit vstupné do plaveckého bazénu v Eastleighu, zatímco jeho žena, paní Jamesová, nemusela²⁴. Oběma bylo 61 let. Výhodu bezplatného vstupu měla pouze paní Jamesová, protože byla v důchodu, zatímco pan James dosud v důchodu nebyl, protože ve Spojeném království odcházejí muži do důchodu ve věku 65 let, zatímco ženy odcházejí do důchodu ve věku 60 let. Ačkoli bylo pravidlo pro bezplatný vstup do plaveckého bazénu založeno na tom, zda se jedná o důchodce či nikoli, způsobilost k odchodu do důchodu závisela na pohlaví. Horní sněmovna Spojeného království došla k závěru, že pokud by pan James byl opačného pohlaví, zacházelo by se s ním stejně jako s jeho ženou. Kromě toho bylo určeno, že záměr a motivace daného zacházení jsou irelevantní, podstatou bylo pouze dané zacházení.

23 ESD, *Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, věc C-177/88 [1990] Sb. rozh. I-3941, 8. listopadu 1990. Podobně ESD, *Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd*, věc C-32/93 [1994] Sb. rozh. I-3567, 14. července 1994.

24 Horní sněmovna (Spojené království), *James proti Eastleigh Borough Council* [1990] UKHL 6, 14. června 1990.

Příklad: ve věci *Maruko* uzavřel homosexuální pár „registrované partnerství“²⁵. Partner stěžovatele zemřel a stěžovatel nárokoval „pozůstalostní důchod“ od společnosti, která spravovala zaměstnanecký systém penzijního pojištění jeho zemřelého partnera. Společnost odmítla důchod stěžovateli vyplatit na základě toho, že pozůstalostní důchody se vyplácejí pouze manželům/manželkám a stěžovatel nebyl se zemřelým oddán. ESD akceptoval, že odmítnutí výplaty důchodu se rovnalo nepříznivému zacházení a že bylo méně příznivé ve srovnání s komparátorem, kterým byly „manželské“ páry. ESD zjistil, že instituce „registrovaného partnerství“ v Německu zakládala mnohá stejná práva a povinnosti pro registrované partnery stejně jako pro manžele, zvláště ve věci státního důchodového zabezpečení. Proto byl připraven dojít k závěru, že pro účely této věci byli registrovaní partneři v situaci podobné manželům. ESD dále prohlásil, že takové jednání by se rovnalo diskriminaci na základě sexuální orientace. Skutečnost, že nemohli uzavřít manželství, byla tedy neoddělitelná od jejich sexuální orientace.

Příklad: ve věci *Aziz proti Kypru* stěžovatel uvedl, že byl zbaven svého hlasovacího práva na základě svého turecko-kyperského etnického původu²⁶. Kyperské právo v aktuální podobě dovolovalo kyperským Turkům a kyperským Řekům v parlamentních volbách hlasovat pouze pro kandidáty z jejich vlastních etnických společenství. Po turecké okupaci severního Kypru však velká většina turecké komunity dané území opustila a její účast v parlamentu byla pozastavena. V důsledku toho již neexistovala žádná listina kandidátů, pro které by stěžovatel mohl hlasovat. Ačkoli vláda argumentovala tím, že nemožnost hlasovat byla způsobena skutečností, že neexistovali žádní kandidáti, pro něž by stěžovatel mohl hlasovat, byl ESLP toho názoru, že úzká vazba mezi volebními předpisy a příslušností ke komunitě kyperských Turků spolu se skutečností, že vláda neupravila volební předpisy s ohledem na situaci, znamenala, že došlo k přímé diskriminaci na základě etnického původu.

Ve věci dosahu „chráněného důvodu“ soudy uplatňovaly široký výklad, který může zahrnovat „diskriminaci z důvodu vztahu s jinou osobou“, kdy sama oběť diskriminace není osobou vykazující chráněný znak. Může jít i o výklad konkrétního důvodu v abstraktním smyslu. V důsledku toho je naprosto nezbytné, aby advokáti provedli podrob-

25 ESD, *Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, věc C-267/06 [2008] Sb. rozh. I-1757, 1. dubna 2008.

26 ESLP, *Aziz proti Kypru* (č. 69949/01), 22. června 2004.

nou analýzu odůvodnění méně příznivého zacházení a hledali důkazy o tom, že chráněný důvod má s takovým zacházením příčinnou souvislost, ať přímou či nepřímou.

Příklad: ve věci *Coleman proti Attridge Law a Steve Law* matka tvrdila, že s ní bylo v zaměstnání zacházeno nepříznivě na základě toho, že její syn byl zdravotně postižený²⁷. Zdravotní postižení jejího syna vedlo k tomu, že občas přišla do zaměstnání pozdě a požadovala plánování pracovního volna podle potřeb syna. Žádosti stěžovatelky byly zamítnuty, bylo jí vyhrožováno propuštěním ze zaměstnání a objevovaly se urážlivé poznámky ohledně zdravotního stavu jejího dítěte. ESD přijal její kolegy, kteří zastávali podobná pracovní místa a měli děti, jako komparátory a došel k závěru, že jim byla na požádání poskytována pružná pracovní doba. Rovněž přistoupil na to, že toto jednání představovalo diskriminaci a obtěžování na základě zdravotního postižení dítěte stěžovatelky.

Příklad: ve věci *Weller proti Maďarsku* byla Rumunka provdána za Maďara a měli spolu čtyři děti²⁸. Žena neměla nárok na mateřský příspěvek splatný po porodu, protože nebyla maďarskou občankou. O příspěvek zkusil požádat její manžel, státní správa jej však odmítla s tvrzením, že příspěvek se vyplácí jen matkám. ESLP došel k názoru, že muž byl diskriminován na základě otcovství (spíše než pohlaví), protože na příspěvek měli nárok muži, kteří byli adoptivními rodiči nebo pěstouny, zatímco biologičtí otcové nikoli. Stížnost podaly i děti, které namítaly diskriminaci na základě toho, že bylo odmítnuto vyplacení příspěvku jejich otcí, a ESLP tuto stížnost přijal. Děti tedy byly diskriminovány na základě statusu jejich rodiče jakožto biologického otce.

Příklad: ve věci *P. proti S. a Cornwall County Council* podstupovala stěžovatelka změnu pohlaví z muže na ženu, když ji její zaměstnavatel propustil. ESD došel k závěru, že propuštění představovalo nepříznivé zacházení²⁹. Pokud jde o relevantní komparátor, ESD uvedl, že „je-li osoba propuštěna ze zaměstnání na základě toho, že hodlá podstoupit či podstoupila změnu pohlaví, je s ní zacházeno nepříznivě ve srovnání s osobami toho pohlaví, za něž byla před podstoupením změny pohlaví považována“. Pokud jde o důvody, ačkoli nebylo možné prokázat, že se stěžovatelkou bylo zacházeno rozdílně, protože byla mužem nebo ženou, bylo možné prokázat, že rozdílné zacházení vycházelo z otázky jejího pohlaví.

27 ESD, *Coleman proti Attridge Law a Steve Law*, věc C-303/06 [2008] Sb. rozh. I-5603, 17. července 2008.

28 ESLP, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. března 2009.

29 ESD, *P. proti S. a Cornwall County Council*, věc C-13/94 [1996] Sb. rozh. I-2143, 30. dubna 1996.

2.3. Nepřímá diskriminace

Právní předpisy EU i EÚLP uznávají, že diskriminace nemusí vyplývat jen z rozdílného zacházení s lidmi v podobných situacích, ale i z nabídky stejného zacházení lidem v rozdílných situacích. Tento přístup je označován jako „nepřímá“ diskriminace, protože se liší nikoli způsobem zacházení, ale spíše účinky daného zacházení, které budou osoby s rozdílnými znaky pocítovat rozdílně. Čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice o rasové rovnosti uvádí, že „nepřímou diskriminací [se] rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami“³⁰. ESLP z této definice nepřímé diskriminace čerpal v některých ze svých posledních rozsudků, kdy uváděl, že „rozdílné zacházení může mít podobu nepříměně nepříznivého dopadu politiky nebo opatření, které jsou sice vyjádřeny neutrálně, na určitou skupinu osob však mají diskriminační účinek“³¹.

Znaky nepřímé diskriminace jsou následující:

- neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost,
- významně nepříznivěji ovlivňující skupinu definovanou „chráněným důvodem“,
- ve srovnání s jinými osobami v podobné situaci.

2.3.1. Neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost

Prvním určitelným požadavkem je navenek neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost. Jinými slovy musí existovat určitý druh požadavku uplatňovaného na všechny osoby. Níže jsou pro ilustraci uvedeny dvě věci. Další příklady viz kapitola 5 věnovaná důkazním otázkám a úloze statistických údajů.

Příklad: ve věci *Schönheit* byly starobní důchody zaměstnanců, kteří pracovali na částečný úvazek, vypočteny pomocí jiné sazby než důchody zaměstnanců pracujících na plný úvazek³². Základem této rozdílné sazby nebyly rozdíly v době strávené v práci. Zaměstnanci pracující na částečný úvazek tak dostávali nižší důchod než zaměstnanci pracující na plný úvazek, dokonce i po zohlednění rozdílné délky pracovního poměru, což ve svém důsledku znamenalo, že zaměstnanci pracující-

30 Podobně: směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 2 písm. b); směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění), čl. 2 odst. 1 písm. b); směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. b).

31 ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007, bod 184; ESLP, *Opuz proti Turecku* (č. 33401/02), 9. června 2009, bod 183; ESLP, *Zarb Adami proti Maltě* (č. 17209/02), 20. června 2006, bod 80.

32 ESD, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen*, spojené věci C-4/02 a C-5/02 [2003] Sb. rozh. I-12575, 23. října 2003.

cí na částečný úvazek dostávali nižší mzdu. Tento neutrální předpis pro výpočet důchodů platil rovným způsobem pro všechny pracovníky na částečný úvazek. Protože však zhruba 88 procent pracovníků na částečný úvazek tvořily ženy, byl důsledek předpisu nepřiměřeně negativní pro ženy ve srovnání s muži.

Příklad: ve věci *D.H. a další proti České republice* byla použita série testů ke stanovení inteligence a schopností žáků s cílem rozhodnout, zda by tito žáci měli být vyňati z hlavního systému základního vzdělávání a převedeni do zvláštních škol³³. Tyto zvláštní školy byly určeny pro osoby s nižším intelektem a jinými důvody obtíží s učením. Stejný test byl používán u všech žáků, u nichž bylo zvažováno umístění do zvláštní školy. V praxi byl však test navržen na základě většinového českého obyvatelstva a důsledkem bylo to, že u romských žáků existovala větší pravděpodobnost, že dosáhnou špatných výsledků (jakých skutečně dosahovali) a následně bylo 80 až 90 procent romských dětí vzděláváno mimo hlavní systém vzdělávání. ESLP konstatoval, že se jednalo o případ nepřímé diskriminace.

2.3.2. Významně nepříznivější, pokud jde o účinek na chráněnou skupinu

Druhým určitelným požadavkem je to, aby navenek neutrální předpis, kritérium nebo zvyklost „chráněnou skupinu“ určitým způsobem znevýhodňovaly. Nepřímá diskriminace se od přímé diskriminace liší právě v tom, že přesunuje pozornost od rozdílného zacházení ke zkoumání rozdílných účinků.

Při posuzování statistických dokladů o tom, že chráněná skupina je nepřiměřeně nepříznivě ovlivněna ve srovnání s osobami v podobné situaci, budou ESD a ESLP hledat důkazy toho, že zvláště velký podíl nepříznivě ovlivněných osob tvoří osoby z „chráněné skupiny“. Touto otázkou se bude podrobněji zabývat kapitola 5, která se týká důkazních otázek. Prozatím odkazujeme na soubor formulací užívaných ESD, který byl uveden v stanovisku generálního advokáta Légera ve věci *Nolte* ohledně diskriminace na základě pohlaví:

³³ ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007, bod 79.

„[A]by bylo pokládáno za diskriminační, musí opatření ovlivňovat „daleko větší počet žen než mužů“ [Rinner-Kühn³⁴] nebo „značně nižší procento mužů než žen“ [Nimz³⁵, Kowalska³⁶] nebo „daleko více žen než mužů“ [De Weerd, rozená Roks, a další³⁷].“³⁸

2.3.3. Komparátor

Stejně jako v případě přímé diskriminace bude soud opět muset nalézt komparátor, aby určil, zda je účinek konkrétního předpisu, kritéria nebo zvyklosti významně nepříznivější než účinky pocíťované jinými osobami v podobné situaci. Přístup soudů se v tomto ohledu neliší od přístupu uplatňovaného ve věci přímé diskriminace.

2.4. Obtěžování a navádění k diskriminaci

2.4.1. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle antidiskriminačních směrnic EU

Zákaz obtěžování a navádění k diskriminaci jakožto součást antidiskriminačních právních předpisů EU jsou poměrně nové prvky, které byly zavedeny s cílem umožnit komplexnější ochranu.

Znaky obtěžování jako zvláštního druhu diskriminace podle antidiskriminačních směrnic EU. Dříve bylo obtěžování řešeno jako určitý konkrétní projev přímé diskriminace. Jeho oddělení do zvláštní položky v rámci směrnic se zakládá více na důležitosti vyčlenění této

Podle antidiskriminačních směrnic se obtěžování považuje za diskriminaci, pokud:

- dojde k nežádoucímu chování souvisejícímu s chráněným důvodem,
- které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby,
- a/nebo vytvoření zastrašující, nepřátelské, zahanbující, ponižující nebo urážející atmosféry.³⁹

34 ESD, *Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung*, věc 171/88 [1989] Sb. rozh. 2743, 13. července 1989.

35 ESD, *Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, věc C-184/89 [1991] Sb. rozh. I-297, 7. února 1991.

36 ESD, *Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, věc C-33/89 [1990] Sb. rozh. I-2591, 27. června 1990.

37 ESD, *De Weerd, rozená Roks, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, věc C-343/92 [1994] Sb. rozh. I-571, 24. února 1994.

38 Stanovisko generálního advokáta Légera ze dne 31. května 1995, body 57 a 58 v ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, věc C-317/93 [1995] Sb. rozh. I-4625, 14. prosince 1995. Příklad podobného přístupu přijatého podle EÚLP viz věc *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007 (diskutováno v kapitole 5 oddíle 2.1).

39 Viz: směrnice o rasové rovnosti, čl. 2 odst. 3; směrnice o rovnosti v zaměstnání, čl. 2 odst. 3; směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. c); směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění), čl. 2 odst. 1 písm. c).

zvláště škodlivé podoby diskriminačního zacházení než na posunu v koncepčním uvažování.

Také směrnice o rovnosti mužů a žen specificky vymezily sexuální obtěžování jako zvláštní druh diskriminace, kdy jde o nežádoucí chování „sexuální“ povahy vyjádřené „verbální, neverbální nebo fyzickou formou“⁴⁰.

Podle této definice není k prokázání obtěžování potřebný komparátor. To v zásadě odráží skutečnost, že obtěžování samo o sobě je nesprávné v důsledku formy, které nabývá (verbální, neverbální nebo fyzické zneužívání), a svého potenciálního účinku (narušení lidské důstojnosti).

Mnohé pokyny na úrovni EU ve věci obtěžování jsou odvozeny od prohlášení Rady ze dne 19. prosince 1991 o provádění doporučení Komise o ochraně důstojnosti žen a mužů na pracovišti, včetně kodexu zásad boje proti sexuálnímu obtěžování⁴¹. Právo EU si osvojuje pružný objektivní/subjektivní přístup. Zda došlo k obtěžování, se zaprvé určuje pomocí toho, jak oběť dané zacházení vnímala. Avšak zadruhé lze i v případech, že oběť vlastně účinky obtěžování nepocituje, dojít ke zjištění, pokud je stěžovatel cílem daného chování.

Skutkové otázky, týkající se toho, zda se dané chování rovná obtěžování, jsou obvykle určovány na vnitrostátní úrovni, nežli jsou věci postoupeny ESD. Následující ilustrativní příklady proto čerpají z vnitrostátních jurisdikcí.

Příklad: ve věci projednávané u švédského odvolacího soudu se stěžovatel pokusil koupit štěně. Jakmile si prodávající uvědomil, že kupující je homosexuál, odmítl prodej dokončit z důvodu blaha štěněte a uvedl, že homosexuálové usku- tečňují sexuální akty se zvířaty. Bylo konstatováno, že odmítnutí prodat štěně zakládá přímou diskriminaci v kontextu přístupu ke zboží a službám, která podle švédského odvolacího soudu konkrétně představovala obtěžování na základě sexuální orientace⁴².

⁴⁰ Směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, čl. 2 písm. d; směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění), čl. 2 odst. 1 písm. d).

⁴¹ Prohlášení Rady ze dne 19. prosince 1991 o provádění doporučení Komise o ochraně důstojnosti žen a mužů na pracovišti, včetně kodexu zásad boje proti sexuálnímu obtěžování, Úř. věst. C 27, 4. února 1992; doporučení Komise 92/131/EHS o ochraně důstojnosti žen a mužů na pracovišti, Úř. věst. L 49, 24. února 1992.

⁴² Odvolací soud Svea (Švédsko), *Ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace proti A.S.*, věc č. T-3562-06, 11. února 2008. *Shrnutí v anglickém jazyce* je k dispozici v Evropské síti právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 69.

Příklad: ve věci projednávané maďarským orgánem pro rovné zacházení byla podána stížnost na učitele, kteří romským studentům řekli, že jejich nekázeň ve škole bude oznámena „Maďarské gardě“, nacionalistické organizaci známé pácháním aktů extrémního násilí na Romech⁴³. Bylo zjištěno, že učitelé dávali najevo, že rasistické názory gardy schvalují a že vytvářejí ovzduší obav a zastrašování, což se rovnalo obtěžování.

Kromě toho všechny antidiskriminační směrnice uvádějí, že „navádění k diskriminaci“ se považuje za jednání představující „diskriminaci“⁴⁴. Žádná ze směrnic však neuvádí definici toho, co tento pojem znamená. Aby měl tento pojem význam při boji s diskriminačními praktikami, neměl by být omezen pouze na řešení situací, v nichž se vyskytují pokyny, které jsou svou povahou závazné, ale měl by zachycovat i situace, kdy se výslovně upřednostňuje nebo povzbuzuje méně příznivé zacházení s jednotlivci na základě jednoho z chráněných důvodů. Jedná se o oblast, která by se mohla vyvíjet prostřednictvím soudní judikatury.

Ačkoli antidiskriminační směrnice nezavazují členské státy k použití trestního práva pro řešení aktů diskriminace, rámcové rozhodnutí Evropské rady všechny členské státy EU zavazuje, aby zajistily trestní sankce ve věci podněcování k násilí nebo nenávisti na základě rasy, barvy pleti, původu, náboženského vyznání či víry, národnostního či etnického původu, jakož i šíření rasistických nebo xenofobních materiálů a schvalování, popírání nebo hrubého zlehčování zločinů genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti namířených proti takovým skupinám⁴⁵. Členské státy jsou rovněž povinny považovat rasistické a xenofobní pohnutí za přitěžující okolnost.

Je proto dosti pravděpodobné, že kromě toho, že akty obtěžování a navádění k diskriminaci představují diskriminaci, mohou být zachyceny i ve vnitrostátním trestním právu, zvláště pokud se týkají rasy nebo etnického původu.

43 Orgán pro rovné zacházení (Maďarsko), rozhodnutí č. 654/2009, 20. prosince 2009. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici zde: Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, „News Report“ [nová zpráva]: www.non-discrimination.net/content/media/HU-14-HU_harassment_of_Roma_pupils_by_teachers.pdf.

44 Čl. 2 odst. 4 směrnice o rovnosti v zaměstnání; čl. 4 odst. 1 směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám; čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřevzaté znění), čl. 2 odst. 4 směrnice o rasové rovnosti.

45 Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, Úř. věst L 328, 6 prosince 2008, s. 55.

Příklad: ve věci projednávané bulharskými soudy pronesl poslanec parlamentu několik prohlášení, v nichž slovně napadl romskou, židovskou a tureckou komunitu i „cizince“ obecně. Uvedl, že tyto komunity brání Bulharům řídit svůj vlastní stát, beztrestně páchají trestnou činnost a připravují Bulhary o přiměřenou zdravotní péči, a naléhavě vyzýval občany, aby zabránili tomu, aby se stát stal „kolonií“ těchto různých skupin⁴⁶. Sofijský krajský soud konstatoval, že toto vystupování se rovnalo obtěžování i navádění k diskriminaci.

2.4.2. Obtěžování a navádění k diskriminaci podle EÚLP

Ačkoli EÚLP konkrétně nezakazuje obtěžování nebo navádění k diskriminaci, obsahuje určitá práva, která se této oblasti týkají. Obtěžování tak může spadat pod právo na respektování soukromého a rodinného života chráněné podle článku 8 EÚLP nebo právo nebyť podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu podle článku 3, zatímco navádění k diskriminaci mohou upravovat ostatní články, například ustanovení o svobodě náboženského vyznání nebo shromažďování podle článků 9 či 11, podle daných souvislostí. V případě, že tyto akty vykazují diskriminační motiv, bude EÚLP šetřit údajné porušení příslušných článků ve spojení s článkem 14, který zakazuje diskriminaci. Níže uvádíme vybrané příklady, které ukazují soudní věci týkající se podobných skutkových podstat, jaké byly zmíněny výše, posuzované v kontextu EÚLP.

Příklad: ve věci *Bączkowski a další proti Polsku* pronesl primátor Varšavy veřejná prohlášení homofobní povahy a uvedl, že odmítne vydat povolení pro konání pochodu zaměřeného na zvyšování povědomí o diskriminaci na základě sexuální orientace⁴⁷. Když se rozhodnutí dostalo před příslušný správní orgán, bylo povolení zamítnuto z jiných důvodů, například nutnosti zabránit střetům mezi demonstranty. EÚLP došel k závěru, že primátorova prohlášení mohla ovlivnit rozhodnutí příslušných orgánů a že dané rozhodnutí bylo učiněno na základě sexuální orientace, a zakládalo tedy porušení práva na svobodné shromažďování ve spojení s právem nebyť diskriminován.

46 Krajský soud v Sofii (Bulharsko), rozhodnutí č. 164 v občanskoprávní věci č. 2860/2006, 21. června 2006. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 11-1.

47 EÚLP, *Bączkowski a další proti Polsku* (č. 1543/06), 3. května 2007.

Příklad: ve věci *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* vnitrostátní soudy při vydání rozsudku nad osobou romského původu výslovně odmítly doporučení státního zástupce na podmíněný trest a uvedly, že v romské menšině existuje kultura beztrestnosti, a dovodily, že z této konkrétní osoby je třeba učinit příklad⁴⁸. ESLP došel k závěru, že tím bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve spojení s právem nebýt diskriminována.

2.5. Zvláštní opatření

Jak bylo uvedeno výše, v případech nepřímé diskriminace je důvodem zjištěné diskriminace skutečnost, že stejné pravidlo se použije pro všechny bez ohledu na relevantní rozdíly. Aby takovou situaci napravili a předešli jí, musí vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb zajistit přijetí takových kroků, které jejich předpisy a postupy upraví tak, aby k takovým rozdílům přihlížely – musí tedy učinit něco pro úpravu stávajících politik a opatření. V rámci OSN se takovým krokům říká „zvláštní opatření“, zatímco právní předpisy EU zmiňují „zvláštní opatření“ nebo „pozitivní opatření“. Přijetím zvláštních opatření mohou vlády zajistit „skutečnou rovnost“, tedy rovné užívání příležitostí přístupu k přínosům dostupným ve společnosti, namísto pouhé „formální rovnosti“. Pokud vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb nezváží vhodnost přijetí zvláštních opatření, zvyšují riziko toho, že jejich předpisy a postupy mohou představovat nepřímou diskriminaci.

ESLP uvedl, že „právo nebýt diskriminován při užívání práv zaručených EÚLP je rovněž porušeno, pokud státy ... nezachází rozdílně s osobami, jejichž situace se podstatně liší“⁴⁹. Podobně i antidiskriminační směrnice EU výslovně přepokládají možnost přijetí pozitivního opatření, když uvádějí: „[p]ro zajištění plné rovnosti v praxi nebrání zásada rovného zacházení žádnému členskému státu zachovávat nebo přijímat zvláštní opatření pro předcházení nevýhodám souvisejícím s [chráněným důvodem]“⁵⁰.

Článek 5 směrnice o rovnosti v zaměstnání obsahuje specifické vyjádření obecného pravidla zvláštních opatření ve vztahu k zdravotně postiženým osobám, které vyžaduje, aby zaměstnavatelé zajistili „přiměřené uspořádání“, aby osobám s tělesným či duševním postižením poskytli rovné možnosti zaměstnání. Toto přimě-

48 ESLP, *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* (č. 37193/07), 25. března 2010.

49 ESLP, *Thlimmenos proti Řecku* [velký senát] (č. 34369/97), 6. dubna 2000, bod 44. Podobně ESLP, *Pretty proti Spojenému království* (č. 2346/02), 29. dubna 2002, bod 88.

50 Směrnice o rasové rovnosti, článek 5; směrnice o rovnosti v zaměstnání, článek 7; směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, článek 6, s mírně odlišnou formulací též: směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění), článek 3.

řené upořádání je definováno takto: „pokud to konkrétní případ vyžaduje, [musí zaměstnavatel přijmout] vhodná opatření, která dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamenaají neúměrné břemeno“. To může zahrnovat opatření, jako je instalace výtahu či rampy nebo toalety pro zdravotně postižené osoby na pracovišti, aby byl umožněn přístup s invalidním vozíkem.

Příklad: ve věci *Thlimmenos proti Řecku* vnitrostátní právní předpisy zakazovaly osobám, které byly odsouzeny za trestný čin, vykonávat profesi účetního znalce, protože odsouzení pro trestný čin implikovalo nedostatečnou čestnost a spolehlivost pro výkon této úlohy. Stěžovatel v této věci byl v trestní věci odsouzen za odmítnutí nosit během své povinné vojenské služby armádní uniformu. Důvodem byla jeho příslušnost ke Svědkům Jehovovým, což je náboženská skupina vyznávající pacifismus. ESLP konstatoval, že neexistuje důvod zakazovat osobám výkon dané profese v případech, kdy jejich odsouzení v trestní věci nesouvisí s otázkami spolehlivosti či čestnosti. Státní správa stěžovatele diskriminovala tím, že pro takové situace nestanovila výjimku z daného pravidla, čímž porušila právo na svobodu projevu jeho náboženského přesvědčení (podle článku 9 EÚLP) ve spojení se zákazem diskriminace.

Příklad: ve věci projednávané kyperským orgánem pro rovné zacházení se stěžovatel, který trpěl poškozením zraku, účastnil zkoušky, která měla určit způsobilost pro státní službu⁵¹. Stěžovatel požádal o čas navíc pro dokončení zkoušky a bylo mu poskytnuto dalších 30 minut, tato doba však byla odečtena od přestávky, na kterou měli všichni nárok. Orgán pro rovné zacházení konstatoval, že neexistuje žádný standardizovaný zkušební postup pro případy, kdy by mělo být uchazečům se zvláštními okolnostmi zajištěno přiměřené uspořádání, a že dle důkazů nebylo učiněno dost pro vytvoření podmínek, za nichž by daná osoba mohla spravedlivě soutěžit s ostatními uchazeči. Orgán pro rovné zacházení doporučil, aby stát zřídil skupinu expertů jako součást standardizovaného postupu pro posuzování podobných případů vyžadujících individuální přiměřené uspořádání.

⁵¹ Orgán pro rovné zacházení (Kypř), ref. č. A.K.I. 37/2008, 8. října 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici v Evropské síti právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 43.

Příklad: u francouzských soudů podala na invalidní vozík upoutaná osoba žalobu proti ministerstvu školství ve věci toho, že nebyla jmenována na konkrétní pracovní místo⁵². Žádost stěžovatele se v seznamu uchazečů umístila jako třetí v pořadí. Poté, co první dva uchazeči svou žádost o dané pracovní místo stáhli, byla nabídka učiněna v pořadí čtvrtému uchazeči a nikoli stěžovateli. Namísto toho mu bylo nabídnuto pracovní místo v jiném oddělení, které bylo upraveno pro přístup s invalidním vozíkem. Stát toto rozhodnutí odůvodnil tím, že není ve veřejném zájmu investovat finanční prostředky do úprav prostor pro splnění povinnosti přiměřeného uspořádání. Soud došel k závěru, že ministerstvo školství nesplnilo svou povinnost zajistit přiměřené uspořádání pro zdravotně postižené osoby, kterou nelze zmírnit manažerskými úvahami.

Pojem „zvláštní opatření“ je někdy chápán tak, že zahrnuje situaci, v níž dochází k rozdílnému zacházení, které zvyhodňuje (spíše než znevýhodňuje) jednotlivce na základě chráněných důvodů. Například žena, která je namísto muže vybrána na určité pracovní místo, protože je žena a zaměstnavatel uplatňuje politiku nápravy nedostatečného zastoupení žen mezi svými zaměstnanci. Terminologie užívaná k popisu tohoto jevu se velmi různí a zahrnuje pojmy jako „pozitivní“ či „obrácená“ diskriminace, „přednostní zacházení“, „dočasná speciální opatření“ nebo „afirmativní akce“⁵³. Tyto pojmy odrážejí akceptovanou povahu opatření jakožto krátkodobého a výjimečného prostředku řešení předsudků vůči jednotlivcům, kteří by jinak trpěli diskriminací, i vytváření vzorů rolí inspirujících jiné osoby, které jsou nositeli daného znaku.

Přípustnost přijímání pozitivních opatření ve prospěch znevýhodněných skupin je dále posílena pokyny, které vydalo několik monitorovacích orgánů odpovědných za výklad úmluv OSN v oblasti lidských práv. Tyto orgány zdůraznily, že tato opatření by měla být svou povahou dočasná a neměla by svou dobou platnosti nebo rozsahem působnosti překračovat rozsah nutný pro řešení dané nerovnosti⁵⁴. Podle

52 Správní soud v Rouenu (Francie), *Boutheiller proti Ministère de l'éducation*, rozsudek č. 0500526-3, 24. června 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici v Evropské síti právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 45.

53 Například Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace, „Obecné doporučení č. 32: význam a oblast působnosti zvláštních opatření v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace“, dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. září 2009; Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva, „Obecný komentář č. 13: právo na vzdělávání“, dok. OSN E/C.12/1999/10, 8. prosince 1999; Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen, „Obecné doporučení č. 25: čl. 4 odst. 1 úmluvy (dočasná zvláštní opatření)“, dok. OSN A/59/38(SUPP), 18. března 2004; HRC, „Obecný komentář č. 18: zákaz diskriminace“, dok. OSN A/45/40(sv. I)(SUPP), 10. listopadu 1989; Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace, „Obecné doporučení č. 30 o diskriminaci osob bez občanství“, dok. OSN HRI/GEN/1/Rev.7/Add.1, 4. května 2005.

54 *Tamtéž*.

Výboru OSN pro odstranění rasové diskriminace přípustnost takových opatření vyžaduje, aby jejich jediným účelem bylo odstranění stávajících nerovností a prevence dalších nevyvážeností⁵⁵. Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen stanovil, že taková „dočasná zvláštní opatření“ by mohla zahrnovat „přednostní zacházení; cílený nábor, přijímání a kariérní postup zaměstnanců; číselné cíle vázané na časové rámce a systémy kvót“⁵⁶. Podle níže diskutované judikatury ESD bude přísně vyhodnocována přiměřenost takových opatření.

Soudy k diskriminaci v této souvislosti obvykle nepřistupují jako k samostatné formě diskriminace jako takové, ale spíše jako k výjimce ze zákazu diskriminace. Jinými slovy, soudy akceptují, že došlo k rozdílnému zacházení, to však může být odůvodněno v zájmu nápravy již existujícího znevýhodnění, například nízkého zastoupení určitých skupin na pracovišti.

Toto odůvodnění rozdílného zacházení dle potřeby uplatňují státy. Lze je chápat ze dvou různých pohledů. Z pohledu příjemce je ve srovnání s osobou v podobné situaci příznivější zacházení poskytováno na základě chráněného znaku. Z pohledu oběti je méně příznivé zacházení poskytováno na základě toho, že daná osoba nevykazuje chráněný znak. K typickým příkladům patří vyhrazování pracovních míst pro ženy ve funkcích, kde dominují muži, nebo pro etnické menšiny ve veřejné správě, například u policie, kdy je cílem lépe zohlednit skladbu společnosti. Tento postup se někdy nazývá „obrácená“ diskriminace, protože cílem diskriminačního zacházení je upřednostnění osoby, u níž lze na základě předešlých sociálních trendů očekávat méně příznivé zacházení. Někdy je tento postup označován jako „pozitivní“ opatření, protože se jedná o opatření přijímané výslovně k nápravě dosavadního znevýhodnění prosazováním účasti tradičně znevýhodněných skupin; v tomto smyslu je základem postupu velkorysý cíl a nikoli předsudek vůči konkrétním skupinám.

Tato koncepce se jurisdikci ESLP objevuje vzácně, ačkoli jí byla věnována velká pozornost v rámci právních předpisů EU v případech, kdy se ESD zabýval věcmi z oblasti zaměstnání. Zvláštní opatření se sama o sobě jeví jako prostředek obhajoby podle antidiskriminačních směrnic i v judikatuře ESD, jakož i v rámci zvláštního prostředku odůvodnění, kterým je „podstatný profesní požadavek“, kterému se níže věnuje oddíl 2.6.4.1.

55 Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace, „Obecné doporučení č. 32: význam a oblast působnosti zvláštních opatření v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace“, dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. září 2009, body 21–26.

56 Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen, „Obecné doporučení č. 25: čl. 4 odst. 1 úmluvy (dočasná zvláštní opatření)“, dok. OSN A/59/38(SUPP), 18. března 2004, bod 22.

Hlavní věci projednávané ESD, které se týkaly zvláštních opatření, vznikly v oblasti rovnosti mužů a žen; jmenovitě věc *Kalanke*⁵⁷, věc *Marschall*⁵⁸ a věc *Abrahamsson*⁵⁹. Tyto věci společně definovaly meze toho, kam mohou zvláštní opatření sahát, aby napravila dřívější znevýhodnění, kterými v těchto konkrétních případech během let trpěly ženy v oblasti práce.

Příklad: ve věci *Kalanke* uplatnil ESD striktní přístup k poskytování přednostního zacházení k nápravě nedostatečného zastoupení žen na určitých pracovních místech. Tato věc se týkala právního předpisu přijatého na regionální úrovni, který přiznával automatickou přednost uchazečkám, které žádaly o pracovní místa či kariérní postup. V případech, kdy měli uchazeči i uchazečky stejnou kvalifikaci a kdy se mělo za to, že zastoupení žen v daném odvětví je nedostatečné, musely dostat přednost uchazečky. Zastoupení bylo považováno za nedostatečné v případě, že ženy netvořily alespoň polovinu zaměstnanců pracujících na dotčeném pracovním místě. V této věci podal neúspěšný uchazeč, pan Kalanke, stížnost na to, že byl u vnitrostátních soudů diskriminován na základě pohlaví. Vnitrostátní soudy postoupily věc ESD a otázaly se, zda je tento předpis v souladu s čl. 2 odst. 4 směrnice o rovném zacházení z roku 1976 (předchůdce článku 3 směrnice o rovnosti mužů a žen ve věci „pozitivního opatření“), který uvádí: „Touto směrnicí nejsou dotčena opatření na podporu rovných příležitostí pro muže i ženy, zejména odstraňování stávajících nerovností ovlivňujících příležitosti žen.“⁶⁰

ESD prohlásil, že účelem článku 2 odst. 4 bylo povolit opatření, která „ačkoliv jsou zdánlivě diskriminační, směřují účinně k odstranění nebo omezení faktických nerovností, které mohou ve skutečnosti existovat v sociálním životě“⁶¹. Bylo akceptováno, že uvedený předpis sledoval legitimní cíl spočívající v odstranění nerovností na pracovišti. V souladu s tím by v zásadě opatření, která dávají ženám zvláštní výhodu na pracovišti včetně kariérního postupu, byla přijatelná, pokud by byla zavedena s cílem zajistit zlepšení schopnosti žen soutěžit na trhu práce bez takové diskriminace.

57 ESD, *Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen*, věc C-450/93 [1995] Sb. rozh. I-3051, 17. října 1995.

58 ESD, *Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*, věc C-409/95 [1997] Sb. rozh. I-6363, 11. listopadu 1997.

59 ESD, *Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, věc C-407/98 [2000] Sb. rozh. I-5539, 6. července 2000.

60 Směrnice o rovném zacházení 76/207/EHS, Úř. věst. L 39, 14. února 1976, s. 40.

61 Tuto formulaci do velké míry přejaly preambule směrnic o diskriminaci: bod 21 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění), bod 26 směrnice o rovnosti v zaměstnání, bod 17 směrnice o rasové rovnosti.

Bylo však také řečeno, že každá výjimka z práva na rovné zacházení by měla být vykládána přísně. Bylo konstatováno, že v případech, kdy dotčený předpis zaručuje „ženám absolutní a bezpodmínečnou přednost při jmenování nebo povýšení“ by takový stav byl vlastně nepřiměřený dosažení cíle spočívajícího v odstranění nerovnosti ve vztahu k právu na rovné zacházení. V tomto případě tedy nebylo možné přednostní zacházení odůvodnit.

Pozdější věci však ukazují, že zvláštní opatření mohou být přijatelná v případech, že předpis nevyžaduje přiznání automatické a bezpodmínečné přednosti.

Příklad: věc *Marschall* se týkala předpisu, který byl svou podstatou podobný předpisu ve věci *Kalanke*. Dotčený předpis však uváděl, že stejně kvalifikovaná žena by měla být upřednostněna, „s výjimkou případu, kdy nějaký zvláštní důvod svědčí ve prospěch uchazeče“. Pan Marschall, který nebyl přijat na pracovní místo ve prospěch jiné uchazečky, napadl zákonnost tohoto předpisu u vnitrostátních soudů, které věc postoupily ESD a opět se otázaly, zda je tento předpis slučitelný se směrnicí o rovném zacházení. ESD konstatoval, že předpis takové povahy nebyl nepřiměřený legitimnímu cíli spočívajícímu v odstranění nerovnosti, protože „zaručuje v každém jednotlivém případě těm uchazečům, kteří mají stejné kvalifikační předpoklady jako ženy, že jejich žádosti budou objektivně posouzeny s ohledem na všechna kritéria týkající se osob uchazečů a přednost uchazeček bude vyloučena v případě, že jedno nebo více z těchto kritérií bude svědčit ve prospěch uchazeče“. Možnost uvážení začleněná do tohoto předpisu tedy bránila tomu, aby byla přednost absolutní, a předpis tak byl přiměřený dosažení cíle spočívajícího v řešení nerovnosti na pracovišti.

Příklad: věc *Abrahamsson* se týkala platnosti švédského právního předpisu, který se pohyboval mezi bezpodmínečnou předností předpisu ve věci *Kalanke* a možností uvážení vytvořenou ve věci *Marschall*. Předpis uváděl, že uchazeče příslušejícího k nedostatečně zastoupenému pohlaví, který má dostatečné kvalifikační předpoklady k zastávání daného pracovního místa, je třeba upřednostnit, pokud „rozdíl mezi kvalifikačními předpoklady uchazečů“ není tak velký, že by uplatnění takové přednosti vedlo k porušení požadavku objektivity při jmenování“. ESD konstatoval, že účinek tohoto právního předpisu byl takový, že uchazečům příslušejícím k nedostatečně zastoupenému pohlaví přiznával přednost automaticky. Skutečnost, že takovému postupu bránilo toto ustanovení pouze v případě, že existoval značný rozdíl v kvalifikačních předpokladech, nestačila bránit nepřiměřenému účinku daného předpisu.

Tyto věci ukazují, že ESD je obecně obezřetný ve svém přístupu k povolování zvláštních opatření určených k potlačení zásady spravedlivého přístupu. Pouze za omezených okolností, kdy nejsou zvláštní opatření bezpodmínečná a absolutní, ESD schválně, že vnitrostátní předpisy spadají do působnosti odchylky podle čl. 2 odst. 4.

Stojí-li advokáti před otázkou týkající se zvláštních opatření podle antidiskriminačních směrnic EU, musí věnovat zvýšenou pozornost „opatření“, které bylo zavedeno s cílem upřednostnit určitou skupinu osob. Jak ukazuje výše uvedená judikatura ESD, jasným stanoviskem je, že zvláštní opatření jsou poslední možností. Advokáti a pracovníci soudů musí při řešení věci zahrnující zvláštní opatření zajistit, aby všichni uchazeči posuzovaní dotčeným zaměstnavatelem, včetně těch, na něž se nevztahuje ustanovení o zvláštních opatřeních, byli ve vztahu k dané pracovní pozici hodnoceni objektivně a spravedlivě. Zvláštní opatření lze použít pouze v případě, že takové objektivní posouzení zahrnuje více uchazečů, mezi nimiž jsou zastoupeny osoby z cílové skupiny, a uchazeči jsou hodnoceni jako stejně kvalifikovaní k výkonu funkce, která je k dispozici. Pouze za takových okolností lze vybrat příslušníka cílové skupiny, která je zvolena v důsledku dřívější historické diskriminace na pracovišti, na úkor osoby, která do cílové skupiny nepatří.

ESLP dosud neměl příležitost se věcem týkajícím se zvláštních opatření věnovat hlouběji; v omezeném počtu věcí však tato otázka byla posuzována.

Příklad: ve věci *Wintersberger proti Rakousku* vydal ESLP rozhodnutí ohledně přípustnosti nároku⁶². Stěžovatele, který byl zdravotně postižený, stát propustil ze zaměstnání. Podle vnitrostátního právního předpisu byly zdravotně postižené osoby pod zvláštní ochranou před propuštěním, protože bylo třeba k propuštění získat souhlas zvláštního výboru. V případě, že si zaměstnavatel nebyl zdravotního postižení vědom, bylo možné tento souhlas vydat se zpětnou platností. U osob bez zdravotního postižení takový souhlas vyžadován nebyl. Stěžovatel namítal, že skutečnost, že souhlas se zpětnou platností je možné vydat u zdravotně postižených osob, nikoli však u osob bez zdravotního postižení, se rovná diskriminaci. ESLP konstatoval, že toto ustanovení ve skutečnosti existovalo ve prospěch zdravotně postižených osob, a bylo proto odůvodněno jako příklad obrácené diskriminace. Nárok byl tudíž prohlášen za nepřipustný.

62 ESLP, *Wintersberger proti Rakousku* (rozh.) (č. 57448/00), 27. května 2003.

Klíčové body

- Diskriminace popisuje situaci, kdy je určitá osoba nějakým způsobem znevýhodněna na základě „chráněného znaku“.
- Diskriminace nabývá různých podob: přímá diskriminace, nepřímá diskriminace, obtěžování a navádění k diskriminaci.
- Znakem přímé diskriminace je rozdílné zacházení: musí být prokázáno, že s údajnou obětí bylo zacházeno méně příznivě na základě toho, že vykazuje znak spadající pod pojem „chráněný důvod“.
- Méně příznivé zacházení se určuje pomocí srovnání mezi údajnou obětí a jinou osobou v podobné situaci, která chráněný znak nevykazuje.
- Je možné, že „chráněný důvod“ není výslovným důvodem rozdílného zacházení. Stačí, pokud je výslovný důvod od „chráněného důvodu“ neoddělitelný.
- ESD a vnitrostátní soudy akceptovaly koncepci diskriminace z důvodu vztahu s jinou osobou, kdy je s určitou osobou zacházeno méně příznivě z důvodu jejího vztahu k jiné osobě, která vykazuje „chráněný znak“.
- Obtěžování, je-li podle právních předpisů EU řešeno samostatně, je konkrétním projevem přímé diskriminace.
- Znakem nepřímé diskriminace je rozdílný dopad nebo účinek: musí být prokázáno, že rozhodnutí znevýhodňuje určitou skupinu oproti skupině srovnávací.
- Prokázání nepřímé diskriminace vyžaduje, aby osoba předložila důkazy o tom, že jakožto skupina jsou osoby sdílející svůj chráněný znak vystaveny rozdílnému účinku či dopadu oproti osobám, které takový znak nevykazují.
- S cílem zajistit všem rovné užívání práv mohou vlády, zaměstnavatelé a poskytovatelé služeb chtít přijmout zvláštní opatření, aby přizpůsobili své předpisy a postupy osobám s rozdílnými znaky.
- Pojem „zvláštní opatření“ lze chápat jako pojem zahrnující nápravu dřívějšího znevýhodnění osob vykazujících chráněný znak. Je-li takové opatření přiměřené, může být diskriminace odůvodněna.

2.6. Prostředky obhajoby méně příznivého zacházení podle evropských antidiskriminačních právních předpisů

2.6.1. Úvod

Za určitých okolností soudy přistoupí na to, že k rozdílnému zacházení došlo, ale je přípustné. Forma přístupu k prostředkům obhajoby podle právních předpisů EU se liší od formy přístupu ESLP, svou podstatou se však velmi podobají.

V evropských antidiskriminačních právních předpisech lze prostředek obhajoby formulovat obecně nebo omezeněji a konkrétněji. Přístup ESLP volí obecně formulovaný prostředek obhajoby v kontextu přímé i nepřímé diskriminace. Naopak právní předpisy EU stanoví pouze konkrétní omezené prostředky obhajoby přímé diskriminace a obecnou obhajobu pouze v souvislosti s nepřímou diskriminací. Jinak řečeno, podle antidiskriminačních směrnic bude možné přímou diskriminaci odůvodnit pouze tehdy, dojde-li k ní ve snaze o naplnění určitých cílů, které jsou v těchto směrnících výslovně stanoveny.

Konkrétní prostředky obhajoby podle antidiskriminačních směrnic lze uvést v širším kontextu obecné obhajoby uznávané ESLP a jsou v souladu se způsobem, jakým se obecná obhajoba používá v judikatuře. Konkrétní prostředky obhajoby podle antidiskriminačních směrnic představují zvláštní formulace obecného prostředku obhajoby, které jsou konkretizovány a přizpůsobeny určité oblasti zaměstnanosti.

2.6.2. Členění obecného prostředku obhajoby

Jak bylo uvedeno, obecný prostředek obhajoby je podle EÚLP k dispozici pro přímou i nepřímou diskriminaci a podle právních předpisů EU jej lze uplatnit pouze na diskriminaci nepřímou. Podle ESLP:

„[...]rozdíl v zacházení s osobami v relevantně podobných situacích [...] je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné zdůvodnění; jinými slovy, jestliže nesleduje legitimní cíl nebo jestliže neexistuje rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem“⁶³.

63 ESLP, *Burden proti Spojenému království* [velký senát] (č. 13378/05), 29. dubna 2008, bod 60.

Podobou formulaci používají antidiskriminační směrnice EU ve vztahu k nepřímé diskriminaci. Směrnice o rasové rovnosti uvádí:

Aby bylo zdůvodněno rozdílné zacházení, musí být prokázáno, že:

- dotčený předpis či postup sleduje legitimní cíl,
- prostředky zvolené k dosažení tohoto cíle (tedy opatření, jež vedlo k rozdílnému zacházení) jsou k dosažení tohoto cíle přiměřené a nezbytné.

„[N]epřímou diskriminací [se] rozumí případ, kdy by v důsledku navenek neutrálního předpisu, kritéria nebo zvyklosti byla znevýhodněna osoba určité rasy nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami, ledaže uvedený předpis, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněn legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné“⁶⁴.

Přesně řečeno, podle formulace, kterou užívají jak ESLP, tak antidiskriminační směrnice, se nejedná o prostředek obhajoby diskriminace jako takový, ale spíše o odůvodnění rozdílného zacházení, na jehož základě nelze učinit závěr o tom,

že došlo k diskriminaci. Avšak pokud jde o podstatu, nikoli formu, užívají soudy prvky odůvodnění jako prostředky obhajoby proti diskriminaci.

Příklad: ESD nabídl důkladné vysvětlení myšlenky objektivního zdůvodnění ve věci *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz*⁶⁵. V této věci zaměstnanec pracující na částečný úvazek, který byl vyloučen ze zaměstnaneckého penzijního systému společnosti Bilka (obchodní dům) namítal, že toto jednání zakládalo nepřímou diskriminaci žen, protože ty tvořily naprostou většinu zaměstnanců pracujících na částečný úvazek. ESD konstatoval, že by se toto jednání nepřímé diskriminaci rovnalo, pokud by nebylo možné zdůvodnit rozdíl v užívání práv. Aby bylo zdůvodnění podáno, bylo třeba prokázat, že: „... opatření, která zvolila společnost Bilka, odpovídají skutečné potřebě na straně podniku, jsou přiměřená s ohledem na dosažení sledovaných cílů a jsou k tomuto účelu nezbytná“.

Společnost Bilka argumentovala tím, že cílem rozdílu v zacházení bylo odrazovat od práce na částečný úvazek a motivovat k práci na plný úvazek, protože zaměstnanci pracující na částečný úvazek nebyli příliš ochotni pracovat večer nebo v sobotu, což ztěžovalo zajištění přiměřeného personálního obsazení. ESD konstatoval, že tento účel může představovat legitimní cíl. Neodpověděl však

64 Čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice o rasové rovnosti, čl. 2 odst. 2 písm. b) směrnice o rovnosti v zaměstnání; čl. 2 písm. b) směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám; čl. 2 odst. 1 písm. b) směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění).

65 ESD, *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz*, věc 170/84 [1986] Sb. rozh. 1607, 13. května 1986.

na otázku, zda vyloučení zaměstnanců pracujících na částečný úvazek z penzijního systému je k dosažení tohoto cíle přiměřené. Požadavek „nezbytnosti“ přijatých opatření znamená, že musí být prokázáno, že neexistují žádné rozumné alternativní prostředky, které by méně narušovaly zásadu rovného zacházení. Bylo ponecháno na vnitrostátním soudu, aby aplikoval právní předpisy na skutkovou podstatu věci.

Aby byla zdůvodněna přiměřenost rozdílného zacházení, musí být soudem prokázáno, že:

- neexistují jiné prostředky k dosažení daného cíle, které by méně narušovaly právo na rovné zacházení. Jinak řečeno, že utrpění znevýhodnění představuje nejnížší možnou míru újmy nezbytnou k dosažení sledovaného cíle;
- cíl, jehož má být dosaženo, je dostatečně významný k tomu, aby tuto míru narušení odůvodnil.

2.6.3. Použití obecného prostředku obhajoby

V kontextu zaměstnání ESD váhá akceptovat rozdílné zacházení na základě manažerských důvodů spojených s ekonomickými zájmy zaměstnavatelů, zatímco je více ochoten akceptovat rozdílné zacházení na základě obecnějších cílů sociální politiky a politiky zaměstnanosti s fiskálními důsledky. Ve věcech týkajících se těchto aspektů přízná ESD státům široký „prostor pro volné uvážení“. V kontextu EÚLP je méně pravděpodobné, že ESLP akceptuje rozdílné zacházení, pokud se týká záležitostí považovaných za ústřední prvky osobní důstojnosti, např. diskriminace na základě rasy nebo etnického původu, domova, soukromého a rodinného života, a s větší pravděpodobností bude akceptovat rozdílné zacházení, pokud se týká širších aspektů sociální politiky, zejména mají-li fiskální důsledky. ESLP používá pojem „prostor pro uvážení“, který se týká oblasti volného uvážení státu při rozhodování o tom, zda je rozdílné zacházení odůvodněno. V případě, že tento prostor je považován za „úzký“, uplatňuje ESLP vyšší míru kontroly.

2.6.4. Specifické prostředky obhajoby podle právních předpisů EU

Jak bylo uvedeno výše, v rámci antidiskriminačních směrnic existuje specifický soubor prostředků obhajoby, které v omezeném souboru okolností umožňují odůvodnit rozdílné zacházení. „Podstatný profesní požadavek jako prostředek obhajoby“ existuje v každé ze směrnic (kromě směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám, protože tato směrnice se netýká zaměstnání); tento požadavek umožňuje zaměstnavatelům rozlišovat mezi jednotlivci na základě chráněného důvodu, je-li tento důvod neoddělitelně spojen se schopností provádět určitou práci nebo

s kvalifikací vyžadovanou pro určité pracovní místo⁶⁶. Další dva prostředky obhajoby existují pouze ve směrnici o rovnosti v zaměstnání. Zaprvé přípustnost diskriminace na základě náboženského vyznání či víry ze strany zaměstnavatelů, kteří jsou organizacemi založenými na náboženské víře⁶⁷. Zadruhé přípustnost diskriminace na základě věku za určitých okolností⁶⁸. Striktní přístup ESD k výkladu prostředků obhajoby rozdílného zacházení naznačuje, že jakékoli výjimky budou vykládány úzce, protože soud klade důraz na význam veškerých práv vzniklých jednotlivcům podle právních předpisů EU⁶⁹.

2.6.4.1. Podstatný profesní požadavek

Podle antidiskriminačních směrnic, pokud se zabývají oblastí zaměstnání:

„[...] mohou členské státy stanovit, že rozdíl v zacházení na základě charakteristik souvisejících s [chráněným důvodem] nepředstavuje diskriminaci, pokud z povahy profesní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto charakteristiky představují podstatný a určující profesní požadavek, je-li jeho cíl legitimní a požadavek přiměřený“⁷⁰.

Tento prostředek obhajoby umožňuje zaměstnavatelům rozlišovat mezi jednotlivci na základě chráněného znaku, je-li tento znak přímo spojen s vhodností nebo schopností plnit povinnosti vyžadované konkrétním pracovním místem.

Existují jasně stanovená povolání, která spadají do působnosti výjimky na základě podstatného profesního požadavku: ve věci *Komise proti Německu* ESD, který vycházel z šetření Komise o rozsahu výjimky týkající se diskriminace na základě pohlaví, uvedl konkrétní profese, v nichž by byl tento prostředek obhajoby pravděpodobně použitelný⁷¹. Zvláštní pozornost byla věnována uměleckým profesím, které mohou vyžadovat zvláštní vlastnosti náležející jednotlivcům jako neoddělitelné znaky, např. požadavek, aby vystupovala zpěvačka, která má cit pro určitý styl, aby určitou roli hrál mladý herec, aby tančil fyzicky schopný jednatel nebo aby

66 Čl. 14 odst. 2 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění), článek 4 směrnice o rasové rovnosti; čl. 4 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání.

67 Čl. 4 odst. 2 směrnice o rovnosti v zaměstnání.

68 Článek 6 směrnice o rovnosti v zaměstnání.

69 Viz například ESD, *Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, věc 222/84 [1986] Sb. rozh. 1651, 15. května 1986, bod 36.

70 Čl. 14 odst. 2 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění), článek 4 směrnice o rasové rovnosti; čl. 4 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání.

71 ESD, *Komise proti Německu*, věc 248/83 [1985] Sb. rozh. 1459, 21. května 1985.

v módním průmyslu pracovali jako modelové a modelky muži či ženy. Nejednalo se však o pokus sestavit vyčerpávající seznam. K jiným příkladům může patřit zaměstnávání osoby čínského etnického původu v čínské restauraci pro zachování autenticity nebo zaměstnávání žen ve sportovních klubech vyhrazených ženám.

Příklad: ve věci *Komise proti Francii* ESD konstatoval, že za určitých okolností nebude nezákonné vyhradit pracovní místa především uchazečům ve vězeňských zařízeních určených pro muže a uchazečkám ve vězeňských zařízeních určených pro ženy⁷². Tato výjimka však mohla být použita pouze ve vztahu k pracovním místům, která zahrnovala činnosti, v nichž byla příslušnost ke konkrétnímu pohlaví relevantní. V tomto případě chtěly francouzské orgány zachovat určité procento pracovních míst pro mužské uchazeče, protože kromě jiných povinností, které mohou plnit pouze muži, může nastat i potřeba použití fyzické síly pro odstrašení případných výtržníků. Ačkoli ESD v zásadě tyto argumenty akceptoval, nepodařilo se francouzským orgánům splnit požadavek transparentnosti ve vztahu ke konkrétním činnostem, které by měli provádět pouze mužští uchazeči; generalizace vhodnosti určitého pohlaví nepostačí.

Příklad: ve věci *Johnston* podala policistka pracující v Severním Irsku stížnost na to, že jí nebyla obnovena pracovní smlouva. Úřad policejního velitele (Chief Constable) tento krok odůvodnil tím, že policistky nebyly školeny v manipulaci se stělnými zbraněmi, a to na základě toho, že „v situaci vyznačující se závažnými vnitřními nepokoji by nošení zbraně policistkami mohlo vytvářet další rizika útoku na jejich život, a proto by mohlo být v rozporu s požadavky veřejné bezpečnosti“. ESD konstatoval, že jakkoli je třeba ohrožení bezpečnosti brát v úvahu, hrozba se týká stejně mužů i žen a ženy nejsou více ohroženy. S výjimkou zdůvodnění souvisejícího s biologickými faktory specifickými jen pro ženy, jako je ochrana dítěte během těhotenství ženy, nebylo možné rozdílné zacházení zdůvodnit na základě toho, že veřejné mínění požaduje ochranu žen.

Příklad: ve věci *Mahlberg* nebyla stěžovatelka, která byla těhotná, přijata na stálé pracovní místo zdravotní sestry, na němž měla podstatná část práce probíhat na operačních sálech⁷³. Tento krok byl zdůvodněn tím, že by dítě mohlo utrpět újmu v důsledku expozice škodlivým látkám na operačním sále. ESD konstatoval, že vzhledem k tomu, že dané pracovní místo bylo stálé, bylo nepřiměřené stěžovatelce bránit v přístupu k němu, protože její neschopnost pracovat na

72 ESD, *Komise proti Francii*, věc 318/86 [1988] Sb. rozh. 3559, 30. června 1988.

73 ESD, *Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern*, věc C-207/98 [2000] Sb. rozh. I-549, 3. února 2000.

operačním sále by byla pouze dočasná. Jakkoli byla omezení pracovních podmínek pro těhotné ženy přijatelná, měla být přísně limitována na povinnosti, které by ženě způsobily újmu, a nemohla zahrnovat generalizovanou překážku práce.

Osmnáctý bod odůvodnění 18 směrnice o rovnosti v zaměstnání obsahuje konkrétnější vyjádření prostředku obhajoby spočívajícího v podstatném profesním požadavku ve vztahu k určitým veřejným službám souvisejícím s bezpečností a ochranou. Nejde o samostatný prostředek obhajoby jako takový, spíše by toto ustanovení mělo být chápáno jako výslovné vyjádření důsledků uplatnění podstatného profesního požadavku v konkrétním kontextu:

„Tato směrnice zejména nevyžaduje, aby ozbrojené síly, policie, vězeňské nebo záchranné služby přijímaly nebo zaměstnávaly osoby, které nemají požadovanou schopnost vykonávat řadu funkcí, jejichž vykonávání by se od nich mohlo požadovat se zřetelem k oprávněnému cíli zachování operační schopnosti těchto služeb.“⁷⁴

Obvykle se to může týkat situace odmítnutí osob, které překročily určitý věk či mají zdravotní postižení, v případě určitých pracovních míst, která jsou považována za vysoce fyzicky náročná. V tomto ohledu čl. 3 odst. 4 směrnice dovoluje členským státům, aby výslovně vyloučily uplatnění ustanovení směrnice na ozbrojené síly. Jakkoli se toto ustanovení ve směrnici o rovnosti mužů a žen (přepřacovaném znění) neobjevuje, zkoumáním dvou věcí týkajících se diskriminace na základě pohlaví a ozbrojených sil lze posoudit jeho možné použití. Tyto věci byly posuzovány podle čl. 2 odst. 2 směrnice o rovném zacházení, který obsahoval prostředek obhajoby „podstatný profesní požadavek“, nyní uvedený v čl. 14 odst. 2 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacovaného znění).

Příklad: ve věci *Sirdar* sloužila stěžovatelka jako velitelka v rámci zásahové jednotky. Byla propuštěna pro nadbytečnost po škrtech vojenských výdajů, které pro zásahové jednotky zavedly zásadu „interoperability“⁷⁵, která vyžadovala, aby byl každý jednotlivec schopen plnit bojovou úlohu v důsledku nedostatku pracovních sil. ESD akceptoval, že zásahové jednotky tvořené pouze muži byly odůvodněné, aby byla zaručena bojová účinnost, a že zásada intero-

⁷⁴ Směrnice o rovném zacházení 2000/78/EHS, Úř. věst. L 303, 2. prosince 2000, s. 16.

⁷⁵ ESD, *Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence*, věc C-273/97 [1999] Sb. rozh. I-7403, 26. října 1999.

perability tedy vylučovala ženy. Důvodem bylo to, že tyto jednotky představovaly malé a specializované síly, které byly obvykle v první vlně každého útoku. ESD shledal, že tento předpis je nezbytný pro dosažení cíle spočívajícího v zajištění bojové účinnosti.

Příklad: ve věci *Kreil* stěžovatelka požádala o místo elektromechaničky v ozbrojených silách⁷⁶. Byla však odmítnuta s odůvodněním, že ženy jsou podle zákona vyloučeny z výkonu vojenských povolání spojených s používáním zbraní a mohou v armádě pracovat jen ve zdravotní službě a útvech vojenské hudby. ESD došel k závěru, že toto vyloučení je příliš obsáhlé, protože platí pro téměř všechna pracovní místa v ozbrojených silách jednoduše z toho důvodu, že na těchto místech mohou být v určitém okamžiku ženy nuceny použít zbraň. Jakékoli odůvodnění by mělo být těsněji spjato s funkcemi obvykle plněnými na konkrétních pracovních místech. Byla též zpochybněna důvěryhodnost odůvodnění vlády, protože na pracovních místech, která byla ženám přístupná, přesto existovala povinnost podstoupit základní výcvik v zacházení se zbraní pro účely sebeobranu či obrany druhých. Opatření tedy nebylo přiměřené k dosažení svého cíle. Kromě toho by nemělo být rozlišováno mezi ženami a muži na základě toho, že ženy vyžadují větší ochranu, pokud nejde o aspekty konkrétní situace žen, jako je potřeba ochrany v době těhotenství.

Možnost odůvodnit diskriminaci na základě pohlaví odkazem na efektivitu či účinnost konkrétních bezpečnostních či pohotovostních služeb se může postupem času ukázat jako složitější s tím, jak se vyvíjejí role mužů a žen a sociální postoje, a členské státy jsou povinny s ohledem na tento vývoj omezující opatření periodicky přezkoumávat⁷⁷.

2.6.4.2. Náboženské instituce

Směrnice o rovnosti v zaměstnání výslovně povoluje, aby organizace založené na určitém „náboženském vyznání“ nebo „víře“ ukládaly zaměstnancům určité podmínky. Čl. 4 odst. 2 směrnice uvádí, že směrnici není dotčeno „právo církví a jiných veřejných či soukromých organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání či víře, vyžadovat v souladu s vnitrostátními ústavami a právními předpisy od osob, které pro ně pracují, aby jednaly v dobré víře a s věrností etice dané organizace“. Kromě toho mohou zaměstnavatelé spojení s náboženskými organiza-

⁷⁶ ESD, *Kreil* proti Bundesrepublik Deutschland, věc C-285/98 [2000] Sb. rozh. I-69, 11. ledna 2000.

⁷⁷ Čl. 31 odst. 3 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění).

cemi spadat do oblasti působnosti obhajoby na základě „podstatného profesního požadavku“, který umožňuje rozdílné zacházení na základě náboženského principu dotčené organizace.

Čl. 4 odst. 1 a čl. 4 odst. 2 tedy dovolují organizacím, jako jsou církve, například odmítat zaměstnávat ženy jako kněží, pastory či duchovní, pokud by to bylo v rozporu s etikou daného náboženství. Ačkoli ESD dosud neměl příležitost rozhodnout o výkladu tohoto ustanovení, bylo použito na vnitrostátní úrovni. Níže uvádíme dvě věci týkající se dovolávání se tohoto prostředku obhajoby k odůvodnění rozdílného zacházení na základě sexuální orientace.

Příklad: ve věci projednávané finskými soudy odmítla finská evangelická luteránská církev jmenovat kaplanem (asistentem vikáře) osobu žijící ve vztahu s osobou téhož pohlaví⁷⁸. Správní soud ve Vaase rozhodnutí zrušil na základě toho, že heterosexuální orientaci nelze považovat za podstatný profesní požadavek na toto pracovní místo. Pozornost byla věnována skutečnosti, že vnitřní řád této církve týkající se jmenování vikářů a kaplanů sexuální orientaci nijak nezmiňoval.

Příklad: ve věci *Amicus* byly soudy Spojeného království požádány, aby rozhodly o slučitelnosti vnitrostátních právních předpisů provádějících koncept podstatného profesního požadavku v kontextu církevních zaměstnavatelů se směrnicí o rovnosti v zaměstnání⁷⁹. Bylo zdůrazněno, že jakoukoli výjimku ze zásady rovného zacházení je třeba vykládat v úzkém smyslu. Formulace vnitrostátních právních předpisů povolovala rozdílné zacházení v případech, kdy zaměstnání „slouží účelům organizovaného náboženství“, a bylo zdůrazněno, že toto ustanovení bude daleko restriktivnější než „pro účely náboženské organizace“. Soud tedy souhlasil s tvrzeními vlády, podle nichž by tato výjimka byla použita u velmi omezeného počtu pracovních míst v souvislosti s propagací nebo zastupováním církve, například v případě duchovních. Neumožnila by náboženským organizacím, jako jsou církevní školy či církevní pečovatelské domovy, tvrdit, že pracovní místo učitele (které je určeno k účelu vzdělávání) nebo zdravotní sestry (které je určeno k účelu zdravotní péče) je součástí „účelu organizovaného náboženství“.

78 Správní soud ve Vaase (Finsko), č. 04/0253/3. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 187-1.

79 Vrchní soud Spojeného království, *Amicus MSF Section, R (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry* [2004] EWHC 860 (Admin), 26. dubna 2004. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 273-1.

2.6.4.3. Výjimky na základě věku

Článek 6 směrnice o rovnosti v zaměstnání stanoví dvě samostatná odůvodnění rozdílů v zacházení na základě věku.

Čl. 6 odst. 1 dovoluje diskriminaci na základě věku, která sleduje „[legitimní cíle] politiky zaměstnanosti, trhu práce a odborného vzdělávání“, jestliže vyhoví testu přiměřenosti. Je uveden omezený počet příkladů situací, kdy lze rozdílné zacházení odůvodnit: čl. 6 odst. 1 písm. b) dovoluje „stanovení minimálních podmínek věku, odborné praxe nebo let služby pro přístup k zaměstnání“. Tento výčet však nemá být vyčerpávající a lze jej tedy na základě jednotlivých případů rozšiřovat.

Čl. 6 odst. 2 dovoluje diskriminaci na základě věku pro přístup a dávky v rámci systémů sociálního zabezpečení v zaměstnání, aniž by bylo nutné vyhovět testu přiměřenosti.

Příklad: ve věci *Palacios de la Villa* měl ESD první příležitost vyjádřit se k rozsahu článku 6, když měl posoudit jeho použití v kontextu věku povinného odchodu do důchodu⁸⁰. ESD shledal, že věk povinného odchodu do důchodu skutečně spadá do oblasti působnosti článku 6, a následně zvažoval, zda lze nalézt ob-
jektivní odůvodnění. Podle ESD měly význam následující otázky:

- zaprvé původní opatření mělo vytvořit příležitosti na trhu práce v hospodářském kontextu, který se vyznačoval vysokou úrovní nezaměstnanosti,
- zadruhé existovaly důkazy o tom, že přechodné opatření bylo přijato z podnětu odborových svazů a organizací zaměstnavatelů s cílem podpořit lepší rozdělení práce mezi generacemi,
- zatřetí byl také zákon 14/2005 přijat ve spolupráci s odborovými svazy a organizacemi zaměstnavatelů, tentokrát s výslovným požadavkem, aby bylo opatření „spojeno s cíli, které jsou v souladu s politikou zaměstnanosti a jsou uvedeny v kolektivní smlouvě“,
- začtvrté bylo ustanovení o povinném odchodu do důchodu v kolektivní smlouvě stanoveno jako opatření „v zájmu podpory zaměstnanosti“.

Po zvážení uvedených skutečností došel ESD k závěru, že „[c]ílem ... přechodného ustanovení, zasazeného tak do jeho kontextu, je tedy regulace vnitrostátního trhu práce, a to zejména za účelem omezení nezaměstnanosti.“ Na tomto základě

⁸⁰ ESD, *Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA*, věc C-411/05 [2007] Sb. rozh. I-8531, 16. října 2007.

ESD rozhodl, že kolektivní smlouva naplňovala legitimní cíl. ESD akceptoval, že byl sledován legitimní cíl, a následně musel zvážit, zda bylo dané opatření k dosažení tohoto cíle „přiměřené a nezbytné“. ESD znovu zopakoval, že členské státy mají v oblasti sociální politiky a politiky zaměstnanosti široký prostor pro uvážení, což vede k tomu, že „zvláštní ustanovení se mohou lišit podle situace v jednotlivých členských státech“. Jako klíčový se jevil požadavek, aby dotčení pracovníci měli přístup k starobnímu důchodu, „jehož výše nemůže být nepřiměřená“. Stejný vliv měla i skutečnost, že daná ustanovení byla určena kolektivní smlouvou mezi odborovými svazy a organizacemi zaměstnavatelů, která do daného procesu vnášela jistou míru pružnosti umožňující, aby rozhodnutí o odchodu do důchodu přihlíželo k dotčenému trhu práce a zvláštním požadavkům konkrétních pracovních míst. Na tomto základě ESD konstatoval, že přechodné opatření, které mělo vliv na pana Palaciosse, i kolektivní smlouva byly objektivně odůvodněny, a tudíž byly slučitelné s právními předpisy EU. Přístup, na který ESD upozornil, spočíval v tom, že článek 6 bude posuzován stejně jako objektivní odůvodnění v případě jiných důvodů ochrany před diskriminací, jak bylo uvedeno výše.

Příklad: ve věci *MacCulloch* projednávané ve Spojeném království byl soud požádán, aby posoudil postavení systémů výplat odstupného za propuštění pro nadbytečnost, které určovaly platby odstupného podle věku a délky pracovního poměru⁸¹. To samozřejmě vedlo k tomu, že starší pracovníci s delším pracovním poměrem měli nárok na daleko vyšší odstupné než mladší zaměstnanci, kteří začali pracovat později. Odvolací soud ve Spojeném království akceptoval, že v zásadě mohl být tento postup zdůvodněn jako prostředek odměny za věrnost starších pracovníků, který starším pracovníkům poskytoval vyšší platby s ohledem na jejich zranitelnost na trhu práce, i jako pobídka pro starší pracovníky, aby uvolnili místo pro mladší zaměstnance. Byl však vydán i pokyn ohledně toho, jak k otázce objektivního odůvodnění přistupovat, který naznačoval, že otázka přiměřenosti vyžaduje rozsáhlé zkoumání, nežli lze dojít k závěru ohledně objektivního odůvodnění.

Příklad: ve věci *Hütter* byl ESD požádán o posouzení záležitosti týkající se rakouského právního předpisu, který stanovil, že odbornou praxi absolvovanou před dosažením věku 18 let nelze zohlednit pro účely stanovení mzdy. Hütter a jeho kolegyně byli v učebním poměru u společnosti TUG (Technische Universität Graz) a po vyučení jim byla nabídnuta tříměsíční pracovní smlouva. Na základě

81 Odvolací pracovní soud Spojeného království, *MacCulloch proti Imperial Chemical Industries plc* [2008] IRLR 846, 22. července 2008.

dotčeného právního předpisu byla panu Hütterovi, který krátce předtím dovršil věk 18 let, vypočtena mzda s odkazem na jeho získanou odbornou praxi v délce 6,5 měsíce, zatímco jeho kolegyni, která byla o 22 měsíců starší než on, byla mzda stanovena podle její získané praxe v délce 28,5 měsíců. To vedlo k rozdílu v měsíční mzdě, jakkoli každý z nich získal podobnou míru odborných zkušeností.

Pan Hütter podal žalobu, v níž namítal, že daný předpis upřednostňoval osoby, které své odborné zkušenosti získaly po dovršení věku 18 let. ESD akceptoval, že primární cíle právního předpisu lze považovat za legitimní: (1) aby neznevyhodňoval osoby, které absolvovaly všeobecné střední vzdělání, oproti osobám, které ukončily odborné vzdělávání; a (2) aby zabránil vyšším nákladům na učňovské vzdělávání, a tím podpořil začleňování mladých pracovníků, kteří již absolvovali tento druh vzdělání, na trhu práce. Ačkoli ESD uznal, že při určování toho, zda legitimní cíle byly přiměřené a nezbytné, má členský stát široký prostor pro uvážení, došel k závěru, že objektivní odůvodnění nebylo provedeno řádně, protože mělo na mladší pracovníky nepřiměřený dopad, zvláště v případech, kdy byly odborné zkušenosti stejné, a přesto věk stěžovatele ovlivnil vyšší odměny, jak tomu bylo v tomto případě.

Je třeba připomenout, že tento přístup je také v souladu s přístupem ESLP, který se zabýval otázkou rozdílných věků odchodu do důchodu v kontextu EÚLP, viz věc *Stec a další* v kapitole 4.2. V tomto smyslu jsou výjimky týkající se věku v souladu s přístupem soudů k odůvodněním v oblasti politiky zaměstnanosti a sociální politiky.

Klíčové body

- Na základě EÚLP existuje obecný prostředek obhajoby přímé diskriminace. V právních předpisech EU existují zvláštní prostředky obhajoby přímé diskriminace, které jsou přizpůsobeny oblasti zaměstnání.
- Nepřímá diskriminace podle právních předpisů EU i EÚLP podléhá obecnému prostředku obhajoby spočívajícímu v objektivním zdůvodnění.
- Rozdílné zacházení lze odůvodnit, jestliže sleduje legitimní cíle a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné.
- Vedle obecného prostředku obhajoby nepřímé diskriminace podle antidiskriminačních právních předpisů EU existují i konkrétnější prostředky obhajoby: (i) podstatné profesní požadavky; (ii) výjimky pro náboženské instituce a (iii) výjimky z diskriminace na základě věku.
- Diskriminace na základě věku je v EU jediný chráněný důvod, u něhož lze objektivně odůvodnit přímou diskriminaci.

Další literatura

Bamforth, Malik a O'Cinneide, *Discrimination Law: Theory and Context* [Právo v oblasti diskriminace: teorie a souvislosti] (Londýn, Sweet and Maxwell, 2008), kapitoly 4, 5, 6 a 8.

Barnard, *EC Employment Law* [Pracovní právo ES] (Oxford, Oxford University Press, 2006), kapitoly 6, 7, 8 a 9.

Bercusson, *European Labour Law* [Evropské pracovní právo] (Cambridge, Cambridge University Press, 2009), kapitoly 10, 11 a 22.

Dubout, „L'interdiction des discriminations indirectes par la Cour européenne des droits de l'homme: rénovation ou révolution? Epilogue dans l'affaire D.H. et autres c. République tchèque, Cour européenne des droits de l'homme (Grande Chambre), 13 novembre 2007“, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, č. 75 (2008).

Ellis, *EU Anti-Discrimination Law* [Antidiskriminační právo EU] (Oxford, Oxford University Press, 2005), kapitola 6.

ERRC/Interights/MPG, *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* [Strategická soudní řízení týkající se rasové diskriminace v Evropě: od principů k praxi] (Nottingham, Russell Press, 2004), příloha 5.

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace], *The Limits and Potential of the Concept of Indirect Discrimination* [Meze a potenciál koncepce nepřímé diskriminace] (Lucemburk, Úřad pro publikace, 2008).

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace], *Beyond Formal Equality: Positive Action under Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC* [Za hranici formální rovnosti: pozitivní opatření podle směrnic 2000/43/ES a 2000/78/ES] (Lucemburk, Úřad pro publikace, 2007).

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace], *Age Discrimination and European Law* [Diskriminace na základě věku a evropské právo] (Lucemburk, Úřad pro publikace, 2005).

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace], *Religion and Belief in Employment* [Náboženské vyznání a víra v zaměstnání] (Lucemburk, Úřad pro publikace, 2006).

Fredman, *Discrimination Law* [Právo v oblasti diskriminace] (Oxford, Oxford University Press, 2002), kapitola 4.

Heyden a von Ungern-Sternberg, „Ein Diskriminierungsverbot ist kein Fördergebot – Wider die neue Rechtsprechung des EGMR zu Art. 14 EMRK“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2009).

Interights, *Non-Discrimination in International Law* [Zákaz diskriminace v mezinárodním právu] (Londýn, Interights, 2005), kapitoly 3 a 4.

Marguénaud, „L'affaire Burden ou l'humiliation de la fratrie: Cour européenne des droits de l'homme (Gde Ch.), Burden et Burden c. Royaume Uni, 29 avril 2008“, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, č. 78 (2009).

Mowbray, *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights* [Vývoj pozitivních závazků na základě Evropské úmluvy o lidských právech u Evropského soudu pro lidská práva] (Oxford, Hart Publishing, 2004), kapitola 7.

Schiek, Waddington a Bell (eds.), *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law* [Věci, materiály a texty v oblasti národního, nadnárodního a mezinárodního antidiskriminačního práva] (Oxford, Hart Publishing, 2007), kapitoly 2, 3 a 7.

3

Oblast působnosti evropského antidiskriminačního práva

3.1. Úvod

Ačkoli evropské antidiskriminační právní předpisy zakazují přímou a nepřímou diskriminaci, činí tak pouze v určitých kontextech. V EU byly antidiskriminační právní předpisy zavedeny s cílem usnadnit fungování vnitřního trhu, a proto se tradičně omezovaly na oblast zaměstnání. S uvedením směrnice o rasové rovnosti v roce 2000 se tato oblast rozšířila i na přístup ke zboží a službám a přístup ke státnímu systému sociální péče na základě toho, že pro zaručení rovnosti na pracovišti bylo nutné zajistit rovnost i v ostatních oblastech, které by mohly mít na zaměstnání vliv. Následně byla přijata směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám s cílem rozšířit oblast rovnosti na základě pohlaví i na oblast zboží a služeb. Směrnice o rovnosti v zaměstnání z roku 2000, která zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace, zdravotního postižení, věku a náboženského vyznání nebo víry, je však použitelná pouze v kontextu zaměstnání. Jak bylo diskutováno v kapitole 1.1.2, zákonodárské orgány nyní zvažují rozšíření ochrany těchto důvodů na oblast zboží a služeb a přístup k systému sociální péče.

Naopak článek 14 EÚLP zaručuje rovnost ve vztahu k užívání hmotných práv zaručených v EÚLP. Kromě toho protokol č. 12 k EÚLP, který vstoupil v platnost v roce 2005, rozšiřuje oblast působnosti zákazu diskriminace tak, aby zahrnovala jakékoli právo zaručené na vnitrostátní úrovni, i pokud nespadá do oblasti působnosti práva podle EÚLP. K protokolu však přistoupilo pouze 17 ze 47 členských států RE, mezi nimi šest členských států EU. To znamená, že v jednotlivých členských státech EU jsou míry povinností podle evropských antidiskriminačních právních předpisů rozdílné.

Tato kapitola vymezí oblast působnosti evropského antidiskriminačního práva. Začne obecným představením oblasti působnosti článku 14 a protokolu č. 12 k EÚLP a metody, kterou ESLP užívá k určení jejich oblasti použitelnosti. Následně se bude kapitola zabývat konkrétními základními oblastmi, které upravují antidiskriminační směrnice, a bude uvádět, zda tyto oblasti odpovídají sféře, kterou zahrnuje i článek 14. Závěrem kapitola uvede přehled oblastí, v nichž oblast použitelnosti EÚLP překračuje meze konkrétního kontextu právních předpisů EU, jako například v oblasti prosazování práva a v „osobní oblasti“.

3.2. Komu zajišťuje evropské antidiskriminační právo ochranu?

Je třeba uvést předběžnou poznámku k otázce osob, kterým je podle právních předpisů EU a EÚLP přiznávána ochrana. EÚLP zaručuje ochranu všem osobám v oblasti jurisdikce členského státu, bez ohledu na to, zda jsou jeho občany či nikoli, a dokonce i za hranicemi území státu v oblastech, které jsou pod účinnou kontrolou daného státu (například na okupovaných územích)⁸². Naopak ochrana zajištěná právními předpisy EU je co do oblasti působnosti omezenější. Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti v právních předpisech EU platí v kontextu volného pohybu osob a je přiznáván pouze občanům členských států EU. Kromě toho obsahují antidiskriminační směrnice různé výluky z použitelnosti pro státní příslušníky třetích zemí. Státní příslušník třetí země je osoba, která má občanství státu, který není členem EU.

Antidiskriminační směrnice výslovně vylučují svou použitelnost v oblasti diskriminace na základě státní příslušnosti, kterou upravuje směrnice o volném pohybu⁸³. Podle této směrnice mají právo vstupu a právo pobytu v jiných členských státech EU pouze občané členských států EU. Po pěti letech nepřetržitého zákonného pobytu v jiném členském státě EU má občan EU nárok na právo trvalého pobytu, což mu dává stejná práva, jaká mají osoby v kategorii „zaměstnaná osoba“. To samozřejmě neznamená, že státní příslušníci jiných členských států nejsou antidiskriminačními směrnicemi chráněni. Homosexuální Němec, který je v Řecku propuštěn ze zaměstnání na základě své sexuální orientace, se bude moci opřít o směrnici o rovnosti v zaměstnání. Zjednodušeně to znamená, že při podávání žaloby z důvodu diskrimi-

82 ESLP, *Loizidou proti Turecku* (č. 15318/89), 18. prosince 1996.

83 Směrnice 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, Úř. věst. L 158, 30. dubna 2004, s. 77.

nace na základě státní příslušnosti se oběť bude buď muset pokusit namítnout diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu nebo se bude muset opřít o směrnici o volném pohybu.

Jak směrnice o rasové rovnosti, tak směrnice o rovnosti v zaměstnání uvádí, že z nich nevyplývá žádné právo pro státní příslušníky třetích zemí ve vztahu k podmínkám vstupu a pobytu. Směrnice o rovnosti v zaměstnání dále uvádí, že z ní nevyplývá žádné právo na rovné zacházení pro státní příslušníky třetích zemí ve vztahu k zaměstnání a povolání. Směrnice o rasové rovnosti uvádí, že se netýká „jakéhokoli zacházení souvisejícího s právním postavením státních příslušníků třetích zemí“. To však neznamená, že by členské státy mohly zcela vyloučit ochranu státních příslušníků třetích zemí, protože preambule uvádí, že státní příslušníci třetích zemí jsou směrnici chráněni, kromě případů týkajících se přístupu k zaměstnání. Směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění) a směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám ochranu státních příslušníků třetích zemí nevyklučují.

Státní příslušníci třetích zemí však budou požívat práva na rovné zacházení ve zhruba stejných oblastech, jaké upravují antidiskriminační směrnice, pokud splní podmínky pro postavení „dlouhodobě pobývajících rezidentů“ podle směrnice o státních příslušnících třetích zemí (která kromě jiných podmínek vyžaduje pětiletý nepřetržitý zákonný pobyt)⁸⁴. Kromě toho směrnice o právu na sloučení rodiny umožňuje, aby se ke státním příslušníkům třetích zemí, kteří zákonně pobývají v některém členském státě, připojili za určitých podmínek jejich rodinní příslušníci⁸⁵.

Tato pravidla podle právních předpisů EU samozřejmě nebrání členským státům v zavedení příznivějších podmínek v jejich vlastním vnitrostátním právu. Kromě toho judikatura EÚLP, jak uvádí kapitola 4.7, ukazuje, že ačkoli stát může mít za to, že jeho státní příslušníci a státní příslušníci jiných států nejsou ve srovnatelné situaci (a domnívat se, že tedy s nimi za určitých okolností může být zacházeno rozdílně), v zásadě musí být všechna práva podle EÚLP zaručena rovným způsobem všem osobám spadajícím do oblasti pravomoci daného státu. V tomto ohledu EÚLP ukládá členským státům ve vztahu ke státním příslušníkům třetích zemí povinnosti, které v některých oblastech překračují požadavky právních předpisů EU.

84 Směrnice 2003/109/ES o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, Úř. věst. L 16, 23. ledna 2004, s. 44.

85 Směrnice 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny, Úř. věst. L 251, 3. října 2003, s. 12.

3.3. Oblast působnosti Evropské úmluvy o lidských právech/EÚLP: článek 14 a protokol č. 12

3.3.1. Povaha zákazu diskriminace v úmluvě

Článek 14 zaručuje rovnost „[u]žívání práv a svobod“ stanovených v EÚLP. ESLP proto nebude příslušný k tomu, aby se zabýval se stížnostmi na diskriminaci, pokud nespadají do rozsahu jednoho z práv chráněných EÚLP.

Kdykoli ESLP posuzuje údajné porušení článku 14, činí tak vždy ve spojení s hmotným právem. Stěžovatel bude často tvrdit, že došlo k porušení hmotného práva, a kromě toho k porušení hmotného práva ve spojení s článkem 14. Tedy že kromě nedodržení standardů požadovaných hmotným právem toto narušení jeho práv bylo také diskriminační v tom, že jiné osoby ve srovnatelných situacích nebyly podobně znevýhodněny. Jak uvádí kapitola 4, v případech, kdy ESLP zjistí porušení hmotného práva, nebude často dále posuzovat stížnost ve věci diskriminace, pokud se bude domnívat, že to bude zahrnovat šetření v zásadě stejné stížnosti.

Tento oddíl stručně vyloží práva zaručená v EÚLP a následně vysvětlí, jak ESLP vykládá oblast působnosti EÚLP pro účely použití článku 14.

3.3.1.1. Práva upravená úmluvou

Vzhledem k tomu, že článek 14 plně závisí na diskriminaci založené na jednom z hmotných práv zaručených v EÚLP, je nutné porozumět právům, která EÚLP upravuje. EÚLP obsahuje výčet práv převážně charakterizovaných jako práva „občanské a politické povahy“; chrání však také určitá práva „povahy hospodářské a sociální“.

Hmotná práva obsažená v EÚLP zasahují výjimečně širokou oblast. Zahrnují například právo na život, právo na respektování soukromého a rodinného života a na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání.

Kdykoli se problém diskriminace týká jedné z oblastí, které upravuje právo podle EÚLP, bude ESLP posuzovat stížnosti na údajné porušení článku 14.

Toto je mimořádně důležité rozlišení mezi právními předpisy EU a EÚLP, protože EÚLP zajišťuje ochranu před diskriminací v oblastech, které antidiskriminační právní

předpisy EU neupravují. Ačkoli Listina základních práv EU zavazuje Evropskou unii, aby v opatřeních, která přijímá, neporušovala lidská práva (včetně zákazu diskriminace), platí pouze pro členské státy, jestliže uplatňují právní předpisy EU. Listina je na tyto státy použitelná v tomto omezeném rozsahu právě proto, že EU sama nemá v členských státech správní mechanismus, kterým by právní předpisy EU prováděla – namísto toho provádějí právní předpisy EU samotné státní správy členských států. Listina proto nemá žádný účinek v oblastech, kde členské státy nedelegovaly pravomoci na EU.

Po zavedení antidiskriminačních směrnic a rozšíření ochrany na přístup ke zboží a službám a systému sociální péče se rozdíl v oblasti působnosti ochrany nabízené na základě EÚLP a směrnic zmenšuje. Přesto však lze nalézt určité oblasti, v nichž EÚLP zajišťuje ochranu v rozsahu překračujícím oblasti působnosti právních předpisů EU. Tyto oblasti budou zkoumány níže.

3.3.1.2. Oblast působnosti práv vyplývajících z úmluvy

Při používání článku 14 přijal ESLP široký výklad oblasti působnosti práv na základě EÚLP:

- Zaprvé ESLP jasně stanovil, že může posuzovat nároky na základě článku 14 ve spojení s hmotným právem, dokonce i v případě, že k nedošlo porušení hmotného práva samého⁸⁶.
- Zadruhé soud konstatoval, že oblast působnosti EÚLP přesahuje meze doslovného vymezení zaručených práv. Postačí, pokud se skutková podstata věci bude v širším smyslu dotýkat otázek chráněných na základě EÚLP.

Příklad: ve věci *Zarb Adami proti Maltě* stěžovatel namítal diskriminaci na základě pohlaví kvůli neúměrně vysokému počtu mužů povolávaných k plnění povinností porotce u soudu⁸⁷. Článek 4 odst. 2 EÚLP zakazuje nucenou práci. Avšak článek 4 odst. 3 písm. d) uvádí, že „běžné občanské povinnosti“ nejsou do pojmu „nucená práce“ zahrnuty. ESLP došel k závěru, že ačkoli tento článek nezahrnuje „běžné občanské povinnosti“ (jinak řečeno, že z EÚLP nevyplývá právo na zproštění povinnosti služby v porotě), skutková podstata této věci spadala do oblasti působnosti daného práva. Svě zdůvodnění založil na

⁸⁶ Viz například ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát] (č. 31871/96), 8. července 2003.

⁸⁷ ESLP, *Zarb Adami proti Maltě* (č. 17209/02), 20. června 2006.

skutečnosti, že prvky, které tvoří „běžné občanské povinnosti“ se mohou stát „neběžnými“, jsou-li uplatňovány diskriminačním způsobem.

Příklad: ve věci *E.B. proti Francii* zamítly státní orgány žádost o adopci, kterou podala lesbická žena žijící se svou partnerkou⁸⁸. Stěžovatelka tvrdila, že došlo k porušení článku 8 ve spojení s článkem 14. ESLP konstatoval, že nebyl požádán o rozhodnutí o tom, zda byl skutečně porušen článek 8 jako takový, což soud považoval za významné, protože ze samotného článku 8 nevyplývalo právo na nalezení rodiny či adoptování. ESLP však zdůraznil, že je možné, aby stížnost spadala do oblasti působnosti konkrétního práva, i pokud se dotčená otázka netýkala konkrétního oprávnění zaručeného v EÚLP. Soud došel k závěru, že vzhledem k tomu, že Francie ve svém právním řádu vytvořila právo adoptovat, spadá skutková podstata věci nepochybně do oblasti působnosti článku 8. Na základě této skutkové podstaty soud rovněž konstatoval, že určující úlohu v rozhodnutí státních orgánů o zamítnutí povolení adopce hrála sexuální orientace stěžovatelky, což se rovnalo diskriminačnímu zacházení ve srovnání s ostatními osobami žijícími mimo manželství, které měly podle vnitrostátních právních předpisů na adopci právo.

Příklad: ve věci *Sidabras a Džiautas proti Litvě* stěžovatelé namítali, že stát narušuje jejich právo na respektování soukromého života zákazem jejich přístupu k zaměstnání ve veřejných službách a určitých prvků zaměstnání v soukromém sektoru⁸⁹. V EÚLP není nijak zaručeno právo na práci. ESLP nicméně konstatoval, že tato záležitost spadá do oblasti působnosti článku 8, protože „měla do velmi významné míry vliv na jejich schopnost navazovat vztahy s vnějším světem a znamenala pro ně závažné problémy při opatrování prostředků obživy, se zjevnými důsledky i na užívání soukromého života“⁹⁰.

Příklad: ve věci *Carson a další proti Spojenému království* stěžovatelé uvedli, že je vláda diskriminovala na základě místa bydliště tím, že jim odepřela navýšení jejich starobních důchodů na stejném základě, jaký platil pro důchodce žijící trvale ve Spojeném království nebo v jedné ze zemí, s nimiž mělo Spojené království v této věci dvoustrannou dohodu⁹¹. ESLP došel k závěru, že ačkoli EÚLP nezakládá žádné právo na sociální zabezpečení nebo výplaty starobních

88 ESLP, *E.B. proti Francii* [velký senát] (č. 43546/02), 22. ledna 2008.

89 ESLP, *Sidabras a Džiautas proti Litvě* (č. 55480/00 a 59330/00), 27. července 2004.

90 *Tamtéž*, bod 48.

91 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 42184/05), 16. března 2010.

důchodů, v případech, kdy se stát rozhodne je zajistit, vzniká majetkové právo, které bude chráněno na základě článku 1 protokolu č. 1.

Podobně ESLP v mnoha dalších případech, kdy byla splatná jakákoli forma státní dávky, konstatoval, že tato otázka bude spadat buď do oblasti působnosti protokolu č. 1, článku 1⁹² (protože se považuje za majetkové právo)⁹³ nebo článku 8 (protože ovlivňuje rodinný či soukromý život)⁹⁴, pro účely použití článku 14. To je zvláště důležité ve vztahu k diskriminaci na základě státní příslušnosti, viz oddíl 3.2 výše, protože právní předpisy EU jsou v tomto ohledu daleko restriktivnější.

3.3.1.3. Protokol č. 12

Protokol č. 12 zakazuje diskriminaci týkající se „[u]žívání každého práva přiznaného zákonem“, a jeho oblast působnosti je tudíž širší než oblast působnosti článku 14, který se týká pouze práv zaručených v EÚLP. Komentář k významu těchto pojmů ve vysvětlující zprávě Rady Evropy uvádí, že toto ustanovení se týká diskriminace:

- „i. při užívání jakéhokoli práva specificky přiznaného jednotlivci podle vnitrostátních právních předpisů;
- ii. při užívání práva, které lze dovodit z jasně povinnosti státního orgánu podle vnitrostátních právních předpisů, tedy jestliže je veřejný orgán podle vnitrostátních právních předpisů povinen chovat se určitým způsobem;
- iii. ze strany veřejného orgánu při výkonu jeho pravomoci volného uvážení (například přiznávání určitých dotací);

92 Úplné posouzení článku 1 protokolu č. 1 viz internetová stránka Rady Evropy pro vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv: Grgić, Mataga, Longar a Vilfan, *The Right to Property under the ECHR* [Majetkové právo podle EÚLP], Human Rights Handbooks, č. 10, 2007, k dispozici na internetové adrese: www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=2123.

93 Například ESLP, *Stec a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 65731/01 a 65900/01), 12. dubna 2006 (výplaty důchodů a dávek v invaliditě); ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát] (č. 55707/00), 18. února 2009 (výplaty důchodů); ESLP, *Koua Poirrez proti Francii* (č. 40892/98), 30. září 2003 (dávka v invaliditě); ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku* (č. 17371/90), 16. září 1996 (dávka v nezaměstnanosti).

94 Například ESLP, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. března 2009 (výplata sociálních dávek pro účely podpory rodin s dětmi).

iv. jiným jednáním či opomenutím veřejného orgánu (například v důsledku chování příslušníků donucovacích orgánů při zvládnání veřejných nepokojů)⁹⁵.

Komentář rovněž uvádí, že jakkoli protokol v zásadě chrání jednotlivce před diskriminací ze strany státu, bude se týkat i vztahů mezi soukromými osobami, u nichž se obvykle očekává, že je stát bude regulovat, „nebo například svévolného odepření přístupu k práci, přístupu do restaurací nebo ke službám, které mohou soukromé osoby poskytovat veřejnosti, jako je zdravotní péče nebo dodávky například vody či elektřiny“⁹⁶. Obecně řečeno, protokol č. 12 bude zakazovat diskriminaci mimo čistě osobní situace, kdy jednotlivci vykonávají funkce, které je staví do pozice, v níž mohou rozhodovat o tom, jak bude nabízeno veřejně dostupné zboží či služby.

V jediné věci, kterou ESLP posuzoval podle článku 1 protokolu č. 12, *Sejdić a Finčić proti Bosně a Hercegovině*, viz kapitola 4.6, ESLP uvedl, že tento nástroj „zavádí obecný zákaz diskriminace“. Rovněž uvedl, že analýza věcí týkajících se diskriminace bude totožná s analýzou, kterou ESLP zavedl v souvislosti s článkem 14.

3.4. Oblast působnosti antidiskriminačních směrnic EU

Podle antidiskriminačních směrnic zasahuje oblast působnosti zákazu diskriminace do tří oblastí: zaměstnání, systém sociální péče a oblasti zboží a služeb. V současné době se pro všechny tři oblasti použije směrnice o rasové rovnosti. Ačkoli je projednáván právní předpis, který rozšíří oblast působnosti směrnice o rovnosti v zaměstnání na všechny tři oblasti, použije se tato směrnice v současné době jen v kontextu zaměstnání. Směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění) a směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám se použijí v kontextu zaměstnání a přístupu ke zboží a službám, nikoli však v oblasti přístupu k systému sociální péče.

3.4.1. Zaměstnání

Ochrana před diskriminací v oblasti zaměstnání obsahuje všechny chráněné důvody stanovené v antidiskriminačních směrnicích.

95 Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 177), vysvětlující zpráva, bod 22. K dispozici na internetové adrese: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm>.

96 *Tamtéž*, bod 28.

3.4.1.1. Přístup k zaměstnání

Pojem „přístupu k zaměstnání“ ESD vykládá široce.

Příklad: ve věci *Meyers proti Adjudication Officer* ESD konstatoval, že přístup k zaměstnání zahrnuje „nejen podmínky existující před vznikem pracovního poměru“, ale i všechny ovlivňující faktory, které je třeba zvážit, nežli jednotlivec přijme rozhodnutí o přijetí či nepřijetí nabídky zaměstnání⁹⁷. Ve věci *Meyers* mohlo do této oblasti spadat přiznání určité státní dávky (splatné podle výše příjmu). Důvodem byla skutečnost, že uchazeči by byli při úvahách o přijetí nebo nepřijetí zaměstnání ovlivněni tím, zda budou mít na danou dávku nárok. V důsledku toho tato úvaha měla dopad na přístup k zaměstnání.

Příklad: ve věci *Schnorbus proti Land Hessen* stěžovatelka podala žádost o místo spadající do odborné praxe v rámci přípravy stěžovatelky na práci v soudnictví⁹⁸. Podle vnitrostátních právních předpisů bylo nutné složit státní zkoušku, po níž následovala určitá doba odborné praxe a druhá zkouška. Stěžovatelka první zkoušku složila, nebyla však přijata na místo v rámci odborné praxe s odůvodněním, že neexistují žádná volná místa. Její vstup do soudnictví byl proto odložen až do dalšího kola obsazování volných míst. Stěžovatelka namítala, že byla diskriminována, protože přednost dostali mužští uchazeči, kteří dokončili svou vojenskou službu. ESD došel k závěru, že vnitrostátní právní předpisy, které upravovaly datum přijetí na místo v odborné praxi, spadaly do oblasti „přístupu k zaměstnání“, protože tato doba odborné praxe byla sama považována za „zaměstnání“, ze své vlastní podstaty i jako součást procesu získání pracovního místa v soudnictví.

3.4.1.2. Podmínky zaměstnání včetně podmínek propouštění a odměňování

I zde uplatňuje ESD při výkladu toho, co do této oblasti spadá, poměrně široký přístup. To nakonec vedlo k tomu, že jakákoli podmínka odvozená z pracovněprávního vztahu je považována za prvek spadající do této kategorie.

97 ESD, *Meyers proti Adjudication Officer*, věc C-116/94 [1995] Sb. rozh. I-2131, 13. července 1995.

98 ESD, *Schnorbus proti Land Hessen*, věc C-79/99 [2000] Sb. rozh. I-10997, 7. prosince 2000.

Příklad: ve věci *Meyers* podala stěžovatelka, svobodná matka, stížnost z důvodu nepřímé diskriminace na základě pohlaví v důsledku metody užívané k výpočtu způsobilosti osamělých rodičů pro rodinný přídatek⁹⁹. Bylo na ESD, aby vyjasnil, zda je poskytnutí rodinného přídatku (státní dávky) výhradně věcí sociálního zabezpečení nebo zda představuje podmínku zaměstnání. Jako důležitý prvek při tomto rozhodování vzal ESD v úvahu skutečnost, že dotčený rodinný přídatek byl splatný při splnění těchto tří podmínek: příjem žadatele nepřesahuje určenou částku; žadatel nebo jeho partner pracuje; žadatel nebo jeho partner nese odpovědnost za dítě. ESD dospěl k závěru, že směrnice o rovném zacházení (kterou nyní nahradila směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění)) nebude pouze z toho důvodu, že dotčená dávka tvoří součást systému sociálního zabezpečení, považována za nepoužitelnou. Namísto toho byl uplatněn obecnější přístup, který zkoumal, zda je dávka poskytována v souvislosti s pracovním vztahem. V tomto případě, aby žadatel získal dávku ze systému rodinných přídatků, musel prokázat, že on nebo jeho partner vykonává výdělečnou činnost. Tento požadavek na prokázání pracovního vztahu řadil systém rodinných přídatků do kategorie pracovních podmínek.

Použití takto široké definice na pojem zaměstnání a pracovních podmínek vedlo ESD ke zjištění, že do této oblasti spadá i ustanovení o mateřských školách na pracovišti¹⁰⁰ a zkrácení pracovní doby¹⁰¹.

ESD také přijal dosti otevřený přístup k otázkám propouštění a mezd. Pokud jde o rozsah týkající se propouštění, zahrnuje téměř všechny situace, kdy je pracovní poměr ukončen. Dle výkladu k těmto případům patří například situace, kdy je pracovní poměr ukončen v rámci dobrovolného systému propouštění pro nadbytečnost¹⁰² nebo kdy byl pracovní poměr ukončen povinným odchodem do důchodu¹⁰³.

Pojem mzdy byl definován v článku 157 Smlouvy o fungování Evropské unie jako „obvyklá základní či minimální mzda nebo plat a veškeré ostatní odměny, jež zaměstnavatel přímo nebo nepřímo, v hotovosti nebo v naturáliích vyplácí zaměst-

99 ESD, *Meyers proti Adjudication Officer*, věc C-116/94 [1995] Sb. rozh. I-2131, 13. července 1995.

100 ESD, *Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, věc C-476/99 [2002] Sb. rozh. I-2891, 19. března 2002.

101 ESD, *Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting*, věc C-236/98 [2000] Sb. rozh. I-2189, 30. března 2000.

102 ESD, *Burton proti British Railways Board*, věc 19/81 [1982] Sb. rozh. 555, 16. února 1982.

103 ESD, *Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA*, věc C-411/05 [2007] Sb. rozh. I-8531, 16. října 2007.

nanci v souvislosti se zaměstnáním“. To zahrnuje širokou škálu různých dávek, které zaměstnanec získává na základě toho, že vstoupil do pracovního poměru. Šíře této definice byla posuzována v řadě věcí projednávaných u ESD a bylo konstatováno, že zahrnuje všechny dávky spojené se zaměstnáním, včetně slev na cestování po železnici¹⁰⁴, příspěvků zaměstnancům vyslaným do zahraničí¹⁰⁵, vánočních bonusů¹⁰⁶ a důchodů v rámci zaměstnaneckých penzijních systémů¹⁰⁷. Při určování toho, zda daný prvek spadá do pojmu „mzdy“, je nezbytné hledat určitou formu dávky odvozené od existence pracovního poměru.

3.4.1.3. Přístup k odborné přípravě a vzdělávání

Definice „odborné přípravy a vzdělávání“ si pozornost ESD získala v souvislosti s volným pohybem osob¹⁰⁸. ESD přijal širokou definici.

Příklad: ve věci *Gravier* chtěla studentka, francouzská státní příslušnice, studovat tvorbu kreslených seriálů na Académie Royale des Beaux-Arts v Lutychu¹⁰⁹. Byl jí naúčtován registrační poplatek, zatímco studentům z hostitelského státu nikoli. ESD prohlásil:

„[...] jakákoli forma vzdělávání, která připravuje na získání kvalifikace pro určitou profesi, řemeslo nebo zaměstnání, nebo která umožňuje získání odborné dovednosti pro výkon této profese, řemesla či zaměstnání, spadá do oblasti odborného vzdělávání, bez ohledu na věk a úroveň vzdělávání žáků či studentů, a to i když tento vzdělávací program zahrnuje část všeobecného vzdělávání“.

Příklad: Stejná definice byla použita i ve věci *Blaizot a další*, kde stěžovatel podal přihlášku ke studiu veterinárního lékařství¹¹⁰. ESD konstatoval, že obecně vzato, bude vysokoškolské vzdělávání také spadat do pojmu „odborné vzdělávání“, i pokud konečná kvalifikace získaná na konci programu přímo nepo-

¹⁰⁴ ESD, *Garland proti British Rail Engineering Limited*, věc 12/81 [1982] Sb. rozh. 359, 9. února 1982.

¹⁰⁵ ESD, *Sabbatini proti Evropskému parlamentu*, věc 20/71 [1972] Sb. rozh. 345, 7. června 1972.

¹⁰⁶ ESD, *Lewen proti Denda*, věc C-333/97 [1999] Sb. rozh. I-7243, 21. října 1999.

¹⁰⁷ ESD, *Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group*, věc C-262/88 [1990] Sb. rozh. I-1889, 17. května 1990.

¹⁰⁸ Podle čl. 7 odst. 3 nařízení č. 1612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství (Úř. věst L 271, 19. října 1968, s. 2) pracovník využívá na stejném základě a za stejných podmínek jako tuzemští pracovníci „vzdělávání na odborných školách a ve střediscích pro rekvalifikaci“.

¹⁰⁹ ESD, *Gravier proti Ville de Liège a dalším*, věc 293/83 [1985] Sb. rozh. 593, 13. února 1985.

¹¹⁰ ESD, *Blaizot a další proti Université de Liège a dalším*, věc 24/86 [1988] Sb. rozh. 379, 2. února 1988.

skytuje kvalifikaci vyžadovanou pro určitou profesi, řemeslo nebo zaměstnání. Stačilo, že dotčený program poskytuje znalosti, odbornou přípravu nebo dovednosti vyžadované v určité profesi, řemesle nebo zaměstnání. Pokud tedy konkrétní řemesla nevyžadují formální kvalifikaci nebo pokud vysokoškolský titul sám o sobě nepředstavuje formální požadavek na vstup do určité profese, nebrání to tomu, aby byl program považován za „odborné vzdělávání“. Jedinou výjimku tvoří „určité studijní kurzy, které jsou v důsledku své specifické povahy určeny osobám, které chtějí zlepšit své všeobecné znalosti a nikoli připravit se na určité povolání“.

3.4.1.4. Organizace pracovníků a zaměstnavatelů

Tato oblast se zabývá nejen členstvím v organizaci pracovníků nebo zaměstnavatelů a přístupem k ní, ale zahrnuje i práci osob v těchto organizacích. Podle pokynu, který vydala Evropská komise, je cílem zajistit, aby byla odstraněna diskriminace ve vztahu k členství nebo přínosům v souvislosti s těmito institucemi¹¹¹.

3.4.1.5. Evropská úmluva o lidských právech/ EÚLP a kontext zaměstnání

Ačkoli EÚLP sama neobsahuje právo na zaměstnání, článek 8 je za určitých podmínek vykládán jako ustanovení zahrnující oblast zaměstnání. Ve výše zmíněné věci *Sidabras a Džiautas proti Litvě* bylo konstatováno, že vládní zákaz přístupu k zaměstnání ve veřejném sektoru a některých částech soukromého sektoru pro bývalé agenty KGB spadá do oblasti působnosti článku 14, protože „měl do velmi významné míry vliv na jejich schopnost navazovat vztahy s vnějším světem a znamenal pro ně závažné problémy při opatřování prostředků obživy, se zjevnými důsledky i na užívání soukromého života“¹¹². Podobně ve věci *Bigaeva proti Řecku* bylo konstatováno, že i článek 8 může zahrnovat oblast zaměstnání, například s cílem zahrnout právo přístupu k určité profesi¹¹³.

ESLP bude rovněž zakazovat diskriminaci na základě členství v odborové organizaci. Právo zakládat odborové organizace je kromě toho zaručeno jako samostatné právo v EÚLP¹¹⁴.

¹¹¹ Návrh směrnice Rady, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, dok. KOM(1999) 566 v konečném znění, 25. listopadu 1999.

¹¹² ESLP, *Sidabras a Džiautas proti Litvě* (č. 55480/00 a 59330/00), 27. července 2004.

¹¹³ ESLP, *Bigaeva proti Řecku* (č. 26713/05), 28. května 2009.

¹¹⁴ Například ESLP, *Demir a Baykara proti Turecku* (č. 34503/97), 12. listopadu 2008.

Příklad: ve věci *Danilenkov a další proti Rusku* byli stěžovatelé vystaveni obtěžování a méně příznivému zacházení ze strany zaměstnavatele na základě svého členství v odborové organizaci¹¹⁵. Jejich občanskoprávní nároky u vnitrostátních soudů byly zamítnuty, protože diskriminaci lze určit pouze v trestním řízení. Státní zástupce však odmítl zahájit trestní řízení, protože důkazní norma požadovala, aby stát „nade vši pochybnost“ prokázal, že úmyslem jednoho z manažerů byla diskriminace. ESLP došel k závěru, že neexistence účinné soudní ochrany svobody sdružování pro odborové organizace ve vnitrostátních právních předpisech se rovnala porušení článku 11 ve spojení s článkem 14.

3.4.2. Přístup k sociální péči a formám sociálního zabezpečení

Mezi antidiskriminačními směrnicemi pouze směrnice o rasové rovnosti zajišťuje širší ochranu před diskriminací v přístupu k systému sociální péče a jiným formám sociálního zabezpečení. Tato oblast obsahuje i přístup k nepeněžním dávkám, které jsou „společně“ spravovány státem, například k veřejné zdravotní péči, vzdělávání a systému sociálního zabezpečení. Směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení však stanoví právo na rovné zacházení na základě pohlaví ve vztahu k užší oblasti „sociálního zabezpečení“.

3.4.2.1. Sociální ochrana včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče

Přesný rozsah této oblasti je neurčitý, protože není ve směrnici o rasové rovnosti vysvětlen, a je třeba jej tudíž vykládat prostřednictvím judikatury ESD. Jak bylo uvedeno výše, směrnice o rovném zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení stanoví rovné zacházení na základě pohlaví ve vztahu k „zákonným systémům sociálního zabezpečení“¹¹⁶. Čl. 1 odst. 3 je definuje jako systémy, které zajišťují ochranu v případě nemoci, invalidity, stáří, pracovních úrazů a nemocí z povolání a nezaměstnanosti, vedle „opatření o sociální pomoci, pokud jsou určena k doplnění nebo nahrazení“ uvedených systémů.

Je nejasné, co je míněno „sociální ochranou“, ačkoli z důvodové zprávy k návrhu směrnice o rasové rovnosti, který předložila Komise, jakož i ze znění směrnice samé

¹¹⁵ ESLP, *Danilenkov a další proti Rusku* (č. 67336/01), 30. července 2009.

¹¹⁶ Na rozdíl od „systémů zabezpečení pracovníků“, které směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění) klasifikuje jako „mzdové“.

vyplývá, že tento pojem bude širší než „sociální zabezpečení“¹¹⁷. Vzhledem k zamýšlené šíři ustanovení by měl být chápán v tom smyslu, že jakákoli forma dávky nabízené státem, ať ve formě peněžní či naturální, bude spadat do kategorie sociální ochrany, nespadá-li do oblasti sociálního zabezpečení. V tomto smyslu je vysoce pravděpodobné, že jednotlivé oblasti použití směrnice o rasové rovnosti se vzájemně překrývají.

Také oblast působnosti ochrany před diskriminací v oblasti zdravotní péče zůstává nejasná. Zdálo by se, že se bude týkat přístupu k veřejně zajištěné zdravotní péči v místě poskytování, například k léčbě zajišťované správnickými a zdravotnickými pracovníky. Pravděpodobně se bude týkat i pojištění v případech, kdy je zdravotní péče poskytována soukromě, ale pacienti získávají úhradu ze systému povinného pojištění. V této oblasti by bylo rovněž pravděpodobné, že do oblasti působnosti tohoto ustanovení spadá i odmítnutí pojistit jednotlivce nebo účtování zvýšeného pojistného na základě rasy nebo etnického původu. Alternativně by tato situace spadala do oblasti poskytování zboží a služeb.

3.4.2.2. Sociální výhody

Rozsah „sociálních výhod“ je v judikatuře ESD dobře rozpracován v kontextu práva volného pohybu osob a je definován mimořádně široce.

Příklad: ve věci *Cristini* byla stěžovatelkou italská státní příslušnice, která žila se svými dětmi ve Francii a jejíž zesnulý manžel byl podle právních předpisů EU dříve „pracovník“¹¹⁸. Francouzské dráhy velkým rodinám nabízely průkazky na zlevněné jízdné, paní Cristiniové ji však odmítly vydat na základě její státní příslušnosti. Bylo namítáno, že „sociální výhody“ pro účely právních předpisů EU byly pouze ty výhody, které vyplývaly z pracovní smlouvy. ESD nesouhlasil a došel k závěru, že tento pojem by měl zahrnovat všechny výhody bez ohledu na jakoukoli pracovní smlouvu, včetně průkazek na zlevněné jízdné.

117 Návrh směrnice Rady, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, dok. KOM(1999) 566 v konečném znění, 25. listopadu 1999.

118 ESD, *Cristini proti Société nationale des chemins de fer français (SNCF)*, věc 32/75 [1975] Sb. rozh. 1085, 30. září 1975.

Ve věci *Even* definoval ESD „sociální výhody“ jako výhody:

„[...] spojené či nespojené s pracovní smlouvou, jež jsou obecně přiznány tuzemským pracovníkům na základě zejména jejich obecného postavení jako pracovníka nebo pouze na základě skutečnosti, že mají bydliště v tuzemsku, a jejich poskytnutí pracovníkům, kteří jsou státními příslušníky jiných členských států, se proto zdá vhodné pro usnadnění jejich mobility v rámci Společenství“¹¹⁹.

Tento pojem se použije téměř na všechna práva, pokud vyhovují definici uvedené ve věci *Even*: neexistuje žádné rozlišení mezi právem přiznávaným absolutně nebo právy přiznávanými na základě uvážení. Definice dále nevyklučuje práva přiznaná po skončení pracovního poměru a považovaná za sociální výhodu, jako je právo na důchod¹²⁰. V zásadě se v kontextu volného pohybu sociální výhoda týká jakékoli výhody, která může migrujícímu pracovníkovi pomoci v začlenění do společnosti v hostitelském státě. Soudy byly dosti liberální, pokud jde o zjištění, že určitá otázka představuje sociální výhodu, například:

- poskytnutí bezúročné „půjčky při narození dítěte“. I přes zdůvodnění půjčky jako pobídky ke zvýšení porodnosti ji ESD považoval za sociální výhodu, protože v ní spatřoval prostředek zmírnění finanční zátěže rodin s nízkými příjmy¹²¹,
- přiznání grantu v rámci kulturní dohody na podporu studia vnitrostátních pracovníků v zahraničí¹²²,
- právo na jednání v trestním řízení proti jednotlivci vedené v jazyce jeho domovského členského státu¹²³.

3.4.2.3. Vzdělávání

Ochrana před diskriminací v přístupu ke vzdělávání byla původně rozpracována v kontextu volného pohybu osob podle článku 12 nařízení č. 1612/68, zvláště ve vztahu k dětem pracovníků. Oblast vzdělávání se bude pravděpodobně překrývat s oblastí odborného vzdělávání. Není jasné, zda bude zahrnovat i programy vysoko-

119 ESD, *trestní řízení ve věci Even*, věc 207/78 [1979] Sb. rozh. 2019, 31. května 1979, bod 22.

120 ESD, *Komise proti Francii*, věc C-35/97 [1998] Sb. rozh. I-5325, 24. září 1998.

121 ESD, *Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg*, věc 65/81 [1982] Sb. rozh. 33, 14. ledna 1982.

122 ESD, *Matteucci proti Communauté française de Belgique*, věc 235/87 [1988] Sb. rozh. 5589, 27. září 1988.

123 ESD, *trestní řízení ve věci Mutsch*, věc 137/84 [1985] Sb. rozh. 2681, 11. května 1985.

školského vzdělávání vyloučené z oblasti odborného vzdělávání, které jsou určeny pouze ke zvyšování všeobecných znalostí.

Příklad: ve věci *Casagrande proti Landeshauptstadt München*, byla stěžovatelka dcerou italského státního příslušníka, který pracoval v Německu¹²⁴. Německé orgány vyplácely dětem ve věku povinné školní docházky měsíční příspěvek na výživné s cílem usnadnit „školní docházku“. ESD došel k závěru, že jakákoli všeobecná opatření určená k usnadnění školní docházky spadají do oblasti vzdělávání.

3.4.2.4. Evropská úmluva a kontext sociální péče a vzdělávání

Ačkoli v EÚLP není zakotveno žádné právo na sociální zabezpečení, z judikatury ESLP jasně vyplývá, že formy sociálního zabezpečení, jakými jsou například výplaty dávek a důchodů, budou spadat do oblasti působnosti článku 1 protokolu č. 1 nebo článku 8 EÚLP¹²⁵.

EÚLP nestanoví žádné právo na zdravotní péči, ESLP však došel k závěru, že otázky týkající se zdravotní péče, například přístup ke zdravotním záznamům¹²⁶, budou spadat do oblasti působnosti článku 8 nebo článku 3, pokud je nedostatečný přístup ke zdravotní péči natolik závažný, že se rovná nelidskému nebo ponižujícímu zacházení¹²⁷. Lze tudíž prohlásit, že stížnosti týkající se diskriminace ve vztahu k přístupu ke zdravotní péči by spadaly do oblasti působnosti článku 14.

Není jasné, zda by do oblasti působnosti EÚLP spadal přístup k sociálním výhodám v podobě naturálních dávek, jako jsou průkazky na veřejnou dopravu; široký výklad článku 8 podle ESLP by však naznačoval, že by tomu tak mohlo být, zejména v případech, kdy jsou tyto dávky určeny ve prospěch rodinné jednotky.

Článek 2 protokolu č. 1 k EÚLP obsahuje samostatné právo na vzdělání a v souladu s tím by ESLP považoval stížnosti na diskriminaci v kontextu vzdělávání za stížnosti spadající do oblasti působnosti článku 14. Diskriminace v oblasti vzdělávání podle

124 ESD, *Casagrande proti Landeshauptstadt München*, věc 9/74 [1974] Sb. rozh. 773, 3. červenec 1974.

125 Viz zejména tyto věci: ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát] (č. 55707/00), 18. února 2009; ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku* (č. 17371/90), 16. září 1996 a ESLP, *Koua Poirrez proti Francii* (č. 40892/98), 30. září 2003, vše diskutováno v kapitole 4.7.

126 ESLP, *K.H. a další proti Slovensku* (č. 32881/04), 28. dubna 2009.

127 ESLP, *Sławomir Musiał proti Polsku* (č. 28300/06), 20. ledna 2009.

EÚLP je diskutována ve věci *D.H. a další proti České republice*¹²⁸ v kapitole 2 oddíle 3.1 a ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku*¹²⁹ v kapitole 5 oddíle 3.

3.4.3. Přístup k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení

Ochrana před diskriminací v oblasti přístupu k dodávkám zboží a služeb včetně bydlení se týká diskriminace z důvodu rasy prostřednictvím směrnice o rasové rovnosti a z důvodu pohlaví prostřednictvím směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám. Ustanovení čl. 3 odst. 1 odůvodnění směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám toto ustanovení upřesňuje, když uvádí, že se vztahuje na veškeré „veřejně dostupné zboží a služby, bez ohledu na to, zda dotyčná osoba působí ve veřejném nebo soukromém sektoru, včetně veřejnoprávních subjektů, a které jsou nabízeny mimo oblast soukromého a rodinného života a úkonů prováděných v této souvislosti“. Bod 13 preambule i článek 3 odst. 3 odůvodnění směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám výslovně vylučuje použití na „obsah sdělovacích prostředků nebo reklamu“ a „veřejné nebo soukromé vzdělávání“, ačkoli druhá výlučka nezužuje oblast působnosti směrnice o rasové rovnosti, která vzdělávání výslovně zahrnuje. Směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám odkazuje i na článek 57 Smlouvy o fungování Evropské unie:

„Za služby se podle této smlouvy pokládají výkony poskytované zpravidla za úplatu [...]

„Služby“ zahrnují zejména:

- a) činnosti průmyslové povahy;*
- b) činnosti obchodní povahy;*
- c) řemeslné činnosti;*
- d) činnosti v oblasti svobodných povolání.“*

Zdálo by se tedy, že tato oblast zahrnuje jakékoli souvislosti při jakémkoli obvyklém poskytování určitého zboží či služby za úplatu, pokud k němu nedochází ve zcela osobním kontextu, a s vyloučením veřejného nebo soukromého vzdělávání.

¹²⁸ ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007.

¹²⁹ ESLP, *Oršuš a další proti Chorvatsku* [velký senát] (č. 15766/03), 16. března 2010.

Judikatura vnitrostátních subjektů naznačuje, že tato oblast bude zahrnovat takové situace, jako je získání přístupu ke službám nebo úroveň služeb v barech¹³⁰, restauracích a nočních klubech¹³¹, obchodech¹³², nákup pojištění¹³³, jakož i jednání „soukromých“ prodávajících, např. chovatelů psů¹³⁴. Ačkoli zdravotní péči zahrnuje konkrétně směrnice o rasové rovnosti, může spadat i do oblasti služeb, zejména pokud jde o soukromou zdravotní péči nebo případy, kdy jsou jednotlivci povinni sjednat si povinné nemocenské pojištění ke krytí nákladů zdravotní péče. V tomto smyslu ESD vykládá služby v kontextu volného pohybu služeb pro krytí zdravotní péče poskytované za úplatu subjektem podnikajícím za účelem zisku¹³⁵.

Směrnice o rasové rovnosti nedefinuje bydlení. Je však doporučeno tuto otázku vykládat na základě mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských práv, zejména práva na respektování obydlí podle článku 7 Listiny základních práv EU a článku 8 EÚLP (vzhledem k tomu, že všechny členské státy EU jsou smluvní stranou úmluvy a že EU k EÚLP v budoucnosti přistoupí) a právo na přiměřené bydlení obsažené v článku 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (jehož smluvními stranami jsou všechny členské státy). ESLP vykládá právo na obydlí v širokém smyslu jako právo zahrnující mobilní obydlí, například karavany nebo obytné přívěsy, i v situacích, kdy jsou umístěny nelegálně¹³⁶. Podle Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva musí přiměřené bydlení splňovat celou řadu požadavků, zejména by mělo: být dostatečně kvalitní, aby zajistilo ochranu před živ-

130 Organ pro rovné zacházení (Maďarsko), věc č. 72, duben 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 322-1; Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 49.

131 Nejvyšší soud (Švédsko), *Escape Bar & Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu*, věc č. T-2224-07, 1. října 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 365-1; Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 68.

132 Bezirksgericht Döbling (Rakousko), GZ 17 C 1597/05f-17, 23. ledna 2006. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA. Původní znění: <http://infportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=1>.

133 Odvolací soud v Nîmes (Francie), *Lenormand proti Balenci*, č. 08/00907, 6. listopadu 2008, a trestní senát francouzského Kasačního soudu, č. M 08-88.017 a č. 2074, 7. dubna 2009. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici v Evropské síti právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 9 (prosinec 2009), s. 59.

134 Odvolací soud Svea (Švédsko), *Ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace proti A.S.*, věc č. T-3562-06, 11. února 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici v Evropské síti právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 69.

135 ESD, *Kohll proti Union des Caisses de Maladie*, věc C-158/96 [1998] Sb. rozh. I-1931, 28. dubna 1998; ESD, *Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, věc C-157/99 [2001] Sb. rozh. I-5473, 12. července 2001; ESD, *Müller Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij*, věc C-385/99 [2003] Sb. rozh. I-4509, 13. května 2003.

136 ESLP, *Buckley proti Spojenému království* (č. 20348/92), 25. září 1996.

ly, mělo by reflektovat kulturní požadavky obyvatel (a tedy zahrnovat vozidla, karavany, tábořiště a jiné přechodné stavby), být napojeno na veřejné a hygienické sítě a spojeno s veřejnými službami a pracovními příležitostmi prostřednictvím vhodné infrastruktury. Mělo by také zahrnovat přiměřenou ochranu proti nucenému nebo okamžitému vystěhování a mělo by být cenově dostupné¹³⁷. Toto pojetí bydlení se rovněž objevuje v přístupu, který uplatňuje Agentura EU pro základní práva (FRA) ve své souhrnné zprávě *Situace v oblasti bydlení Romů a Travellerů v Evropské unii: kroky k rovnosti*¹³⁸.

Při uplatnění tohoto přístupu by bydlení zahrnovalo nejen zajištění rovného zacházení ze strany veřejných nebo soukromých pronajímatelů a realitních agentů při rozhodování o pronájmu či prodeji nemovitostí konkrétním osobám. Zahrnovalo by i právo na rovné zacházení, pokud jde o způsob, jakým je bydlení přidělováno (např. přidělování nekvalitního nebo vzdáleného bydlení konkrétním etnickým skupinám), udržováno (např. neprovádění údržby nemovitostí obývaných určitými skupinami) a pronajímáno (např. nedostatečná právní jistota držby nebo vyšší nájemné či zálohy pro osoby příslušející k určitým skupinám).

Příklad: v Belgii byl pronajímatel odsouzen podle trestního práva a byla mu uložena pokuta podle občanského práva za to, že odmítl pronajmout ubytování osobám konžského původu. Přestože stěžovatelé předložili uspokojivé referenze od předešlých pronajímatelů a důkazy o přiměřeném příjmu, pronajímatel odmítl uzavřít nájemní smlouvu z toho důvodu, že měl v minulosti s cizinci potíže týkající se plateb¹³⁹.

137 Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva, „Obecný komentář č. 4: právo na přiměřené bydlení (čl. 11 odst. 1)“, dok. OSN E/1992/23, 13. prosince 1991.

138 FRA, *The State of Roma and Traveller Housing in the European Union: Steps Towards Equality – Summary Report* [Situace v oblasti bydlení Romů a Travellerů v Evropské unii: kroky k rovnosti – souhrnná zpráva] (Viedeň, FRA, březen 2010).

139 Correctionele Rechtbank van Antwerpen (Belgie), rozhodnutí ze dne 7. prosince 2004. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 15-1, původní znění viz: <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=15>.

3.4.3.1. Evropská úmluva o lidských právech/EÚLP a kontext zboží a služeb včetně bydlení

ESLP vykládá článek 8 EÚLP tak, že zahrnuje případy týkající se činností, jež by mohly mít důsledky pro soukromý život, včetně vztahů ekonomické a sociální povahy. ESLP rovněž přijal široký přístup k výkladu práva na respektování obydlí podle článku 8. Jak bylo konstatováno, obydlí bude zahrnovat i méně „konvenční“ stabilní bydlení, například karavany a obytné přívěsy. V případech, kdy bylo státem poskytované bydlení zvláště nekvalitní, což jeho obyvatelům způsobovalo po delší dobu těžkosti, ESLP dospěl také k závěru, že se může jednat o nelidské zacházení.

Příklad: ve věci *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2) byli stěžovatelé vyhnáni ze svých obydlí, která byla následně zbourána, za zvláště traumatizujících okolností¹⁴⁰. Proces nové výstavby jejich obydlí byl velmi zdlouhavý a zajištěné prozatímní ubytování bylo mimořádně nekvalitní. ESLP prohlásil:

„[...] životní podmínky stěžovatelů v posledních deseti letech, zejména velmi přeplněné a nehygienické prostředí a jeho škodlivý vliv na zdraví a blaho stěžovatelů spolu s délkou doby, po níž museli stěžovatelé v takových podmínkách žít, a s celkovým přístupem úřadů jim musely působit značné psychické utrpení, což snižovalo jejich lidskou důstojnost a vyvolávalo v nich pocity vedoucí k ponížení a pokoření“.

Toto zjištění kromě jiných faktorů vedlo ESLP k závěru, že došlo k ponižujícímu zacházení v rozporu s článkem 3 EÚLP, ačkoli formulace použité ve výše uvedeném výňatku naznačuje, že k tomuto zjištění by postačovaly již samotné zapsané podmínky ubytování¹⁴¹.

Příklad: ve věci *Đokić proti Bosně a Hercegovině* stěžovatel namítal zasahování do jeho majetkových práv¹⁴². Před rozpadem bývalé Jugoslávie byl stěžovatel vyučujícím na vojenské škole a členem ozbrojených sil této země. Koupil si byt v Sarajevu, ale jakmile vypukla válka v Bosně a Hercegovině a jeho vojenská škola se přestěhovala do dnešního Srbska, stěžovatel ji následoval a vstoupil

140 ESLP, *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2) (č. 41138/98 a 64320/01), 12. července 2005.

141 Judikatura ESLP naznačuje, že za určitých okolností se diskriminační jednání může rovnat ponižujícímu zacházení. Viz například ESLP, *Smith a Grady proti Spojenému království* (č. 33985/96 a 33986/96), 27. září 1999.

142 ESLP, *Đokić proti Bosně a Hercegovině* (č. 6518/04), 27. května 2010.

do armády dnešního Srbska. Po konfliktu úřady odmítly restituci jeho majetku, protože dříve sloužil v zahraničních ozbrojených silách. Na vnitrostátní úrovni bylo toto jednání shledáno odůvodněným, protože vycházelo z předpokladu, že stěžovatel byl „neloajální“ občan, neboť dříve sloužil v zahraničních ozbrojených silách, jež se účastnily vojenských operací v Bosně a Hercegovině. Ačkoli ESLP tuto věc neposuzoval výslovně podle článku 14 EÚLP, dospěl k názoru, že toto rozhodnutí bylo přijato výhradně na základě etnického původu stěžovatele (protože služba v některých ozbrojených silách naznačovala etnický původ osoby), zvláště vzhledem k tomu, že nebylo možné prokázat, že se stěžovatel skutečně dopustil jakékoli „neloajality“ kromě toho, že formálně tvořil součást daných ozbrojených sil. Protože nedošlo k restituci, představovalo neposkytnutí odškodnění či alternativního ubytování nepřiměřený zásah do jeho majetkového práva.

3.4.4. Přístup ke spravedlnosti

Ačkoli antidiskriminační směrnice výslovně přístup ke spravedlnosti mezi příklady zboží a služeb nezmiňují, lze přepokládat, že do této oblasti spadá, vzhledem k tomu, že soudní systém představuje službu, kterou stát poskytuje veřejnosti za úplat. Antidiskriminační směrnice přinejmenším požadují, aby členské státy zavedly soudní a/nebo správní řízení, která osobám umožní vymáhání jejich práv podle směrnic¹⁴³. Kromě toho je dobře zavedenou zásadou práva EU, že jednotlivci by měli používat „práva na účinnou soudní ochranu“ práv odvozených z právních předpisů EU¹⁴⁴. Tedy i pokud nelze říci, že pojem „zboží a služby“ zahrnuje „přístup ke spravedlnosti“, lze jistě říci, že přístup k justici existuje jako samostatné právo (bez požadavku na prokázání diskriminace) ve vztahu k vymáhání směrnic samých.

143 Čl. 9 odst. 1 směrnice o rovnosti v zaměstnání; čl. 17 odst. 1 směrnice o rovnosti mužů a žen (přepracované znění); čl. 8 odst. 1 směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám; čl. 7 odst. 1 směrnice o rasové rovnosti.

144 Viz například ESD, *Vassilakis a další proti Dimos Kerkyras*, věc C-364/07 [2008] Sb. rozh. I-90, 12. června 2008; ESD, *Sahlstedt a další proti Komisi*, věc C-362/06 [2009] Sb. rozh. I-2903, 23. dubna 2009; ESD, *Angelidaki a další proti Organismos Nomarkhiaki Aftodiikisi Rethimnis*, věc C-378/07 [2009] Sb. rozh. I-3071, 23. dubna 2009.

3.4.4.1. Evropská úmluva o lidských právech/EÚLP a kontext přístupu ke spravedlnosti

Právo na přístup ke spravedlnosti je v EÚLP zaručeno jako samostatné právo v kontextu práva na spravedlivé řízení podle článku 6. ESLP se zabýval několika věcmi týkajícími se diskriminace v přístupu ke spravedlnosti.

Příklad: ve věci *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* bylo konstatováno, že skutečnost, že vnitrostátní soud odmítl podmíněně odložit trest stěžovatelky s poznámkami, podle nichž bylo nutné zaměřit se na kulturu beztrestnosti existující mezi etnickými menšinami, představuje porušení článku 6 ve spojení s článkem 14¹⁴⁵.

Příklad: ve výše zmíněné věci *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2) bylo konstatováno, že přílišná prodlení při rozhodování v trestních a občanských řízeních (kdy do vydání prvního rozsudku uběhlo sedm let) se rovnala porušení článku 6¹⁴⁶. ESLP došel k závěru, že důvodem prodlení byl vysoký počet procesních chyb, a ve spojení s obecně diskriminačním postojem úřadů vůči romským stěžovatelům bylo konstatováno, že se jednalo i o porušení článku 6 ve spojení s článkem 14.

Příklad: ve věci *Anakomba Yula proti Belgii* bylo konstatováno, že vnitrostátní právní předpis, který stěžovatelce znemožňoval získat veřejnou pomoc pro financování žaloby na určení otcovství na základě toho, že nebyla belgickou státní příslušnicí, porušuje článek 6 ve spojení s článkem 14¹⁴⁷. Tím nebylo naznačeno, že cizí státní příslušníci mají absolutní právo na veřejné financování. Za daných okolností byl ESLP ovlivněn několika faktory včetně toho, že stěžovatelce nebylo vyhověno, protože neměla aktuálně platné povolení k pobytu, ačkoli si právě v té době nechávala povolení obnovit. Kromě toho byl ESLP rovněž veden skutečností, že pro věci týkající se určení otcovství existovala roční lhůta, což znamenalo, že se nedalo přiměřeně očekávat, že stěžovatelka bude s podáním žádosti o pomoc čekat až do okamžiku, kdy jí bude povolení obnoveno.

145 ESLP, *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* (č. 37193/07), 25. března 2010.

146 ESLP, *Moldovan a další proti Rumunsku* (č. 2) (č. 41138/98 a 64320/01), 12. července 2005.

147 ESLP, *Anakomba Yula proti Belgii* (č. 45413/07), 10. března 2009, diskutováno v kapitole 4.7.

3.5. Použití úmluvy mimo oblast působnosti právních předpisů EU

Kromě výše uvedených případů, kdy se ochrana na základě EÚLP shoduje s ochranou podle antidiskriminačních směrnic, existují významné oblasti, kde EÚLP zajišťuje i další ochranu.

3.5.1. „Osobní“ oblast: soukromý a rodinný život, adopce, domov a manželství¹⁴⁸

Jednou ze zvláště významných oblastí je oblast rodinného a soukromého života, kde členské státy neudělují Evropské unii velké legislativní pravomoci. Věci projednávané u ESLP se týkaly posouzení rozdílného zacházení ve vztahu k dědickým předpisům, přístupu rozvedených rodičů k dětem a otázkám otcovství.

Jak je diskutováno v následujícím oddíle a v kapitole 4, věci *Mazurek proti Francii*¹⁴⁹, *Sommerfeld proti Německu*¹⁵⁰ a *Rasmussen proti Dánsku*¹⁵¹ se týkaly posouzení rozdílného zacházení ve vztahu k dědickým předpisům, přístupu rozvedených rodičů k dětem a otázkám otcovství. Článek 8 bude platit i pro záležitosti adopce. Výše zmíněná věc *E.B. proti Francii* rovněž dokládá, že adopce může spadat do oblasti působnosti EÚLP, ačkoli v EÚLP neexistuje žádné konkrétní právo na adopci. Kromě toho ESLP stanovil obecný dosah článku 8 s odkazem na předešlou judikaturu:

„[...] pojem „soukromý život“ ve smyslu článku 8 úmluvy je obecný koncept, který mimo jiné zahrnuje právo navazovat a rozvíjet vztahy s ostatními lidmi [...] právo na „osobní rozvoj“ [...] či právo na sebeurčení jako takové. Zahrnuje prvky jako jména [...] pohlavní identifikaci, sexuální orientaci a sexuální život, které spadají do osobní sféry chráněné článkem 8 [...] a právo respektovat rozhodnutí mít i rozhodnutí nemít dítě“¹⁵².

¹⁴⁸ Vysvětlení oblasti působnosti článku 8 EÚLP viz internetová stránka Rady Evropy pro vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv: Kilkelly, *The Right to Respect for Private and Family Life* [Právo na respektování soukromého a rodinného života], Human Rights Handbooks, č. 1, 2001, k dispozici na internetové adrese: www.coehelp.org/mod/resource/view.php?id=1636.

¹⁴⁹ ESLP, *Mazurek proti Francii* (č. 34406/97), 1. února 2000.

¹⁵⁰ ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát] (č. 31871/96), 8. července 2003.

¹⁵¹ ESLP, *Rasmussen proti Dánsku* (č. 8777/79), 28. listopadu 1984.

¹⁵² ESLP, *E.B. proti Francii* [velký senát] (č. 43546/02), 22. ledna 2008, bod 43.

Oblast působnosti článku 8 je tedy mimořádně široká. EÚLP má důsledky i v jiných oblastech, například manželství, které specificky chrání článek 12.

Příklad: ve věci *Muñoz Díaz proti Španělsku* uzavřela stěžovatelka manželství se svým manželem podle romských zvyklostí; toto manželství však nespĺnilo požadavky podle vnitrostátních právních předpisů, a formálně tedy nevzniklo¹⁵³. Úřady však se stěžovatelkou zacházely jako s vdanou, pokud šlo o vydané doklady totožnosti, vyplacené dávky a evidenci jejího „rodinného záznamu“. Po smrti manžela požádala stěžovatelka stát o pozůstalostní důchod, ale byla odmítnuta, protože podle vnitrostátních právních předpisů nebyla platně provdána. ESLP došel k závěru, že stát zacházel se stěžovatelkou tak, jako by její manželství bylo platné, a proto byla v situaci srovnatelné s ostatními manželkami a manželi „v dobré víře“ (osoby, jejichž manželství nebylo z technických důvodů platné, které se však samy domnívaly, že platné je), kteří by jinak na pozůstalostní důchod nárok měli. Ačkoli ESLP konstatoval, že při odmítnutí uznat platnost manželství k diskriminaci nedošlo (na základě článku 12 ve spojení s článkem 14), došlo k diskriminaci při odmítnutí zacházet se stěžovatelkou podobně jako s ostatními manželkami a manžely v dobré víře a přiznat jí důchod (na základě protokolu č. 1 článku 1 ve spojení s článkem 14).

Ačkoli tedy ochrana stěžejních prvků lidské důstojnosti obvykle vyžaduje užší míru volného uvážení ze strany ESLP, je třeba zajistit vyváženost se zájmy ochrany ostatních osob ve zranitelném postavení, jejichž práva by mohla být zneužita.

Příklad: věc *Sommerfeld proti Německu* se týkala německého právního předpisu, který upravoval přístup otce k dítěti¹⁵⁴. Podle vnitrostátního právního předpisu mohla matka v případě, že rodiče dítěte nebyli manželé, odepřít otci přístup k jeho dítěti. Za této situace pak otec musel požádat soud o rozhodnutí, které by zamítnutí přístupu zrušilo. Vláda namítala, že právní předpis není diskriminační, protože odloučeně žijící otcové obvykle neprojevují o své děti velký zájem. ESLP došel k závěru, že oblast volného uvážení státu by byla v případech týkajících se přístupu rodičů k jejich dětem velmi úzká. Kromě toho uvedl, že „je třeba předložit velice závažné důvody, nežli bude možné považovat rozdílné

¹⁵³ ESLP, *Muñoz Díaz proti Španělsku* (č. 49151/07), 8. prosince 2009.

¹⁵⁴ ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát] (č. 31871/96), 8. července 2003, bod 93. Velmi podobná skutková podstata: ESLP, *Sahin proti Německu* [velký senát] (č. 30943/96), 8. července 2003. Viz též ESLP, *Mazurek proti Francii* (č. 34406/97), 1. února 2000, rovněž souvisí s rozdílným zacházením s dětmi narozenými mimo manželství, diskutováno v kapitole 4 (chráněné důvody).

zacházení na základě narození v manželství nebo mimo ně za slučitelné s EÚLP [...] Totéž platí pro rozdíl v zacházení otce s dítětem narozeným ze vztahu, kde rodiče žili společně a nikoli v manželství ve srovnání s otcem dítěte narozeným ze vztahu založeného na manželství.“ ESLP došel k závěru, že vysvětlení vlády nemohlo takové rozdílné zacházení odůvodnit.

Ve výše uvedené věci měl ESLP za to, že zájmy otce šly ruku v ruce se zájmy dítěte – tedy že v zájmu dítěte bylo mít s otcem kontakt. Pokud jsou však zájmy dítěte v možném konfliktu se zájmy otce, soud při určování způsobu nejlepší ochrany dítěte povolí širší prostor pro uvážení.

Příklad: ve věci *Rasmussen proti Dánsku* podal otec stížnost na promlčecí lhůty, které mu znemožnily zpochybnit otcovství¹⁵⁵. ESLP došel k závěru, že tento stav představoval rozdílné zacházení na základě pohlaví, byl však odůvodněný. Toto opatření sledovalo legitimní cíl zajistit dítěti bezpečí a jistotu jeho statusu tím, že otcům bránilo zneužívat možnosti zpochybnění otcovství později během života. Protože v jednotlivých členských státech EÚLP nebyl přístup k této otázce příliš jednotný, ESLP přiznal státu široký prostor pro uvážení a došel k závěru, že rozdílné zacházení bylo odůvodněné¹⁵⁶.

3.5.2. Účast na politice: svoboda projevu, shromažďování a sdružování a svobodné volby

Jedním z hlavních cílů RE je prosazování demokracie. Tuto snahu odráží mnoho práv v EÚLP, která usnadňují prosazování účasti na politice. Ačkoli právní předpisy EU přiznávají v této oblasti jen omezenou škálu práv (zvláště právo státních příslušníků zemí EU hlasovat v obecních volbách a volbách do Evropského parlamentu), EÚLP obsahuje širší záruky, které zakládají nejen právo volit a kandidovat ve volbách, ale i doprovodná práva na svobodu projevu a právo shromažďování a sdružování.

Příklad: ve výše diskutované věci *Bączkowski a další proti Polsku* se odmítnutí vydat povolení pro pochod ke zvyšování povědomí o diskriminaci na základě sexuální orientace, k němuž se připojily veřejně pronesené homofobní poznám-

¹⁵⁵ ESLP, *Rasmussen proti Dánsku* (č. 8777/79), 28. listopadu 1984.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, body 40-42.

ky primátora, rovnal porušení práva na svobodu shromažďování (článek 11) ve spojení s článkem 14¹⁵⁷.

Právo na svobodu sdružování je chápáno i jako právo zahrnující ochranu zakládání politických stran, což je oblast, které ESLP přiznává vysokou míru ochrany proti zásahům¹⁵⁸. Podobně, jak je uvedeno v kapitole 4 oddíle 11, je velmi pečlivě zkoumán jakýkoli zásah do práva svobodného projevu v rámci politické debaty¹⁵⁹.

3.5.3. Prosazování práva

Kromě zaručení základního práva na život (článek 2) a ochrany před mučením, nelidským či ponižujícím zacházením či trestem (článek 3) tyto články zakládají i povinnost státu vyšetřit okolnosti, za nichž došlo ke ztrátě života nebo takovému zacházení. Ve věci *Nachova a další* a věci *Turan Cakir* ESLP uvedl, že tato povinnost zahrnuje i konkrétní povinnost provést vyšetřování možných rasistických motivů spojených s porušením článků 2 a 3 a že neprovedení tohoto vyšetřování by se rovnalo porušení uvedených článků ve spojení s článkem 14¹⁶⁰.

Příklad: ve věci *Turan Cakir proti Belgii* stěžovatel podal stížnost na policejní brutalitu během zatčení, která mu způsobila závažnou a dlouhodobou újmu a byla doprovázena výhrůzkami a rasistickými urážkami¹⁶¹. ESLP konstatoval, že uskutečněné násilí porušilo právo stěžovatele na ochranu před nelidským či ponižujícím zacházením (podle článku 3 EÚLP). Soud rovněž došel k závěru, že tím, že stát stížnosti stěžovatele na špatné zacházení řádně nevyšetřil, byly porušeny procesní povinnosti státu podle téhož článku. Kromě toho soud konstatoval, že neprovedené vyšetření znamenalo rovněž porušení článku 3 ve spojení s právem na ochranu před diskriminací, protože stát byl povinen vyšetřit nejen tvrzení o špatném zacházení, ale i tvrzení, podle něhož bylo toto špatné zacházení samo diskriminační, protože bylo motivováno rasismem.

157 ESLP, *Bączkowski a další proti Polsku* (č. 1543/06), 3. května 2007.

158 Například ESLP, *Socialistická strana a další proti Turecku* (č. 21237/93), 25. května 1998.

159 ESLP, *Castells proti Španělsku* (č. 11798/85), 23. dubna 1992.

160 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005; ESLP, *Turan Cakir proti Belgii* (č. 44256/06), 10. března 2009; podobně ESLP, *Šečić proti Chorvatsku* (č. 40116/02), 31. května 2007.

161 ESLP, *Turan Cakir proti Belgii* (č. 44256/06), 10. března 2009.

Příklad: věc *Nachova a další proti Bulharsku* se týkala dvou romských mužů, kteří byli zastřeleni na útěku před vojenskou policií, která se je snažila zadržet za nedovolené opuštění posádky¹⁶². Voják, který oběti zastřelil, v době incidentu křičel na souseda „Vy zatracení cikáni“. ESLP došel k závěru, že stát porušil právo obětí na život (podle článku 2 EÚLP) nejen hmotněprávním, ale i procesním způsobem, protože jejich úmrtí řádně nevyšetřil. Bylo konstatováno, že neprovedené vyšetření znamenalo rovněž porušení článku 2 ve spojení s právem na ochranu před diskriminací, protože stát byl povinen konkrétně vyšetřit případné diskriminační pohnutky.

Ačkoli se obě tyto věci týkaly jednání státních zaměstnanců, povinnost státu zasáhnout na ochranu obětí trestné činnosti a povinnost pozdějšího vyšetřování platí i ve vztahu k jednání soukromých subjektů.

Příklad: ve věci *členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a další proti Gruzii* byla skupina Svědků Jehovových napadena extremistickou řeckokatolickou skupinou¹⁶³. Ačkoli policie byla vyrozuměna, nezasáhla a nezabránila násilí. Následné vyšetřování bylo ukončeno, jakmile policie prohlásila, že není možné zjistit totožnost pachatelů. ESLP došel k závěru, že skutečnost, že policie nezasáhla na ochranu obětí před rasově motivovaným násilím, a následné nedostatečné vyšetřování představovaly porušení článku 3 (právo na ochranu před nelidským a ponižujícím zacházením nebo trestem) a článku 9 (právo na svobodu náboženského vyznání) ve spojení s článkem 14, protože důvody byly náboženské.

Zdálo by se, že právní předpisy EU mohou ukládat podobné povinnosti v kontextu základě rámcového rozhodnutí Rady o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (diskutováno v kapitole 4.6)¹⁶⁴. Rámcové rozhodnutí však neukládá konkrétní povinnost vyšetřit existenci rasistických pohnutek ve vztahu k trestným činům proti osobě.

162 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005.

163 ESLP, *členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a další proti Gruzii* (č. 71156/01), 3. května 2007.

164 Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, Úř. věst L 328, 6 prosince 2008, s. 55. Je třeba upozornit, že ESLP akceptoval, že podněcování k diskriminaci, nenávisti a násilí namířené proti skupině osob na základě jejich původu nebo jejich příslušnosti či nepříslušnosti ke konkrétní etnické skupině, národnosti, rase nebo náboženskému vyznání představuje zvláštní omezení svobody projevu chráněné EÚLP. Viz například: ESLP, *Le Pen proti Francii* (rozh.) (č. 18788/09), 20. dubna 2010; ESLP, *Féret proti Belgii* (č. 15615/07), 16. července 2009; ESLP, *Willem proti Francii* (č. 10883/05), 16. července 2009; ESLP, *Balsytė-Lideikienė proti Litvě* (č. 72596/01), 4. listopadu 2008.

3.5.4. Záležitosti trestního práva

Vedle záležitostí týkajících se prosazování práva podle oddílu 3.5.3 se EÚLP týká i záležitostí trestního práva v souvislosti s celou řadou různých práv včetně práva na spravedlivý proces, práva na ochranu před svévolným zadržením, zákazu zpětně platného trestu a dvojího stíhání pro tutéž věc, práva na život a práva na ochranu před nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestem.

Příklad: v případě *Opuz proti Turecku* ESLP došel ke zjištění nepřímé diskriminace na základě pohlaví ve spojení s právem na život a ochranou před nelidským či ponižujícím zacházením, protože policie a soudy dostatečným způsobem neprosazovaly právo ve věci domácího násilí¹⁶⁵.

Příklad: ve věcech *D.G. proti Irsku a Bouamar proti Belgii* (diskutováno v kapitole 4.5) umístily státní orgány stěžovatele do vazby¹⁶⁶. V těchto případech došel ESLP k závěru, že ačkoli došlo k porušení práva na svobodu, nedošlo k žádné diskriminaci, protože rozdílné zacházení bylo odůvodněno zájmem ochrany nezletilých.

¹⁶⁵ ESLP, *Opuz proti Turecku* (č. 33401/02), 9. června 2009.

¹⁶⁶ ESLP, *D.G. proti Irsku* (č. 39474/98), 16. května 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgii* (č. 9106/80), 29. února 1988.

Klíčové body

- Státní příslušníci třetích zemí rovněž požívají práva na rovné zacházení v oblastech obecně podobných těm, které upravují antidiskriminační směrnice EU, pokud tyto osoby splňují podmínky pro „dlouhodobě pobývající rezidenty“ podle směrnice o státních příslušnících třetích zemí.
- Pokud státní příslušníci třetích zemí nespĺňují podmínky pro „dlouhodobě pobývající rezidenty“, požívají na základě antidiskriminačních směrnic omezené ochrany:
 - na základě sexuální orientace, věku, zdravotního postižení nebo náboženského vyznání či víry ve svém právu přístupu k odbornému vzdělávání a v oblasti pracovních podmínek. Nepožívají však rovného práva přístupu k zaměstnání,
 - podle směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám a směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacovaného znění) požívají státní příslušníci třetích zemí ochrany před diskriminací na základě pohlaví v přístupu k zaměstnání a ke zboží a službám.
- Ochrana před diskriminací podle antidiskriminačních směrnic EU má různé širokou oblast působnosti:
 - nejširší ochrana je poskytována ve věci rasy a etnického původu při přístupu k zaměstnání, systému sociální péče a ke zboží a službám,
 - diskriminace na základě pohlaví je zakázána v kontextu přístupu k zaměstnání, sociálnímu zabezpečení (které má omezenější rozsah než širší systém sociální péče) a ke zboží a službám,
 - sexuální orientace, zdravotní postižení, náboženské vyznání či víra jsou v současné době chráněnými důvody pouze v kontextu přístupu k zaměstnání.
- EÚLP obsahuje neuzavřený výčet chráněných důvodů. Kdokoli se může EÚLP dovolávat u vnitrostátních orgánů, soudů a v konečné fázi i u ESLP.
- Při projednávání nároku, který zahrnuje tvrzení diskriminace, může ESLP nárok zkoumat pouze na základě hmotného práva výhradně na základě článku 14 nebo ve spojení s ním.
- Nelze podat nárok výhradně na základě článku 14, je třeba jej kombinovat s nárokem na základě jednoho z hmotných práv stanovených v EÚLP. Postačí, bude-li se stížnost dotčené oblasti spadající do příslušného práva jen obecně dotýkat.
- Protokol č. 12 ESLP zakládá samostatné právo na nediskriminaci. Bude se týkat veškerých práv vzniklých nebo odvoditelných z vnitrostátních právních předpisů nebo praxe a význam pojmu „diskriminace“ je totožný s významem uvedeným v článku 14.
- Přístup ESD spočíval v mimořádně širokém výkladu oblastí působnosti s cílem zajistit plný účinek práv jednotlivců podle právních předpisů EU.

- Oblast působnosti EÚLP z hlediska hmotných práv, která obsahuje, i z hlediska způsobu, jakým jsou tato práva vykládána pro účely použití článku 14, je ve srovnání s antidiskriminačními směrnici EU mimořádně široká.
- Ke zvláště důležitým oblastem, které jsou mimo dosah antidiskriminačních směrnic a do velké míry mimo pravomoc EU (a proto i mimo dosah Listiny základních práv), patří záležitosti týkající se soukromého a rodinného práva, práva spojená s účastí na politice a záležitosti trestního práva.
- Je proto mimořádně důležité, aby oběti diskriminace při formulování svého přístupu k soudnímu řízení pečlivě uvážily, zda jejich nároky spadají do oblasti působnosti antidiskriminačních směrnic nebo EÚLP.

Další literatura

Bell, „Beyond European Labour Law? Reflections on the EU Racial Equality Directive“ [Za hranicí evropského pracovního práva? Úvahy o směrnici EU o rasové rovnosti], *European Law Journal*, č. 8.3 (2002), s. 384.

Boccardo, „Housing Rights and Racial Discrimination“ [Práva na bydlení a rasová diskriminace], *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 9 (prosinec 2009), s. 21.

Brosius-Gersdorf, „Ungleichbehandlung von Imam-Ehe und Zivilehe bei der Gewährung von Sozialversicherungsleistungen in der Türkei aus völkerrechtlicher Sicht: der Fall Şerife Yiğit vor dem Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2009).

Cousins, „The European Convention on Human Rights and Social Security Law“ [Evropská úmluva o lidských právech a právní předpisy v oblasti sociálního zabezpečení], *Human Rights Law Review*, č. 10.1 (2010), s. 191.

Edel, *The Prohibition of Discrimination under the European Convention on Human Rights*, Human Rights Files, č. 22, 2010.

Equinet, *Combating Discrimination in Goods and Services* [Boj proti diskriminaci v přístupu ke zboží a službám] (Equinet, 2004).

ERRC/Interights/MPG, *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* [Strategická soudní řízení týkající se rasové diskriminace v Evropě: od principů k praxi] (Nottingham, Russell Press, 2004), příloha 5.c.

Kapuy, „Social Security and the European Convention on Human Rights: How an Odd Couple has Become Presentable“ [Sociální zabezpečení a Evropská úmluva o lidských právech: jak se divný pár stal přijatelným], *European Journal of Social Security*, č. 9.3 (2007), s. 221.

Sánchez-Rodas Navarro, „El Tribunal Europeo de Derechos Humanos y la pensión de viudedad en caso de unión celebrada conforme al rito gitano“, *Aranzadi Social*, č. 18 (2009).

Sudre (ed.), *Le droit à la non-discrimination au sens de la Convention européenne des droits de l'homme: actes du colloque des 9 et 10 novembre 2007* (Brusel, Bruylant/Nemesis, 2008).

4

Chráněné důvody

4.1. Úvod

Evropské antidiskriminační směrnice zakazují rozdílné zacházení založené na určitých „chráněných důvodech“, které tvoří pevně stanovený a omezený výčet chráněných důvodů zahrnujících pohlaví (směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám (přepracované znění)), sexuální orientaci, zdravotní postižení, věk nebo náboženské vyznání či víru (směrnice o rovnosti v zaměstnání), rasový nebo etnický původ (směrnice o rasové rovnosti). EÚLP naopak obsahuje neuzavřený výčet, který se se směrnicemi shoduje, avšak svým rozsahem jde až za jejich rámec. Článek 14 uvádí, že nesmí existovat žádná diskriminace založená „na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení“. Kategorie „jiné postavení“ umožnila ESLP začlenit (mimo jiné) i důvody, které výslovně chrání antidiskriminační směrnice, jmenovitě: zdravotní postižení, věk a sexuální orientaci.

V kapitole 1 bylo uvedeno, že článek 21 Listiny základních práv EU obsahuje také zákaz diskriminace. Listina zavazuje orgány EU, ale bude platit i pro členské státy při výkladu a uplatňování právních předpisů EU. Ustanovení Listiny o diskriminaci obsahuje kombinaci důvodů podle EÚLP i podle antidiskriminačních směrnic, ačkoli neobsahuje otevřený důvod „jiné postavení“.

„Chráněný důvod“ je znak osoby, který by neměl být považován za významný pro rozdílné zacházení nebo užívání určitého prospěchu.

4.2. Pohlaví

Význam pojmu diskriminace na základě pohlaví je poměrně jasný, jde o diskriminaci založenou na skutečnosti, že určitá osoba je žena či muž. Jedná se o nejvíce rozvinutý aspekt sociální politiky EU, který je dlouhodobě považován za základní právo. Vývoj ochrany na základě tohoto důvodu sloužil dvojímu cíli: zaprvé cíli ekonomickému, protože pomáhal odstraňovat narušení hospodářské soutěže na trhu, který se stále více integroval, a zadruhé na politické úrovni tato ochrana poskytovala Společenství prvek zaměřený na sociální pokrok a zlepšení životních a pracovních podmínek. V důsledku toho ochrana před diskriminací na základě pohlaví byla a stále zůstává základní funkcí EU. Přijetí sociálního a hospodářského významu zajišťování rovnosti zacházení se dále vytrýbilo v podobě ústřední úlohy, kterou tato koncepce získala v Listině základních práv. Podobně je ochrana před diskriminací na základě pohlaví dobře propracována i v EÚLP.

Ačkoli obvykle se případy diskriminace na základě pohlaví týkají žen, kterým se dožívá méně příznivého zacházení, není tomu tak vždy.

Příklad: ve věci *Defrenne proti Sabena* stěžovatelka namítala, že jí byla vyplácena nižší mzda než jejím kolegům – mužům, ačkoli plnila totožné pracovní povinnosti¹⁶⁷. ESD došel k závěru, že se jasně jedná o případ diskriminace na základě pohlaví. Při odůvodňování tohoto rozhodnutí ESD upozornil na ekonomický i sociální rozměr Unie a na to, že zákaz diskriminace Evropské unii pomáhá tyto cíle naplňovat.

Ve výše diskutované věci *Bilka* se ESD zabýval rozdílným zacházením na základě manažerských úvah zaměstnavatele, který odůvodňoval vyloučení zaměstnanců pracujících na částečný pracovní úvazek ze zaměstnaneckého penzijního systému odkazem na podněcování práce na plný úvazek s cílem zajistit přiměřené personální obsazení. V této věci ESD výslovně nevedl, zda takové opatření považuje za přiměřené výslednému rozdílnému zacházení. V následující věci se však vyjádřil přesněji.

Příklad: ve věci *Hill a Stapleton* zavedla vláda ve státní službě program sdílených pracovních míst, v němž jedno místo mohly dočasně sdílet dvě osoby, které pracovaly 50 % hodin plného pracovního úvazku a dostávaly 50 % řádné mzdy¹⁶⁸.

¹⁶⁷ ESD, *Defrenne proti Sabena*, věc 43/75 [1976] Sb. rozh. 455, 8. dubna 1976.

¹⁶⁸ ESD, *Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance*, věc C-243/95 [1998] Sb. rozh. I-3739, 17. června 1998.

Pracovníci pak měli nárok vrátit se na své pracovní místo s plným pracovním úvazkem, pokud byla tato pracovní místa volná. Předpisy umožňovaly osobám s plným pracovním úvazkem jeden postup směrem vzhůru na mzdové stupnici ročně. U osob zastávajících sdílená pracovní místa bylo však zvýšení mzdy sníženo na polovinu, přičemž dva roky sdílení místa se rovnaly jednomu zvýšení mzdy. Obě stěžovatelky v této věci se vrátily na svá pracovní místa jako zaměstnankyně na plný úvazek a podaly stížnost ohledně způsobu, jakým bylo v jejich případě zvýšení provedeno. ESD došel k závěru, že se jednalo o nepřímou diskriminaci na základě pohlaví, protože sdílení pracovních míst se týkalo především žen. Vláda argumentovala tím, že rozdílné zacházení bylo odůvodněné, protože bylo založeno na zásadě zvyšování mezd podle skutečné délky odpracované doby. ESD konstatoval, že tato argumentace je pouhým tvrzením, které není podpořeno objektivními kritérii (protože neexistovaly žádné důkazy o tom, že odpracovaná doba jiných osob byla vypočtena na základě skutečně odpracovaných hodin). ESD pak prohlásil, že „zaměstnavatel nemůže odůvodňovat diskriminaci vyplývající ze systému sdílení pracovních míst výhradně tím, že neuplatnění takové diskriminace by bylo spojeno se zvýšenými náklady“.

Proto se zdá, že ESD nebude ochoten přijímat odůvodnění diskriminačního zacházení na základě pohlaví, která vycházejí pouze z finančních nebo manažerských úvah zaměstnavatelů.

Příklad: ve věci *Únal Tekeli proti Turecku* stěžovatelka podala stížnost na základě toho, že vnitrostátní právní předpis zavazoval ženu, aby po sňatku přijala příjmení manžela¹⁶⁹. Ačkoli zákon ženě povoloval ponechat si vedle příjmení manžela i dívčí příjmení, ESLP konstatoval, že se jednalo o diskriminaci na základě pohlaví, protože vnitrostátní právní předpis manžela ke změně příjmení nezavazoval.

Příklad: ve věci *Zarb Adami proti Maltě* stěžovatel namítal, že povolání ke službě v porotě představuje diskriminaci, protože v důsledku podstaty postupů, jimiž byly sestavovány seznamy porotců, bylo daleko pravděpodobnější, že budou povoláni muži¹⁷⁰. Statistické údaje ukázaly, že více než 95 % porotců za dobu pěti let byli muži, a ESLP došel k závěru, že vzhledem k tomu, že ve věci svých občanských povinností byli muži a ženy ve srovnatelné situaci, jednalo se o diskriminaci.

¹⁶⁹ ESLP, *Únal Tekeli proti Turecku* (č. 29865/96), 16. listopadu 2004.

¹⁷⁰ ESLP, *Zarb Adami proti Maltě* (č. 17209/02), 20. června 2006.

Pojem „pohlaví“ je také vykládán ve smyslu zahrnujícím situace, kdy je diskriminační zacházení spojeno s „pohlavím“ stěžovatele v abstraktnějším smyslu, který umožňuje jistou omezenou ochranu pohlavní identity.

Termín pohlavní identita označuje „hluboce pociťovanou vnitřní a individuální zkušenost každé osoby v oblasti pohlavní příslušnosti, jež může nebo nemusí odpovídat pohlaví přiřazenému při narození, včetně osobního vnímání těla (což může v případě svobodné volby znamenat úpravu tělesného vzhledu nebo funkce lékařskými, chirurgickými či jinými prostředky), a jiná vyjádření pohlavní příslušnosti včetně odívání, vyjadřování a charakteristického chování¹⁷¹.

Obecně přijímaná definice pohlavní identity tedy zahrnuje nejen osoby, jež podstoupí chirurgickou změnu pohlaví („transsexuály“), ale i osoby, jež si k vyjádření své pohlavní příslušnosti zvolí jiné prostředky, například transvestismus nebo tzv. cross-dressing, nebo jen převezmou způsob řeči či kosmetiku obvykle spojované s příslušníky opačného pohlaví.

Návazně na věc *P. proti S. a Cornwall County Council* bude důvod „pohlaví“ v rámci antidiskriminačních směrnic zahrnovat i diskriminaci osoby z toho důvodu, že tato osoba „hodlá podstoupit či podstoupila změnu pohlaví“. Proto se zdá, že podle výkladu právních předpisů EU nyní důvod týkající se pohlaví chrání pohlavní identitu pouze v úzkém smyslu.

Příklad: věc *K.B. proti National Health Service Pensions Agency* se týkala zamítnutí přiznání vdoveckého důchodu transsexuálnímu partnerovi K.B.¹⁷² Důvodem byla skutečnost, že transsexuální pár nemohl splnit požadavek uzavřeného manželství; v dané době nemohli transsexuálové podle anglického práva uzavřít sňatek.

Při posuzování otázky diskriminace došel ESD k závěru, že k diskriminaci na základě pohlaví nedošlo, protože při určování nároku na pozůstalostní důchod neexistovalo méně příznivé zacházení založené na tom, zda daná osoba byla muž či žena. ESD pak změnil směr úvah. Soustředil se na otázku sňatku. Bylo zdůrazněno, že transsexuálové nikdy nemohli uzavírat manželství, a tudíž nikdy nemohli získat pozůstalostní důchod, zatímco heterosexuálové ano. Následně

¹⁷¹ Tato obecně akceptovaná definice je přejata z dokumentu „Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity“ [Zásady z Yogyakarta pro uplatňování mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských práv v souvislosti s otázkou sexuální orientace a pohlavní identity], březen 2007, k dispozici na internetové adrese: www.yogykartaprinciples.org/principles_en.htm. Zásady přijala nezávislá skupina odborníků se zaměřením na mezinárodní právní předpisy v oblasti lidských práv.

¹⁷² ESD, *K.B. proti National Health Service Pensions Agency*, věc C-117/01 [2004 Sb. rozh. I-541, 7. ledna 2004.

soud přihlédl k věci *Christine Goodwin* projednávané u ESLP¹⁷³. Na základě těchto úvah ESD konstatoval, že dotčené britské právní předpisy jsou neslučitelné se zásadou rovného zacházení, protože brání transsexuálům získat prospěch z části mzdy jejich partnera.

Příklad: podobné úvahy se objevily ve věci *Richards*¹⁷⁴. Paní Richardsová, která se narodila jako muž, podstoupila chirurgickou změnu pohlaví. Předmětem věci byl nárok na státem vyplácený starobní důchod ve Spojeném království, protože v dané době ženy získávaly svůj důchod od státu ve věku 60 let, zatímco muži ve věku 65 let. Když paní Richardsová podala žádost o státní starobní důchod ve věku 60 let, byla odmítnuta s vysvětlením, že právně je považována za muže, a proto nemůže žádost o tento důchod podat před dosažením věku 65 let. ESD došel k názoru, že se jednalo o nerovné zacházení na základě její změny pohlaví, a v důsledku toho bylo toto jednání považováno za diskriminaci v rozporu s čl. 4 odst. 1 směrnice o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení¹⁷⁵.

ESLP ještě musí vydat rozhodnutí ohledně toho, zda je pohlavní identita chráněným důvodem v rámci článku 14, a ještě musí uvést, zda by tato ochrana zahrnovala pouze „transsexuály“ nebo zda bude soud pojem pohlavní identity vykládat širěji. To neznamená, že se soud otázkou pohlavní identity vůbec nezabýval. ESLP tedy rozhodl, že pohlavní identita, celoživotní sexuální orientace, tvoří součást oblasti soukromého života osoby, a proto by do ní neměla vláda zasahovat.

173 ESLP, *Christine Goodwin proti Spojenému království* [velký senát] (č. 28957/95), 11. července 2002.

174 ESD, *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, věc C-423/04 [2006] Sb. rozh. I-3585, 27. dubna 2006.

175 Směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení, Úř. věst. L 6, 10. ledna 1979, s. 24.

Příklad: věci *Christine Goodwin proti Spojenému království a I. proti Spojenému království* se týkaly velmi podobných skutkových podstat¹⁷⁶. Stěžovatelky, které obě podstoupily chirurgickou změnu pohlaví z muže na ženu, podaly stížnost na to, že vláda odmítla povolit změnu jejich rodných listů zohledňující jejich pohlaví. Ačkoli jiné doklady a jména stěžovatelek bylo možné změnit, rodné listy byly stále užívány pro určité účely, pro něž mělo pohlaví právní význam, například v oblasti zaměstnání či odchodu do důchodu, což znamenalo, že stěžovatelky trpěly trapnými pocity a ponižením, když byly povinny zveřejnit své právně uznané mužské pohlaví. ESLP (oproti předešlé judikatuře) rozhodl, že toto jednání se rovnalo porušení práva na respektování soukromého života a práva uzavřít manželství podle článku 12, dále však neposuzoval, zda došlo k porušení článku 14.

Příklad: ve věc *Van Kück proti Německu* zamítla soukromá zdravotní pojišťovna stěžovatelce, která podstoupila chirurgickou změnu pohlaví a hormonální léčbu, úhradu jejích nákladů na operaci a léčbu¹⁷⁷. Německý odvolací soud, který projednával žalobu stěžovatelky proti pojišťovně, rozhodl, že léčebné postupy nebyly „nezbytné“, jak požadovala smlouva, a proto neměla stěžovatelka na úhradu nárok. ESLP došel k názoru, že s ohledem na povahu pohlavní identity a závažnost rozhodnutí podstoupit nezvratné lékařské zákroky přístup vnitrostátního soudu nejen nezajistil, aby se stěžovatelce dostalo spravedlivého procesu, čímž porušil článek 6 EÚLP, ale porušil i její právo na respektování soukromého života zaručené článkem 8 EÚLP. ESLP však dále neposuzoval soulad s článkem 14, protože skutková podstata byla v zásadě stejná.

Obecně řečeno, zdá se, že právo týkající se důvodu „pohlavní identity“ vyžaduje značné vyjasnění na evropské i vnitrostátní úrovni. Nedávné studie vnitrostátních právních předpisů upravujících tuto oblast neukázaly v Evropě žádný konzistentní přístup, státy se obecně dělí na ty, které se otázkou „pohlavní identity“ zabývají v rámci „sexuální orientace“, a ty, které ji posuzují jako součást „diskriminace na základě pohlaví“¹⁷⁸.

176 ESLP, *Christine Goodwin proti Spojenému království* [velký senát] (č. 28957/95), 11. července 2002; ESLP, *I. proti Spojenému království* [velký senát] (č. 25680/94), 11. července 2002, bod 26. Podobně ESLP, *L. proti Litvě* (č. 27527/03), 11. září 2007.

177 ESLP, *Van Kück proti Německu* (č. 35968/97), 12. června 2003.

178 FRA, *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States: Part I – Legal Analysis* [Homofobie a diskriminace na základě sexuální orientace v členských státech Evropské unie: část I – právní analýza] (Viedeň, FRA, 2009), s. 129–144; Thomas Hammaberg, komisař Rady Evropy pro lidská práva, *Human Rights and Gender Identity* [Lidská práva a pohlavní identita] (Štrasburk, RE, 2009), dok. CommDH/IssuePaper(2009)2.

Série věcí týkajících se rozdílů v zacházení na základě pohlaví ve vztahu k věku odchodu do důchodu ukazuje, že ESLP bude státu ve věcech fiskální a sociální politiky ponechávat široký prostor pro uvážení¹⁷⁹.

Příklad: ve věci *Stec a další proti Spojenému království* podali stěžovatelé stížnost ohledně toho, že v důsledku rozdílného věku odchodu do důchodu pro muže a ženy byli znevýhodněni změnou jim splatných dávek, které byly určeny podle věku odchodu do důchodu¹⁸⁰. ESLP došel k závěru, že v zásadě lze diskriminaci na základě pohlaví odůvodnit jen tehdy, pokud existují „velmi závažné důvody“. Avšak „ve věcech obecných opatření hospodářské či sociální strategie ESLP obvykle ponechává státu široký prostor pro uvážení ... Vzhledem k přímé znalosti své společnosti a jejích potřeb jsou vnitrostátní orgány v zásadě lépe než zahraniční soudce schopny posoudit, co je ve veřejném zájmu ze sociálních či ekonomických důvodů, a soud bude obecně respektovat rozhodnutí zákonodárců ve věci politiky, pokud ... zjevně nepostrádá rozumný základ“. ESLP došel k závěru, že původně byly rozdílné věky odchodu do důchodu vlastně formou „zvláštních opatření“, protože jejich účelem bylo vyrovnat finanční obtíže, které mohou ženy mít z důvodu své tradiční úlohy v domácnosti, která je ponechává bez nezávislého finančního příjmu. Bylo konstatováno, že vláda začala postupně provádět úpravy, aby vyrovnala věky odchodu mužů a žen do důchodu, a že nejednala mimo svůj prostor pro uvážení ani tím, že se rozhodla tyto změny provést v rozmezí více let, ani tím, že změny neprovedla dříve¹⁸¹.

Podobný přístup zvolil ESD u věcí týkajících se rozdílného zacházení odůvodněného širšími aspekty politiky zaměstnanosti.

Příklad: ve věci *Schnorbus* byl postup hessenského ministerstva spravedlnosti, který pro právní praxi upřednostňoval mužské uchazeče, kteří dokončili povinnou vojenskou či civilní službu, posouzen jako nepřímo diskriminační na základě pohlaví¹⁸². ESD však konstatoval, že postup byl objektivně odůvodněn, protože

179 Tyto věci obsahují i užitečnou diskusi ve vztahu k odůvodnění rozdílného zacházení a nabízejí tedy další vyjasnění této problematiky jako další příspěvek k diskusi o odůvodnění uvedené výše v této příručce.

180 ESLP, *Stec a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 65731/01 a 65900/01), 12. dubna 2006.

181 Podobně viz: ESLP, *Barrow proti Spojenému království* (č. 42735/02), 22. srpna 2006, body 20-24 a 37; ESLP, *Pearson proti Spojenému království* (č. 8374/03), 22. srpna 2006, body 12-13 a 25; ESLP, *Walker proti Spojenému království* (č. 37212/02), 22. srpna 2006, body 19-20 a 37.

182 ESD, *Schnorbus proti Land Hessen*, věc C-79/99 [2000] Sb. rozh. I-10997, 7. prosince 2000.

jeho cílem bylo pouze vyhnout se prodlení, které pro kariéru mužských uchazečů povinná služba znamenala.

Příklad: věc *Megner a Scheffel* se týkala německých právních předpisů, které vylučovaly nízké (kratší než patnáct hodin týdně) a zkrácené pracovní úvazky ze systémů povinného nemocenského a důchodového pojištění i z povinnosti přispívat do systému pojištění v nezaměstnanosti¹⁸³. Bylo konstatováno, že toto pravidlo je potenciálně nepřímo diskriminační vůči ženám, u nichž existovala přirozená vyšší pravděpodobnost práce na částečný nebo zkrácený úvazek. ESD akceptoval tvrzení vlády, která uváděla, že pokud by měla do systému začlenit i pracovníky pracující na nízké a zkrácené úvazky, vedly by náklady s tím spojené k naprosté reorganizaci systému, protože by již nebylo možné jej financovat příspěvkovým způsobem. Soud rovněž akceptoval, že existovala poptávka po zaměstnancích na nízký a zkrácený úvazek, které mohla vláda napomoci pouze vynětím těchto pracovníků ze systému sociálního zabezpečení. Pokud by tento přístup neuplatnila, bylo pravděpodobné, že by taková pracovní místa byla obsazována tak jako tak, ale nelegálně. ESD přistoupil na to, že vláda sledovala legitimní cíl sociální politiky a že státu by měl být ponechán „široký prostor pro volné uvážení“ při rozhodování o tom, jaká opatření jsou přiměřená k provádění „sociální politiky a politiky zaměstnanosti“. V souladu s tím bylo rozdílné zacházení odůvodněné.

Tento přístup lze srovnat s následující věcí, kdy ESD neshledal, že by diskriminace na základě pohlaví byla v kontextu sociální politiky odůvodnitelná, i přes významné fiskální důsledky, které vláda namítala.

Příklad: věc *De Weerd, rozená Roks, a další* se týkala vnitrostátního právního předpisu pro dávku v pracovní neschopnosti¹⁸⁴. V roce 1975 zavedla vnitrostátní právní úprava dávku v invaliditě pro muže a neprovdané ženy, která nepřihlížela k jejich příjmu před vznikem pracovní neschopnosti. V roce 1979 byl právní předpis pozměněn a dávka se stala dostupná i provdaným ženám. Byl však také zaveden požadavek, aby měl příjemce v předchozím roce příjem v určité výši. Právní předpis byl napaden (mimo jiné) z toho důvodu, že požadavek příjmu

183 ESD, *Megner a Scheffel proti Innungskrankenkasse Vorderpfalz*, věc C-444/93 [1995] Sb. rozh. I-4741, 14. prosince 1995. Podobně ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, věc C-317/93 [1995] Sb. rozh. I-4625, 14. prosince 1995.

184 ESD, *De Weerd, rozená Roks, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, věc C-343/92 [1994] Sb. rozh. I-571, 24. února 1994.

nepřímo diskriminoval ženy (u nichž byla pravděpodobnost požadovaného příjmu nižší než u mužů). Stát argumentoval tím, že rozdílné užívání práva bylo odůvodněno rozpočtovými aspekty s cílem nezvyšovat státní výdaje. ESD došel k závěru, že ačkoli právní předpisy EU nebránily státu regulovat, jaké kategorie osob mají nárok na dávky sociálního zabezpečení, nemohl tak stát činit diskriminačním způsobem.

Tyto dvě věci lze srovnat na základě jejich skutkových podstat a věc *De Weerd, rozená Roks, a další* by pravděpodobně měla být považována za „pravidlo“ a věc *Megner a Scheffel* za výjimku. Právní předpisy EU nezavazují členské státy k přijímání konkrétních režimů sociálního zabezpečení, pokud tak však státy činí, soud nedovolí vyloučení určitých skupin pouze na základě fiskálních úvah, protože by to mohlo závažně oslabit zásadu rovného zacházení a vytvořit prostor pro zneužívání. Rozdílné zacházení však lze tolerovat v případě, že je jediným způsobem, jak zabránit zhroucení celého systému nemocenského pojištění a pojištění v nezaměstnanosti – zvláště pokud by takové opatření pouze vedlo lidi k nelegální práci.

4.3. Sexuální orientace

Obvykle zahrnují případy týkající se sexuální orientace osobu, s níž je zacházeno nepříznivě, protože je homosexuálně, lesbicky či bisexuálně orientována, je však zakázána i diskriminace na základě heterosexuální orientace osoby.

Pojem sexuální orientace lze chápat jako termín, který označuje „vlohy každé osoby k hluboké emocionální, citové a sexuální přitažlivosti k osobám odlišného pohlaví nebo stejného pohlaví či více než jednoho pohlaví a k intimním vztahům s takovými osobami“¹⁸⁵.

Příklad: ve věci, kterou projednával švédský ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace (HomO), namítala heterosexuální žena diskriminaci na základě sexuální orientace, protože nebyla přijata na pracovní místo informační pracovnice pro otázky bezpečnějšího sexu u švédské národní federace pro práva lesbicky, homosexuálně a transgenderově orientovaných osob¹⁸⁶. Organizace jí řekla, že chce zaměstnat homosexuálního nebo bisexuálního muže, aby mohla snadněji oslovovat větší cílovou skupinu prostřednictvím stejné

¹⁸⁵ Tato obecně akceptovaná definice je převzata z dokumentu „Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity“ [Zásady z Yogyakarta pro uplatňování mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských práv v souvislosti s otázkou sexuální orientace a pohlavní identity], březen 2007, k dispozici na internetové adrese: www.yogykartaprinciples.org/principles_en.htm.

¹⁸⁶ HomO (Švédsko), dok. č. 262/06, rozhodnutí ze dne 21. června 2006, k dispozici na internetové adrese: www.do.se.

orientovaných osob. Bylo zjištěno, že stěžovatelka nemohla tvrdit, že pro účely daného pracovního místa je ve srovnatelné situaci jako homosexuální nebo bisexuální muž (a proto nemohla prokázat méně příznivé zacházení) neboli že diskriminace byla v každém případě odůvodněná na základě podstatného profesního požadavku.

Ačkoli článek 14 EÚLP výslovně neuvádí „sexuální orientaci“ jako chráněný důvod, ESLP v sérii věcí výslovně prohlásil, že tento znak je zahrnut mezi „jiné“ důvody chráněné článkem 14¹⁸⁷.

Příklad: ve věci *S.L. proti Rakousku* stěžovatel podal stížnost ohledně toho, že vnitrostátní právní předpisy v platné podobě kriminalizovaly konsenzuální sexuální vztahy mezi muži, pokud jedné ze stran bylo méně než osmnáct let¹⁸⁸. Naopak ženy se mohly sexuálních aktů (lesbické i heterosexuální povahy) účastnit od čtrnácti let. ESLP došel k závěru, že se jedná o diskriminaci na základě sexuální orientace.

Příklad: ve věci *E.B. proti Francii* byla stěžovatelce zamítnuta žádost o adopci dítěte na základě toho, že v její domácnosti neexistuje žádný vzor mužské role¹⁸⁹. Osamělým rodičům vnitrostátní právní předpisy adopci povolovaly a ESLP dospěl k závěru, že rozhodnutí úřadů bylo založeno především na skutečnosti, že udržovala vztah a žila s jinou ženou. Proto ESLP došel k závěru, že došlo k diskriminaci na základě sexuální orientace.

Je třeba upozornit, že ESLP poskytuje ochranu i ve věci státních zásahů týkajících se sexuální orientace jako takové podle článku 8 EÚLP na základě práva na soukromý život. Pokud tedy došlo k diskriminačnímu zacházení na základě tohoto důvodu, lze snadno namítnat porušení článku 8, aniž by bylo nutné prokazovat existenci diskriminačního zacházení.

Příklad: věc *Dudgeon proti Spojenému království* se týkala vnitrostátního právního předpisu, který kriminalizoval konsenzuální homosexuální vztahy sexuální povahy mezi dospělými¹⁹⁰. Stěžovatel namítnal, že jako homosexuál pro-

187 Viz například ESLP, *Fretté proti Francii* (č. 36515/97), 26. února 2002, bod 32.

188 ESLP, *S.L. proti Rakousku* (č. 45330/99), 9. ledna 2003.

189 ESLP, *E.B. proti Francii* [velký senát] (č. 43546/02), 22. ledna 2008.

190 ESLP, *Dudgeon proti Spojenému království* (č. 7525/76), 22. října 1981.

to podstupuje riziko trestního stíhání. ESLP konstatoval, že předpis sám o sobě představuje porušení práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života, protože ten zahrnoval i „sexuální život“ člověka. Soud rovněž došel k závěru, že jakkoli byla ochrana veřejných dobrých mravů legitimním cílem, bylo možné tohoto cíle dosahovat bez takové míry narušení soukromého života.

ESLP se zvláště snaží zajistit ochranu osob v případech, kdy se zásahy státu týkají záležitostí, které jsou považovány za záležitosti dotýkající se základních prvků osobní důstojnosti, jako je sexuální či rodinný život člověka. Následující případ ilustruje, že zásahy do soukromého života, dotýkají-li se sexuality, jsou obtížně odůvodnitelné.

Příklad: věc *Karner proti Rakousku* se týkala výkladu vnitrostátního právního předpisu (§ 14 zákona o pronájmu), který zakládal právo příbuzného nebo „druha/družky“ automaticky zdědit nájemní smlouvu v případě úmrtí hlavního nájemce¹⁹¹. Stěžovatel žil ve společné domácnosti se svým partnerem, hlavním nájemcem, který zemřel. Vnitrostátní soudy vykládaly daný právní předpis jako vylučující homosexuální páry, ačkoli mohl platit pro heterosexuální páry, které neuzavřely manželství. Vláda připustila, že došlo k rozdílnému zacházení na základě sexuální orientace, namítala však, že toto zacházení bylo odůvodněno ochranou osob, které žijící v tradiční rodině, před ztrátou bydlení. ESLP došel k závěru, že ačkoli ochrana tradiční rodiny mohla představovat legitimní cíl, „prostor pro uvážení ... je úzký ... pokud existuje rozdílné zacházení na základě pohlaví nebo sexuální orientace“. ESLP dále prohlásil, že „zásada přiměřenosti nevyžaduje pouze to, aby zvolené opatření bylo v zásadě vhodné pro uskutečnění požadovaného cíle. Je též třeba prokázat, že pro dosažení daného cíle bylo nutné, aby byly z oblasti působnosti § 14 zákona o pronájmu vyloučeny určité kategorie osob – v tomto případě osoby žijící v homosexuálním vztahu“. ESLP tedy došel ke zjištění diskriminace, protože stát mohl využít opatření na ochranu tradiční rodiny, aniž by takto znevýhodnil homosexuální páry.

4.4. Zdravotní postižení

Ani EÚLP ani směrnice o rovnosti v zaměstnání nestanoví definici zdravotního postižení. Vzhledem k povaze úlohy ESD provádí často určení toho, co vlastně představuje zdravotní postižení, vnitrostátní soudy, které své závěry předkládají v rámci faktických podkladů pro spory postoupené ESD. ESD však již měl určité příležitosti

¹⁹¹ ESLP, *Karner proti Rakousku* (č. 40016/98), 24. července 2003, body 34–43.

k tomu, aby ve své judikatuře vyslovil určitý omezený návod ohledně toho, co představuje zdravotní postižení.

Příklad: ve věci *Chacón Navas* měl ESD možnost posoudit obecnou oblast působnosti ustanovení o diskriminaci na základě zdravotního postižení a této příležitosti využil k tomu, aby naznačil, že pojem „zdravotní postižení“ by mohl mít harmonizovanou definici v rámci EU¹⁹². ESD uvedl, že pro účely směrnice o rovnosti v zaměstnání by měl být pojem zdravotní postižení chápán jako termín označující „omezení vyplývající z fyzických, duševních nebo psychických postižení, bránící účasti dotčené osoby na profesním životě“, u něhož musí být „pravděpodobné, že bude dlouhodobé“. Při uplatnění této definice na paní Navasovou bylo zjištěno, že v době podání žaloby u španělských soudů, v níž namítala diskriminaci na základě zdravotního postižení poté, co byla propuštěna pro nemoc způsobenou nepřítomnost v zaměstnání v trvání 8 měsíců, nebyla zdravotně postižena. ESD jasně prohlásil, že je třeba rozlišovat mezi nemocí a zdravotním postižením, přičemž nemoci není přiznána ochrana.

Jak bylo uvedeno v kapitole 1, EU se stala stranou Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006 (CRPD), a důsledkem toho bude, že ESD se bude s největší pravděpodobností řídit jak úmluvou samou, tak výkladem Výboru pro práva osob se zdravotním postižením, který je pověřen monitorováním a výkladem úmluvy¹⁹³.

Článek 1, Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD):

„Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“

Jakmile se stanou smluvními stranami úmluvy CRPD, budou EU a její orgány (a členské státy při výkladu a používání právních předpisů EU) povinny řídit se tímto širokým a otevřeným přístupem k výkladu významu „zdravotního postižení“.

Ačkoli zdravotní postižení není ve výčtu chráněných důvodů v ÚLP výslovně uvedeno, ESLP je zařadil do svého výkladu „jiných“ důvodů podle článku 14.

¹⁹² ESD, *Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA*, věc C-13/05 [2006] Sb. rozh. I-6467, 11. července 2006.

¹⁹³ Dok. OSN A/RES/61/611, 13. prosince 2006.

Příklad: ve věci *Glor proti Švýcarsku* došel ESLP k závěru, že stěžovatele, který byl diabetik, lze považovat za osobu se zdravotním postižením – bez ohledu na skutečnost, že vnitrostátní právní předpisy tento stav klasifikovaly jako „méně závažné“ zdravotní postižení¹⁹⁴. Stěžovatel byl povinen zaplatit daň jako náhradu za to, že neukončil svou vojenskou službu, přičemž tuto náhradu musely zaplatit všechny osoby způsobilé k vojenské službě. K osvobození od této daně bylo třeba mít buď zdravotní postižení dosahující míry „40 %“ (což bylo považováno za ekvivalent ztráty funkce jedné končetiny) nebo být odpíračem vojenské služby na základě svědomí. Odpírači vojenské služby na základě svědomí byli povinni vykonat „civilní službu“. Zdravotní postižení stěžovatele bylo takové, že byl shledán neschopným služby v armádě, avšak zdravotní postižení nedosáhlo míry závažnosti požadované vnitrostátním právním předpisem pro osvobození od daně. Stěžovatel nabídl, že nastoupí „civilní službu“, to však bylo odmítnuto. ESLP dospěl k závěru, že stát zacházel se stěžovatelem srovnatelně jako s osobami, které nesplnily svou vojenskou službu bez řádného odůvodnění. To představovalo diskriminační zacházení, protože stěžovatel sám byl v jiném postavení (byl shledán neschopným vojenské služby, ale byl ochoten a schopen vykonat službu civilní) a stát tedy měl stanovit výjimku z aktuálních pravidel.

Stejně jako v případech jiných chráněných důvodů podle EÚLP není neobvyklé, aby byly věci řešeny s odkazem na jiná hmotná práva spíše než aby byl uplatněn kumulativní přístup podle hmotného práva a článku 14 zakazující diskriminaci.

Příklad: ve věci *Price proti Spojenému království* byla stěžovatelka odsouzena k sedmi dnům odnětí svobody. Trpěla fyzickým postižením v důsledku toho, že její matka v době těhotenství požila thalidomid, což mělo u stěžovatelky za následek chybějící nebo podstatně zkrácené končetiny a špatně fungující ledviny¹⁹⁵. Proto byla při pohybu odkázána na invalidní vozík, vyžadovala pomoc při použití toalety a při osobní hygieně a potřebovala zvláštní opatření při spánku. Během první noci ve vazbě byla umístěna v cele, která nebyla přizpůsobena pro osoby s fyzickým postižením, a v důsledku toho nemohla přiměřeně spát, trpěla značnými bolestmi a podchlazením. Po přeložení do věznice byla umístěna do nemocničního křídla, kde bylo možné provést určité úpravy, stále však měla podobné problémy. Nebylo jí povoleno nabit si elektrický invalidní vozík, kterému se vybila baterie. ESLP dospěl k závěru, že stěžovatelka byla podrobena ponižujícímu zacházení, což zakládalo porušení

¹⁹⁴ ESLP, *Glor proti Švýcarsku* (č. 13444/04), 30. dubna 2009.

¹⁹⁵ ESLP, *Price proti Spojenému království* (č. 33394/96), 10. července 2001.

článku 3. V této věci nebyla namítána diskriminace na základě jednoho z hmotných práv stanovených v EÚLP v článku 14.

Příklad: ve věci *Pretty proti Spojenému království* chtěla stěžovatelka, která trpěla degenerativním onemocněním, získat od státu ujistění, že v budoucnosti, až se její stav zhorší natolik, že nebude schopna provést tento čin sama, bude moci podstoupit asistovanou sebevraždu bez trestního stíhání¹⁹⁶. Podle vnitrostátních právních předpisů byla nápomoc při spáchání sebevraždy sama o sobě trestným činem a rovnala se vraždě či zabití. Stěžovatelka mimo jiné tvrdila, že bylo diskriminačním způsobem porušeno její právo činit rozhodnutí o vlastním těle chráněné v rámci práva na soukromý život (podle článku 8), protože stát uplatnil na asistovanou sebevraždu jednotný zákaz, což mělo nepřiměřeně negativní vliv na osoby, které ztratily fyzickou způsobilost, a nebyly proto schopné ukončit svůj život samy. ESLP došel k závěru, že odmítnutí rozlišovat mezi těmi, „kdo jsou a kdo nejsou fyzicky schopni spáchat sebevraždu“ bylo odůvodněné, protože zavádění výjimek ze zákona by v praxi umožňovalo zneužívání a narušovalo by ochranu práva na život.

4.5. Věk

Věk jako chráněný důvod se týká rozdílného zacházení nebo užívání práv na základě věku oběti. Ačkoli diskriminace na základě věku sama o sobě nespadá do oblasti působnosti konkrétního práva podle EÚLP (na rozdíl od náboženského vyznání nebo sexuální orientace), mohou otázky týkající diskriminace na základě věku vyvstat v kontextu různých práv. ESLP tedy stejně jako v jiných oblastech vydal rozhodnutí ve věcech, jejichž skutková podstata naznačovala diskriminaci na základě věku, aniž by skutečně věc z tohoto hlediska analyzoval, zejména ve vztahu k zacházení s dětmi v systému trestní justice. ESLP konstatoval, že „věk“ se řadí mezi „jiné postavení“¹⁹⁷.

Příklad: ve věci *Schwizgebel proti Švýcarsku* podala sedmačtyřicetiletá svobodná matka stížnost na základě zamítnutí žádosti o adopci dítěte¹⁹⁸. Vnitrostátní orgány své rozhodnutí založily na věkovém rozdílu mezi stěžovatelkou a dítětem a na skutečnosti, že by adoptce představovala významnou finanční

¹⁹⁶ ESLP, *Pretty proti Spojenému království* (č. 2346/02), 29. dubna 2002.

¹⁹⁷ ESLP, *Schwizgebel proti Švýcarsku* (č. 25762/07), 10. června 2010.

¹⁹⁸ *Tamtéž*.

zátěž vzhledem k tomu, že stěžovatelka již jedno dítě měla. ESLP došel k závěru, že oproti jiným ženám žádajícím o adopci bylo se stěžovatelkou zacházeno rozdílně na základě jejího věku. Nedostatečná jednotnost přijatelných věkových limitů pro adopci v jednotlivých státech však státu poskytovala velký prostor pro uvážení. Kromě toho nebyl aspekt věkového rozdílu uplatněn svévolně, ale na základě uvážení nejlepších zájmů dítěte a finanční zátěže, kterou by druhé dítě mohlo pro stěžovatelku představovat a která by pak mohla ovlivnit blaho-byt dítěte. ESLP tudíž konstatoval, že rozdíl v zacházení byl odůvodnitelný.

Příklad: ve věcech *T. proti Spojenému království* a *V. proti Spojenému království* podali stížnost dva chlapci, kteří byli souzeni a shledáni vinnými z vraždy, kterou spáchali ve věku deseti let¹⁹⁹. Stěžovatelé mimo jiné namítali, že se jim nedostalo spravedlivého procesu, protože jejich věk a nedostatečná vyspělost jim bránily v účinné účasti na obhajobě. ESLP došel k závěru, že při soudním řízení s nezletilým by stát měl „plně zohledňovat jeho věk, úroveň vyspělosti a intelektuální a emoční schopnosti“ a měl by přijmout opatření „na podporu schopnosti nezletilého porozumět řízení a účastnit se ho“. ESLP konstatoval, že stát tak nečinil, a tím porušil článek 6 EÚLP, aniž by ESLP věc šetřil z pohledu článku 14.

Příklad: ve věcech *D.G. proti Irsku* a *Bouamar proti Belgii* umístily státní orgány stěžovatele do vazby²⁰⁰. ESLP došel k závěru, že za dané situace došlo k porušení práva na ochranu proti nezákonnému zatčení. V obou případech též stěžovatelé tvrdili, že zacházení bylo diskriminační ve srovnání se zacházením s dospělými, protože vnitrostátní právní předpisy nedovolovaly, aby byli dospělí za takových okolností zbaveni svobody. ESLP došel k závěru, že ačkoli existoval rozdíl v zacházení s dospělými a s dětmi, byl tento rozdíl odůvodněný, protože cílem zbavení svobody byla ochrana nezletilých, což nebylo u dospělých zvažováno.

4.6. Rasa, etnický původ, barva pleti a příslušnost k národnostní menšině

Rozsah důvodu „rasový a etnický původ“ se zřejmě podle EU a podle EÚLP mírně liší, protože směrnice o rasové rovnosti z koncepce rasy nebo etnického původu výslovně vylučuje „státní příslušnost“. Ačkoli EÚLP uvádí „státní příslušnost“ nebo

199 ESLP, *T. proti Spojenému království* [velký senát] (č. 24724/94), 16. prosince 1999; ESLP, *V. proti Spojenému království* [velký senát] (č. 24888/94), 16. prosince 1999.

200 ESLP, *D.G. proti Irsku* (č. 39474/98), 16. května 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgii* (č. 9106/80), 29. února 1988.

„národnostní původ“ jako samostatný důvod, níže probíraná judikatura naznačuje, že státní příslušnost lze chápat jako podstatný prvek etnického původu. Důvodem není skutečnost, že v právních předpisech EU je povolena diskriminace na základě státní příslušnosti, ale to, že způsob, jakým se právní předpisy EU vyvíjely, znamená, že diskriminace na základě státní příslušnosti je upravena v kontextu právních předpisů týkajících se volného pohybu osob. Kromě toho, že směrnice o rasové rovnosti sama výslovně vylučuje státní příslušnost, neobsahuje definici „rasového či etnického původu“. Existuje řada dalších nástrojů, které nabízejí vodítko k chápání pojmu rasového a etnického původu. Směrnice o rasové rovnosti neuvádí výslovně ani „barvu pleti“ ani příslušnost k národnostní menšině, tyto prvky jsou však uvedeny jako samostatné důvody v ÚLP. Tyto pojmy jsou zřejmě neoddělitelné od definice rasy a/nebo etnického původu, a tak k nim bude přistupovat i tato zpráva.

Rámcové rozhodnutí Rady EU o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva definuje rasismus a xenofobii jako pojmy zahrnující násilí nebo nenávisť namířené proti skupinám vymezeným podle „rasy, barvy pleti, náboženského vyznání, původu nebo národnostního či etnického původu“. Komise Rady Evropy proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI) také uplatnila široký přístup k definici „rasové diskriminace“, která v sobě zahrnuje důvody „rasa, barva pleti, jazyk, náboženské vyznání, státní příslušnost, národnost nebo etnický původ“²⁰¹. Podobně článek 1 Úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1966 (k níž jako smluvní strany přistoupily všechny členské státy EU a RE) definuje rasovou diskriminaci jako založenou na „rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu“²⁰². Výbor pro odstranění rasové diskriminace, který nese odpovědnost za výklad a sledování souladu s úmluvou, dále prohlásil, že není-li odůvodněn opak, vychází určení toho, zda je jednotlivec příslušníkem určité rasové nebo etnické skupiny „... z vlastního ztotožnění dotčeného jednotlivce“²⁰³. To brání státu vylučovat z ochrany jakékoli etnické skupiny, které neuznává.

Ačkoli právní předpisy EU neuvádějí jazyk, barvu pleti nebo původ výslovně jako chráněné důvody, neznamená to, že by tyto znaky nebylo možné chránit v rámci rasy nebo etnického původu, protože jazyk, barva pleti a původ jsou s rasou a etnickým původem neoddělitelně spojeny. Také se zdá, že v míře, v níž jsou činitele

201 ECRI (RE), „Všeobecné politické doporučení ECRI č. 7 pro národní legislativu k boji proti rasismu a rasové diskriminaci“, dok. CRI(2003)8, 13. prosince 2002, odst. 1 písm. b) a c).

202 660 UNTS 195.

203 Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace, „Všeobecné doporučení VIII k výkladu a použití čl. 1 odst. 1 a 4 úmluvy“.

tvořící státní příslušnost významné i pro rasu a etnický původ, lze za vhodných okolností uvedené prvky spojovat i s tímto důvodem.

Náboženské vyznání je výslovně chráněno jako samostatný důvod v rámci směrnice o rovnosti v zaměstnání. Údajná oběť diskriminace na základě náboženského vyznání však může chtít náboženské vyznání spojovat i s důvodem založeným na rase, protože v současné podobě právních předpisů EU je oblast působnosti ochrany před diskriminací na základě rasy širší než v případě ochrany před diskriminací na základě náboženského vyznání. Je tomu tak proto, že směrnice o rasové rovnosti se týká oblasti zaměstnání, ale i přístupu ke zboží a službám, zatímco směrnice o rovnosti v zaměstnání se týká pouze oblasti zaměstnání.

Při vysvětlování pojmů rasy a etnického původu dospěl ESLP k závěru, že jazyk, náboženské vyznání, státní příslušnost a kultura mohou být od rasy neoddělitelné. Ve věci *Timishev* nebylo stěžovateli čečenského původu dovoleno projít kontrolním stanovištěm, protože strážce měly rozkaz odepřít osobám čečenského původu vstup. ESLP uvedl toto vysvětlení:

„Etnický původ a rasa jsou vzájemně spojené a překrývající se pojmy. Zatímco pojem rasy má své kořeny v myšlence biologické klasifikace lidských bytostí do poddruhů podle morfologických znaků, jako je barva pleti nebo obličejové znaky, etnický původ je odvozen od myšlenky společenských skupin vyznačujících se společnou národností, kmenovou příslušností, náboženskou vírou, společným jazykem či kulturními a tradičními kořeny a prostředím.“²⁰⁴

Příklad: věc *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině* byla první věcí, která měla být rozhodnuta podle protokolu č. 12. Stěžovatelé podali své stížnosti na základě toho, že nemohli kandidovat ve volbách²⁰⁵. V rámci mírových dohod, které měly ukončit konflikt v 90. letech 20. století, byla uzavřena dohoda o rozdělení sil mezi třemi hlavními etnickými skupinami. Tato dohoda obsahovala ujednání, podle něhož musel každý kandidát ve volbách uvést svou příslušnost k bosenské, srbské nebo chorvatské komunitě. Stěžovatelé, kteří byli židovského, resp. romského původu, tak odmítli učinit a namítali diskriminaci na základě rasy a etnického původu. ESLP zopakoval své výše uvedené vysvětlení vztahu mezi rasou a etnickým původem a dodal, že „[d]iskriminace z důvodů etnického původu osoby je formou rasové diskriminace“. Konstatování ESLP ve věci ra-

²⁰⁴ ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005, bod 55.

²⁰⁵ ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině* [velký senát] (č. 27996/06 a 34836/06), 22. prosince 2009.

sové diskriminace dokládá vzájemný vztah etnického původu a náboženského vyznání. Dále ESLP došel k závěru, že i přes choulostivé aspekty mírové dohody nebylo možné takovou diskriminaci odůvodnit.

Příklad: ve věci projednávané u rakouské Komise pro rovné zacházení si jednotlivců, který byl Sikh, stěžoval na to, že mu byl odepřen vstup do prostor vídeňského soudu, protože nechtěl odložit obřadní meč, který příslušníci této víry nosí²⁰⁶. Komise věc posuzovala jako případ diskriminace na základě etnického původu. Podle skutkové podstaty komise konstatovala, že rozdílné zacházení bylo odůvodněné na základě bezpečnosti.

ESLP byl ve věci diskriminace na základě rasy a etnického původu mimořádně striktní, když prohlásil: „žádný rozdíl v zacházení, který je založen výhradně nebo v rozhodné míře na etnickém původu osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti budované na zásadách pluralismu a respektování odlišných kultur objektivně odůvodněn“²⁰⁷.

Užitečná případová studie, jež vysvětluje aspekty, které budou zohledňovány při řešení případu diskriminace na základě rasy podle EÚLP, je k dispozici na internetové stránce RE věnované vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv²⁰⁸.

206 Komise pro rovné zacházení, senát III (Rakousko). Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 5-1. Původní znění: <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=5>.

207 ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině* [velký senát] (č. 27996/06 a 34836/06), 22. prosince 2009, bod 44. Podobně ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005, bod 58.

208 RE, „Případová studie 15: zadržení, vyšetřovací vazba, špatné zacházení s romským mužem“, dokument ze dne 6. září 2007 k dispozici na www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1.

4.7. Státní občanství nebo národnostní původ

Čl. z písm. a) Úmluvy Rady Evropy o státním občanství z roku 1996 definuje státní občanství jako „právní svazek mezi osobou a státem“. Jakkoli se této úmluvě nedostalo široké ratifikace, uvedená definice vychází z akceptovaných pravidel mezinárodního práva veřejného²⁰⁹, a potvrdila ji i Evropská komise proti rasismu a nesnášlivosti²¹⁰. „Národnostní původ“ lze chápat jako pojem označující předešlé státní občanství osoby, které mohla daná osoba ztratit či k němu přidat další prostřednictvím naturalizace, nebo může označovat příslušnost k „národu“ v určitém státě (například ve Skotsku ve Spojeném království).

Příklad: věc *Chen* se týkala otázky, zda má dítě právo pobývat v jednom členském státě, pokud se narodilo v jiném členském státě, přičemž jeho matka, která dítě vyživuje, pochází z jiného než členského státu²¹¹. ESD konstatoval, že pokud členský stát uloží požadavky, které musí být pro udělení občanství splněny, a pokud tyto požadavky jsou splněny, jinému členskému státu nepřísluší, aby toto oprávnění napadal, pokud osoba požádá o povolení pobytu.

Ačkoli EÚLP zajišťuje na základě státního občanství větší ochranu než právní předpisy EU, ochotně akceptuje, že neexistence právního svazku státního občanství je často spojena s neexistencí faktických vazeb ke konkrétnímu státu, což následně brání údajné oběti tvrdit, že je ve srovnatelném postavení s občany daného státu. Podstata přístupu ESLP spočívá v tom, že čím užší je faktická vazba dané osoby ke konkrétnímu státu, zejména z hlediska odvodu daní, s tím menší pravděpodobností dojde soud k závěru, že rozdílné zacházení na základě státního občanství je odůvodněné.

Příklad: ve věci *Zeibek proti Řecku* byl stěžovatelce zamítnut důchodový nárok určený pro osoby s „velkými rodinami“²¹². Ačkoli měla požadovaný počet dětí, jedno z dětí nemělo v době, kdy stěžovatelka dosáhla důchodového věku, řec-

209 MSD, *Nottebohm (Lichtenštejnsko proti Guatemale)*, Sb. rozh. MSD [1955] 4, 6. dubna 1955: „občanství je právním svazkem, jehož základem je společenský fakt příslušnosti, skutečného spojení existence, zájmů a pocitů spolu s existencí vzájemných práv a povinností“ (bod 23).

210 ECRI (RE), „Všeobecné politické doporučení ECRI č. 7 pro národní legislativu k boji proti rasismu a rasové diskriminaci“, dok. CRI(2003)8, 13. prosince 2002, s. 6.

211 ESD, *Chen proti Secretary of State for the Home Department*, věc C-200/02 [2004] Sb. rozh. I-9925, 19. října 2004.

212 ESLP, *Zeibek proti Řecku* (č. 46368/06), 9. července 2009.

ké občanství. Tento stav byl výsledkem předešlého rozhodnutí státu odejmout státní občanství celé rodině stěžovatelky (které samo vykazovalo nesrovnalosti) a následně znovu udělit občanství pouze třem z jejích dětí (protože čtvrté již uzavřelo manželství). ESLP došel k závěru, že politika odebrání státního občanství byla uplatňována zejména vůči řeckým muslimům, a že zamítnutí důchodu nebylo odůvodnitelné zachováním řeckého národa, protože samo toto odůvodnění se rovnalo diskriminaci na základě národnostního původu.

Příklad: ve věci *Anakomba Yula proti Belgii* pobývala konžská státní příslušnice nezákonně v Belgii²¹³. Krátce poté, co porodila, jí skončila platnost povolení k pobytu a ona zahájila postup žádání o jeho obnovení. Žila odloučena od svého konžského manžela a ona i biologický otec jejího dítěte, belgický státní příslušník, chtěli určit otcovství dítěte. Za tím účelem musela stěžovatelka podat žalobu na svého manžela do jednoho roku od narození dítěte. Stěžovatelka žádala o právní pomoc k pokrytí nákladů řízení, protože neměla dostatek finančních prostředků. Tato pomoc jí však byla zamítnuta, protože dané financování bylo státním příslušníkům země, které nebyly členy RE, poskytováno pouze v případě, že se žaloba týkala práva pobytu. Stěžovatelce bylo sděleno, že má dokončit postup obnovení svého povolení k pobytu a pak podat žádost znovu. ESLP konstatoval, že za daných okolností byla stěžovatelka zbavena svého práva na spravedlivý proces a že důvodem byla její státní příslušnost. Stát nebyl oprávněn rozlišovat mezi osobami, které mají či nemají povolení k pobytu, v situaci, kdy byly v sázce závažné aspekty rodinného života, kdy existovala krátká lhůta pro určení otcovství a kdy daná osoba procházela postupem k obnově svého povolení.

Jak bylo diskutováno v kapitole 3.2, právní předpisy EU zakazují diskriminaci na základě státní příslušnosti pouze v konkrétním kontextu volného pohybu osob. Zejména právní předpisy EU upravující volný pohyb zajišťují státním příslušníkům třetích zemí omezená práva. EÚLP však všem členským státům Rady Evropy (k nimž patří i všechny členské státy EU) ukládá povinnost zaručit práva stanovená v EÚLP všem osobám nacházejícím se v rámci jejich jurisdikce (včetně státních příslušníků třetích zemí). ESLP zachovává rovnováhu mezi právem státu řídit, jaké výhody může nabízet osobám, které jsou v právním svazku státní příslušnosti, a potřebou bránit státům v diskriminaci osob, které si s daným státem vytvořily podstatný faktický svazek. ESLP velmi pečlivě posuzuje otázky týkající se sociálního zabezpečení v případech, kdy mohou osoby prokázat silnou faktickou vazbu k určitému státu.

213 ESLP, *Anakomba Yula proti Belgii* (č. 45413/07), 10. března 2009.

Oprávnění států regulovat na svých hranicích vstup a odchod státních příslušníků třetích zemí je v mezinárodním právu veřejném pevně zakotveno a ESLP toto oprávnění akceptuje. V této souvislosti ESLP intervenuje především v případech stížností týkajících se vyhoštění osob, pokud jsou tyto osoby ve státě určení vystaveny nelidskému či ponižujícím zacházení nebo trestu či mučení (podle článku 3)²¹⁴ nebo pokud si v hostitelském státě vytvořily silné rodinné vazby, které budou přerušeny, bude-li daná osoba nucena k odchodu (podle článku 8)²¹⁵.

Příklad: ve věcech *C. proti Belgii* a *Moustaquim proti Belgii* byli stěžovatelé, marockí státní příslušníci, odsouzeni za trestné činy a měli být vyhoštěni²¹⁶. Namítali, že se jednalo o diskriminaci na základě státní příslušnosti, protože za podobných okolností nemohli být vyhoštěni ani belgičtí státní příslušníci, ani státní příslušníci jiných členských států EU. ESLP rozhodl, že stěžovatelé nebyli v situaci srovnatelné se situací belgických státních příslušníků, protože státní příslušníci mají právo zůstat ve svém domovském státě, které výslovně zakotvuje EÚLP (v článku 3 protokolu č. 4). Kromě toho byl rozdíl v zacházení mezi státními příslušníky třetích zemí a státními příslušníky jiných členských států EU odůvodnitelný, protože EU vytvořila zvláštní právní pořádek i občanství EU.

Tyto případy lze srovnat se situacemi, kdy si stěžovatel na hostitelský stát vytvořil úzkou faktickou vazbu prostřednictvím dlouhé doby pobytu nebo příspěvků place-ning státní formou daní.

Příklad: ve věci *Andrejeva proti Lotyšsku* byla stěžovatelka původně občankou bývalého Sovětského svazu s právem trvalého pobytu v Lotyšsku²¹⁷. Podle vnitrostátních právních předpisů stěžovatelka pracovala mimo Lotyšsko v době před vyhlášením jeho nezávislosti (přestože zastávala stejné pracovní místo na lotyšském území před vyhlášením nezávislosti i po něm), a v důsledku toho jí byl vypočten důchod na základě doby strávené na daném pracovním místě po vyhlášení nezávislosti. Lotyšští státní příslušníci na stejném pracovním místě měli naopak nárok na důchod vypočtený na základě celé doby jejich zaměstnání, včetně práce před vyhlášením nezávislosti. ESLP došel k závěru, že stěžo-

214 Viz například ESLP, *Chahal proti Spojenému království* (č. 22414/93), 15. listopadu 1996.

215 Přestože tyto věci mají malou naději na úspěch. Viz například ESLP, *Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému království* (č. 9214/80, 9473/81 a 9474/81), 28. května 1985.

216 ESLP, *C. proti Belgii* (č. 21794/93), 7. srpna 1996; ESLP, *Moustaquim proti Belgii* (č. 12313/86), 18. února 1991.

217 ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [velký senát] (č. 55707/00), 18. února 2009.

vatelka je ve srovnatelné situaci s lotyšskými státními příslušníky, protože byla podle vnitrostátních právních předpisů „osobou bez státní příslušnosti s trvalým pobytem na území státu“ a na stejném základě platila daně. Bylo konstatováno, že odůvodnění rozdílného zacházení založeného výhradně na státní příslušnosti by vyžadovalo „velmi závažné důvody“, které podle soudu v dané věci neexistovaly. Ačkoli soud přistoupil na to, že ve věcech fiskální a sociální politiky má stát obvykle široký prostor pro vlastní uvážení, situace stěžovatelky byla fakticky příliš blízká situaci lotyšských státních příslušníků na to, aby bylo možné diskriminaci na tomto základě odůvodnit.

Příklad: ve věci *Gaygusuz proti Rakousku* byla tureckému státnímu příslušníkovi, který pracoval v Rakousku, odmítnuta dávka v nezaměstnanosti, protože neměl rakouské občanství²¹⁸. ESLP došel k názoru, že stěžovatel byl v situaci srovnatelné s rakouskými státními příslušníky, protože v Rakousku trvale pobýval a prostřednictvím daní přispíval do systému sociálního zabezpečení. Soud konstatoval, že neexistence reciproční dohody o sociálním zabezpečení mezi Rakouskem a Tureckem nemohla rozdílné zacházení odůvodnit, protože situace stěžovatele byla fakticky příliš blízká situaci rakouských státních příslušníků.

Příklad: ve věci *Koua Poirrez proti Francii* podal státní příslušník Pobřeží slonoviny žádost o dávku vyplácenou osobám se zdravotním postižením. Žádost byla zamítnuta na základě toho, že dávka je poskytována pouze francouzským státním příslušníkům nebo státním příslušníkům zemí, s nimiž má Francie reciproční dohodu o sociálním zabezpečení²¹⁹. ESLP konstatoval, že stěžovatel byl fakticky v situaci podobné situaci francouzským státním příslušníkům, protože splňoval všechna ostatní zákonná kritéria pro příjem dané dávky a dostával jiné dávky sociálního zabezpečení, které nezávisely na státní příslušnosti. Soud uvedl, že odůvodnění rozdílného zacházení se stěžovatelem a ostatními státními příslušníky by vyžadovalo „velmi závažné důvody“. Oproti výše zkoumaným věcem, kdy byl státu ve fiskálních záležitostech a ve věcech sociálního zabezpečení přiznán široký prostor pro uvážení, soud nepřesvědčil argument Francie ohledně nezbytnosti vyvážit státní příjmy a výdaje nebo ohledně faktického rozdílu neexistence reciproční dohody mezi Francií a Pobřežím slonoviny. Zajímavé je, že dotčená dávka byla splatná bez ohledu na to, zda příjemce odváděl příspěvky do systému státního sociálního zabezpečení (což byl hlavní důvod, proč nebyla tolerována diskriminace na základě státní příslušnosti ve výše uvedených případech).

218 ESLP, *Gaygusuz proti Rakousku* (č. 17371/90), 16. září 1996.

219 ESLP, *Koua Poirrez proti Francii* (č. 40892/98), 30. září 2003.

4.8. Náboženské vyznání nebo víra²²⁰

Ačkoli právní předpisy EU obsahují určitou omezenou ochranu před diskriminací na základě náboženského vyznání nebo víry, oblast působnosti EÚLP je významně širší, protože článek 9 obsahuje samostatné právo na svobodu svědomí, náboženského vyznání a víry.

Příklad: ve věci *Alujer Fernández a Caballero García proti Španělsku* stěžovatelé podali stížnost na to, že na rozdíl od katolíků nemohli vyhradit část své daně z příjmu přímo své církvi²²¹. ESLP došel k závěru, že věc je nepřípustná v důsledku toho, že církev stěžovatelů nebyla v postavení srovnatelném s postavením katolické církve, protože vládu o nic takového nepožádala a protože vláda měla reciproční dohodu se Svatým stolcem.

Příklad: věc *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii* se týkala židovské organizace, která certifikovala jako košer maso, které bylo prodáváno členskými restauracím a řeznictvím této organizace²²². Protože se organizace domnívala, že maso získávané porážkou u stávající židovské organizace již nesplňovalo přísné předpisy pro košer maso, žádal stěžovatel stát o povolení provádět své vlastní rituální porážky zvířat. Toto povolení bylo zamítnuto na základě toho, že organizace nemá v rámci francouzské židovské obce dostatečné zastoupení a osoby s povolením k provádění rituálních porážek již existují. ESLP konstatoval, že za daných okolností nebyla organizace nijak znevýhodněna, protože stále mohla získávat maso ze zvířat poražených požadovaným způsobem z jiných zdrojů.

Obsahem pojmu „náboženské vyznání“ nebo „víra“, který má nárok na ochranu podle směrnice o rovnosti v zaměstnání nebo EÚLP, se ani ESD, ani ESLP nijak rozsáhle nezabývaly, podrobně však byla tato otázka analyzována u vnitrostátních soudů²²³.

220 Vysvětlení oblasti působnosti článku 9 EÚLP viz internetová stránka Rady Evropy pro vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv: Murdoch, *Freedom of Thought, Conscience and Religion* [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání], Human Rights Handbooks, č. 2, 2007, k dispozici na www.coehelp.org/mod/resource/view.php?id=2122.

221 ESLP, *Alujer Fernández a Caballero García proti Španělsku* (rozh.) (č. 53072/99), 14. června 2001.

222 ESLP, *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii* [velký senát] (č. 27417/95), 27. června 2000.

223 Právo na svobodu náboženského vyznání a víry je také chráněno jako samostatné právo v článku 18 ICCPR, 1966 (k němuž přistoupily všechny členské státy Evropské unie a Rady Evropy). Viz HRC, „Obecný komentář č. 22: článek 18 (svoboda myšlení, svědomí či náboženského vyznání)“.

Příklad: ve věci *Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)* byl odvolací soud ve Spojeném království požádán, aby posoudil, zda byla stěžovatelka, která byla pracovnící matričního úřadu, diskriminována na základě náboženského vyznání nebo víry, když byla kázeňsky potrestána za to, že odmítla provádět obřady uzavření registrovaného partnerství²²⁴. Její odmítnutí vycházelo z její křesťanské víry. Odvolací soud konstatoval, že se nejednalo o případ přímé diskriminace na základě náboženského vyznání, protože méně příznivé zacházení nebylo založeno na náboženském vyznání stěžovatelky, ale na jejím odmítnutí plnit úkoly v rámci svého zaměstnání. Zamítnuta byla i námitka nepřímé diskriminace, když odvolací soud uvedl, že se jednalo o součást obecného úkolu obecního zastupitelstva prosazovat rovnost a rozmanitost v rámci komunity i interně a že tato politika nenarušovala právo stěžovatelky na její náboženskou víru. Odvolací soud měl rovněž za to, že jiné rozhodnutí by vedlo k diskriminaci na základě jiného důvodu, důvodu sexuální orientace; soud připustil, že právo jednotlivce nebyť diskriminován musí být vyváženo se stejným právem komunity.

V sérii věcí týkajících se hmotného práva na svobodu náboženského vyznání a víry podle EÚLP ESLP vyjasnil, že stát se nemůže pokoušet předepisovat, co představuje náboženské vyznání nebo víru, a že tyto pojmy chrání „ateisty, agnostiky, skeptiky a osoby nezúčastněné“, a tím chrání osoby, které se rozhodly „mít či nemít náboženskou víru a praktikovat či nepraktikovat určité náboženství“. V těchto věcech se rovněž konstatuje, že náboženské vyznání nebo víra jsou v zásadě osobní a subjektivní a nemusí se nezbytně vztahovat k víře organizované v rámci určité instituce²²⁵. Bylo konstatováno, že na ochranu mají nárok i novější náboženská vyznání, například scientologie²²⁶.

ESLP se zabýval otázkou „víry“ v kontextu práva na vzdělání podle článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP, který stanoví, že stát musí respektovat právo rodičů zajišťovat vzdělání jejich dětí „ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením“. ESLP prohlásil:

„Ve svém běžném smyslu není slovo „přesvědčení“ [v anglickém znění „convictions“] samo o sobě synonymem slov „názory“ a „myšlenky“, jak je

224 Odvolací soud Spojeného království, *Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)* [2009] EWCA Civ 1357, 12. února 2010.

225 ESLP, *Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku* (č. 72881/01), 5. října 2006, body 57 a 58; ESLP, *Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku* (č. 45701/99), 13. prosince 2001, bod 114; ESLP, *Hasan a Chaush proti Bulharsku [velký senát]* (č. 30985/96), 26. října 2000, body 60 a 62.

226 ESLP, *Scientologická církev v Moskvě proti Rusku* (č. 18147/02), 5. dubna 2007.

používá článek 10 úmluvy, který zaručuje svobodu projevu; jeho smysl se více blíží pojmu „přesvědčení“ [v anglickém znění „beliefs“] (ve francouzském znění: „convictions“) uvedenému v článku 9[...] – a označuje názory, které dosahují jisté míry přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti.“²²⁷

ESLP byl v poslední době postaven před případy týkající se náboženské svobody v kontextu států, které chtějí zachovat sekularismus a minimalizovat možný vliv náboženství na tříštění jejich společnosti. Zde soud kladl zvláštní důraz na deklarovaný cíl státu předcházet narušení pořádku a chránit práva a svobody ostatních.

Příklad: věc *Köse a další proti Turecku* se týkala předpisů pro oblékání, které dívkám ve školách zakazovaly nošení šátků zakrývajících hlavu, přičemž bylo namítáno, že se jedná o diskriminaci na základě náboženského vyznání, protože nošení šátku je muslimská náboženská zvyklost²²⁸. ESLP akceptoval, že předpisy pro oblékání se netýkaly vazby na konkrétní náboženství, ale měly ve školách spíše zachovat neutralitu a sekularismus, což by pak bránilo narušení pořádku a chránilo práva ostatních na to, aby do jejich vlastního náboženského vyznání nebylo zasahováno. Stížnost byla prohlášena za zjevně nepodloženou a nepřipustnou. Podobný přístup byl uplatněn ve věci, která se týkala předpisů pro oblékání učitelů²²⁹.

4.9. Jazyk

Je třeba uvést, že jak Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin, 1995²³⁰ (ratifikovaná 39 členskými státy), tak Evropská charta regionálních či menšinových jazyků, 1992²³¹ (ratifikovaná 24 členskými státy) ukládá státům konkrétní povinnosti týkající se užívání menšinových jazyků. Ani jeden z těchto nástrojů však význam pojmu „jazyk“ nedefinuje. Článek 6 odst. 3 EÚLP výslovně stanoví určité záruky v kontextu trestního řízení, tak aby měl každý právo vyslechnout proti němu vznesená obvinění v jazyce, kterému rozumí, i právo na tlumočnicka v případě, že daná osoba není schopna porozumět jazyku užívanému u soudu nebo tímto jazykem hovořit.

Jazyk jako samostatný chráněný důvod diskriminace se v antidiskriminačních směrnících neobjevuje, ačkoli v EÚLP ano. Lze jej však chránit podle směrnice o rasové

227 ESLP, *Campbell a Cosans proti Spojenému království* (č. 7511/76 a 7743/76), 25. února 1982, bod 36.

228 ESLP, *Köse a další proti Turecku* (rozh.) (č. 26625/02), 24. ledna 2006.

229 ESLP, *Dahlab proti Švýcarsku* (rozh.) (č. 42393/98), 15. února 2001.

230 CETS č.: 157.

231 CETS č.: 148.

rovnosti, protože jej lze spojit s rasou nebo etnickým původem, a na tomto základě jej může posuzovat i ESLP. ESD jej chrání i prostřednictvím důvodu státní příslušnosti v kontextu právních předpisů týkajících se volného pohybu osob²³².

Zásadní věc projednávaná u ESLP a týkající se jazyků souvisí s kontextem vzdělávání.

Příklad: ve věci označované jako *Belgium Linguistics* skupina rodičů podala stížnost na to, že vnitrostátní právní předpisy týkající se zajištění vzdělávání jsou diskriminační na základě jazyka²³³. S ohledem na francouzsky mluvící a holandsky mluvící komunity v Belgii vnitrostátní právní předpisy stanovovaly, že státem zajišťované či dotované vzdělávání bude poskytováno buď ve francouzštině či holandsštině v závislosti na tom, zda je daný region považován za francouzský či holandský. Rodiče francouzsky mluvících dětí žijících v holandsky mluvícím regionu namítali, že toto ustanovení brání nebo značně ztěžuje vzdělávání jejich dětí ve francouzštině. ESD konstatoval, že jakkoli existoval rozdíl v zacházení, byl odůvodněný. Rozhodnutí vycházelo z předpokladu, že regiony jsou převážně jednojazyčné. Rozdíl v zacházení byl tudíž odůvodněný, protože zajistit výuku v obou jazycích by nebylo proveditelné. Kromě toho rodinám v holandsky mluvících regionech nebylo zakázáno využít soukromého vzdělávání ve francouzštině.

Pro další osvětlení praktického využití jazyka jako chráněného důvodu je možné pokázat na dvě věci, které rozhodoval Výbor OSN pro lidská práva (HRC), který odpovídá za výklad Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (k němuž přistoupily všechny členské státy) a má sledovat jeho dodržování.

Příklad: ve věci *Diergaardt proti Namibii* příslušeli stěžovatelé k národnosti menšiny evropského původu, která dříve požívala politické autonomie a nyní spadala do státu Namibie²³⁴. Jazykem této komunity byla afrikánština. Předmětem stížnosti byla skutečnost, že stěžovatelé byli během soudního řízení povinni užívat angličtinu a nikoli svůj mateřský jazyk. Rovněž si stěžovali na státní politiku, podle níž bylo odmítáno odpovídat na písemná či ústní sdělení stěžovatelů v afrikánštině i v případech, kdy toho byli státní úředníci schopni. Výbor pro lidská práva konstatoval, že nedošlo k porušení práva na spravedlivý

232 ESD, *Groener proti Minister for Education a the City of Dublin Vocational Educational Committee*, věc C-379/87 [1989] Sb. rozh. 3967, 28. listopadu 1989.

233 ESLP, Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii (č. 1474/62 a další), 23. července 1968.

234 HRC, *Diergaardt a další proti Namibii*, sdělení č. 760/1997, 6. září 2000.

proces, protože stěžovatelé nemohli prokázat, že byli používáním angličtiny při soudním řízení nepříznivě postiženi. To by naznačovalo, že právo na tlumočníka při soudním řízení se netýká situace, kdy jazyk pouze není mateřským jazykem údajné oběti. Spíše se musí jednat o případ, kdy oběť není dostatečně schopna danému jazyku porozumět nebo v něm komunikovat. Výbor pro lidská práva rovněž konstatoval, že oficiální politika státu, podle níž je odmítána komunikace v jiném než úředním jazyce (angličtině), představuje porušení práva na rovnost před zákonem na základě jazyka. Ačkoli si stát může zvolit svůj úřední jazyk, musí dovolit úředníkům, aby odpovídali v jiných jazycích, pokud toho jsou schopni.

4.10. Sociální původ, rod a majetek

Tyto tři důvody je možno posuzovat jako vzájemně propojené, protože se týkají postavení prisouzeného osobě na základě zděděného sociálního, ekonomického či biologického rysu²³⁵. Jako takové mohou souviset i s rasou a etnickým původem. Kromě případů, kdy byl důvodem „rod“, projednával ESLP jen málo věcí týkajících se uvedených důvodů, pokud vůbec nějaké.

Příklad: ve věci *Mazurek proti Francii* podala osoba narozená mimo manželství stížnost na to, že jí vnitrostátní právní předpisy (jako „cizoložnému“ dítěti) bránily zdědit více než jednu čtvrtinu dědictví po matce²³⁶. ESLP konstatoval, že tento rozdíl v zacházení, který byl založen pouze na skutečnosti narození mimo manželství, je možné odůvodnit pouze mimořádně „závažnými důvody“. Ačkoli zachování tradiční rodiny bylo legitimním cílem, nebylo jej možné dosahovat trestáním dítěte, které okolnosti svého narození nemohlo nijak ovlivnit.

Příklad: ve věci *Chassagnou a další proti Francii* stěžovatelé uvedli, že jim nebylo umožněno užívat jejich pozemky v souladu s jejich přáním²³⁷. Právní předpisy v určitých regionech země zavazovaly drobnější vlastníky pozemků k převodu veřejných loveckých práv na jejich pozemcích, zatímco vlastníci velkých pozemků takovou povinnost neměli a mohli své pozemky užívat dle své-

235 Sociální původ, rod a majetek jako důvod uvádí i čl. 2 odst. 2 ICESCR, 1966 (k němuž přistoupily všechny členské státy EU). Viz Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, „Obecný komentář č. 20: zákaz diskriminace v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv“, dok. OSN E/C.12/GC/20, 10. června 2009, body 24–26 a 35.

236 ESLP, *Mazurek proti Francii* (č. 34406/97), 1. února 2000.

237 ESLP, *Chassagnou a další proti Francii* (č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95), 29. dubna 1999.

ho přání. Stěžovatelé chtěli lov na svých pozemcích zakázat a chtěli je užívat na ochranu divoké zvěře. ESLP došel k závěru, že se jedná o diskriminaci na základě majetku.

Sociální původ, rod a majetek se jako důvody objevují i v čl. 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966. Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, který odpovídá za sledování a výklad tohoto paktu, význam těchto pojmů rozpracoval ve svém Obecném komentáři č. 20.

Podle výboru jsou „sociální původ“, „rod“ a „majetek“ ve významu statusu vzájemně propojeny. Sociální původ „označuje zděděný sociální status osoby“. Může se týkat postavení, které osoba získala narozením do určité společenské třídy nebo komunity (například založené na etnickém původu, náboženském vyznání nebo ideologii), nebo sociální situace osoby, jako je chudoba a bezdomovectví. Kromě toho rod jako důvod může označovat status osoby jako narozené mimo manželství nebo adoptované. Majetek jako důvod se může vztahovat ke statusu osoby vůči půdě (například nájemce, vlastník či nezákonný uživatel) nebo vůči jinému majetku²³⁸.

4.11. Politické či jiné smýšlení

EÚLP výslovně uvádí „politické či jiné smýšlení“ jako chráněný důvod, ačkoli se tyto pojmy neobjevují mezi důvody, které chrání antidiskriminační směrnice EU. Podle všeho, jestliže má osoba určité přesvědčení, které však nesplňuje požadavky na „náboženské vyznání nebo víru“, může být toto přesvědčení z uvedeného důvodu přesto chráněno. O tomto důvodu ESLP rozhodoval zřídka. Stejně jako v případě jiných oblastí EÚLP i „politické či jiné smýšlení“ je chráněno samostatně prostřednictvím práva na svobodu projevu podle článku 10 a z judikatury v této oblasti lze získat představu o tom, co může do tohoto důvodu spadat. V praxi se zdá, že pokud má údajná oběť pocit, že došlo k rozdílnému zacházení na uvedeném základě, je pravděpodobnější, že ESLP bude dané tvrzení zkoumat jednoduše podle článku 10.

Na obecné úrovni ESLP ve věci *Handyside proti Spojenému království* konstatoval, že právo na svobodu projevu bude chránit nejen „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neurážlivé nebo indiferentní, ale i ty, které urážejí, šokují nebo narušují stát či jakoukoli skupinu obyvatelstva²³⁹. Ačkoli

²³⁸ Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, „Obecný komentář č. 20, Zákaz diskriminace v hospodářských, sociálních a kulturních právech“, dok. OSN E/C.12/GC/20, 10. června 2009, body 24–26 a 35.

²³⁹ ESLP, *Handyside proti Spojenému království* (č. 5493/72), 7. prosince 1976.

v této oblasti existuje rozsáhlá judikatura, omezí se tento oddíl na to, aby prostřednictvím dvou věcí dokreslil pravděpodobnost toho, že politickému smýšlení se dostane silnější ochrany než jiným druhům názorů.

Příklad: ve věci *Steel a Morris proti Spojenému království* byli stěžovateli aktivisté, kteří šířili letáky obsahující nepravdivá obvinění společnosti McDonalds²⁴⁰. Stěžovatelé byli u vnitrostátních soudů žalováni pro pomluvu a bylo jim nařízeno zaplatit náhradu škody. ESLP došel k závěru, že žaloba pro pomluvu byla zásahem do svobody projevu, avšak sloužila legitimnímu cíli ochrany pověsti osob. Bylo však konstatováno, že svobodný projev ve věcech veřejného zájmu si zasluhuje silnou ochranu, a vzhledem k tomu, že společnost McDonalds byla silná firma, která neprokázala, že v důsledku rozšíření několika tisíc letáků utrpěla újmu, a že přiznaná náhrada škody byla poměrně vysoká v porovnání s příjmem stěžovatelů, byl zásah do jejich svobody projevu nepřiměřený.

Příklad: věc *Castells proti Španělsku* se týkala poslance parlamentu, který byl trestně stíhán za „urážku“ vlády poté, co kritizoval nečinnost vlády při řešení teroristických činů v Baskicku²⁴¹. ESLP zdůraznil význam svobody projevu v politickém kontextu, zvláště s ohledem na její významnou úlohu pro řádné fungování demokratické společnosti. ESLP tak konstatoval, že jakékoli zásahy budou vyžadovat „co nejpodrobnější zkoumání“.

4.12. „Jiné postavení“

Jak je zjevné z výše uvedeného, ESLP v rámci kategorie „jiné postavení“ vypracoval několik důvodů, z nichž mnohé se shodují s důvody stanovenými v rámci právních předpisů EU, jako je sexuální orientace, věk a zdravotní postižení.

Kromě zdravotního postižení, věku a sexuální orientace uznal ESLP jako důvody chráněné v rámci „jiného postavení“ i následující charakteristiky: otcovství²⁴²; rodin-

²⁴⁰ ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému království* (č. 68416/01), 15. února 2005.

²⁴¹ ESLP, *Castells proti Španělsku* (č. 11798/85), 23. dubna 1992.

²⁴² ESLP, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. března 2009.

ný stav²⁴³; členství v organizaci²⁴⁴; vojenská hodnost²⁴⁵; rodičovství dítěte narozeného mimo manželství²⁴⁶; místo trvalého bydliště²⁴⁷.

Příklad: věc *Petrov proti Bulharsku* se týkala postupů ve věznicích, kde bylo ženatým vězňům dovoleno svým manželkám dvakrát měsíčně zatelefonovat. Stěžovatel žil se svou partnerkou po dobu čtyř let a před jeho nástupem k trestu odnětí svobody se jim narodilo dítě. ESLP došel k závěru, že ačkoli má manželství zvláštní postavení, pro účely pravidel upravujících komunikaci prostřednictvím telefonu byl stěžovatel, který se stálou partnerkou založil rodinu, ve srovnatelné situaci s manželskými páry. ESLP uvedl, že „[a]čkoli lze smluvním státním přiznat určitý prostor pro uvážení ve věci rozdílného zacházení se sezdanými a nesezdanými páry, například v oblasti zdanění, sociálního zabezpečení nebo sociální politiky ... není zcela zjevné, proč by mělo být se sezdanými a nesezdanými partnery, kteří vedli řádný rodinný život, zacházeno rozdílně, pokud jde o možnost udržování kontaktu prostřednictvím telefonu v době, kdy je jeden z partnerů ve vazbě.“ ESLP tudíž shledal, že diskriminace je neodůvodněná.

Klíčové body

- Podle antidiskriminačních směrnic EU se chráněné důvody výslovně omezují na: pohlaví, rasový nebo etnický původ, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání či víru a sexuální orientaci. Podle EÚLP není výčet důvodů konečný a lze jej individuálně rozvíjet.
- Podle právních předpisů EU může pohlaví do jisté míry zahrnovat pohlavní identitu a chránit osoby, které hodlají podstoupit nebo podstoupily chirurgickou změnu pohlaví. Pohlavní identitou se zabýval i ESLP.
- Prvky, jako je barva pleti, původ, národnost, jazyk nebo náboženské vyznání, spadají podle EÚLP pod chráněný důvod rasy či etnického původu; na vyjasnění skutečného rozsahu tohoto důvodu podle právních předpisů EU v judikatuře ESD se však stále čeká.

243 ESLP, *Petrov proti Bulharsku* (č. 15197/02), 22. května 2008.

244 ESLP, *Danilenkov a další proti Rusku* (č. 67336/01), 30. července 2009 (odbory); ESLP, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Itálii* (č. 2) (č. 26740/02), 31. května 2007 (svobodní zednáři).

245 ESLP, *Engel a další proti Nizozemsku* (č. 5100/71 a další), 8. června 1976.

246 ESLP, *Sommerfeld proti Německu* [velký senát] (č. 31871/96), 8. července 2003; ESLP, *Sahin proti Německu* [velký senát] (č. 30943/96), 8. července 2003.

247 ESLP, *Carson a další proti Spojenému království* [velký senát] (č. 42184/05), 16. března 2010.

- Diskriminace na základě prvků státní příslušnosti je jako chráněný důvod uvedena v EÚLP. Právní předpisy EU zakazují diskriminaci na základě státní příslušnosti pouze v kontextu právních předpisů o volném pohybu osob.
- Pojem „náboženské vyznání“ by měl být vykládán poměrně široce a neměl by být omezen na organizovaná nebo zavedená tradiční náboženská vyznání.
- I v případech, kdy mohlo dojít k diskriminaci, ESLP stížnosti často zkoumá jen na základě základních článků EÚLP. Tím může být zmírněna nutnost prokazovat rozdílné zacházení nebo nalézt komparátor.

Další literatura

Boza Martínez, „Un paso más contra la discriminación por razón de nacionalidad“, *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional*, č. 7 (2005).

Breen, *Age Discrimination and Children's Rights: Ensuring Equality and Acknowledging Difference* [Diskriminace na základě věku a práva dětí: zajištění kvality a uznání rozdílu] (Leiden, Martinus Nijhoff, 2006).

Bribosia, „Aménager la diversité: le droit de l'égalité face à la pluralité religieuse“, *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, č. 78 (2009), s. 319.

Cano Palomares, „La protección de los derechos de las minorías sexuales por el Tribunal Europeo de Derechos Humanos“, v *Orientación sexual e identidad de género. Los derechos menos entendidos* (Barcelona, Institut de Drets Humans de Catalunya, 2007), s. 35.

Demaret, „L'adoption homosexuelle à l'épreuve du principe d'égalité: l'arrêt E.B. contre France“, *Journal des tribunaux*, č. 6343 (2009), s. 145.

Evans, *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas* (Štrasburk, Rada Evropy, 2009).

Flauss, „L'interdiction des minarets devant la Cour européenne des droits de l'homme: petit exercice de simulation contentieuse“, *Recueil Dalloz*, č. 8 (2010), s. 452.

Interights, *Non-Discrimination in International Law* (Londýn, Interights, 2005), kapitola 5.

Johnson, „An essentially private manifestation of human personality: constructions of homosexuality in the European Court of Human Rights“ [Bytostně soukromý projev lidské osobnosti: výklady homosexuality u Evropského soudu pro lidská práva], *Human Rights Law Review*, č. 10.1 (2010), s. 67.

Kastanas, „La protection des personnes appartenant à des minorités dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme“, v Auer, Flückiger a Hottelier (eds.), *Les droits de l’homme et la Constitution: études en l’honneur du Professeur Giorgio Malinverni* (Ženeva, Schulthess, 2007), s. 197.

Landau a Beigbeder, „From ILO Standards to EU Law: The Case of Equality Between Men and Women at Work“ [Od standardů MOP k právním předpisům EU: věc rovnosti mužů a žen na pracovišti], *European Journal of International Law*, č. 21.1 2010, s. 264.

Laskowski, „Der Streit um das Kopftuch geht weiter, Warum das Diskriminierungsverbot nach nationalem und europäischem Recht immer bedeutsamer wird“, *Kritische Justiz* (2003), s. 420.

Lawson, „The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities: new era or false dawn?“ [Úmluva Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením: nová éra nebo předčasná radost?], *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, č. 34 (2007), s. 563.

MacKay, „The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities“ [Úmluva Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením], *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, č. 34 (2007), s. 323.

Pettiti, „L’égalité entre époux“, v Krenc a Puéchavy (eds.), *Le droit de la famille à l’épreuve de la Convention européenne des droits de l’homme: actes du colloque organisé le 4 mai 2007*, Institut des droits de l’homme du Barreau de Bruxelles a Institut des droits de l’homme du Barreau de Paris (Brusel, Bruylant/Nemesis, 2008), s. 29.

Presno Linera, „La consolidación europea del derecho a no ser discriminado por motivos de orientación sexual en la aplicación de disposiciones nacionales“, *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional*, č. 1 (2008).

Rudyk, „A Rising Tide: the transformation of sex discrimination into gender discrimination and its impact on law enforcement“ [Nový směr: přeměna diskriminace na základě pohlaví na genderovou diskriminaci a její dopad na prosazování práva], *International Journal of Human Rights*, č. 14.2 (2010), s. 189.

Shuibne, „Article 13 EC and Non-Discrimination on Grounds of Nationality: Missing or in Action?“ [Článek 13 Smlouvy o ES a zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti: schází nebo funguje?], v Costello a Barry (eds.), *Equality in Diversity: The New Equality Directives* (Irish Centre for European Law, 2003).

Thürer a Dold, „Rassismus und Rule of Law/ Erstmalige Verurteilung wegen Rassendiskriminierung durch den EGMR? Gleichzeitige Besprechung des Urteils vom 26. Februar 2004 – Nachova u. a. gegen Bulgarien“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2005), s. 1.

Tulkens, „Droits de l’homme, droits des femmes: les requérantes devant la Cour européenne des droits de l’homme“, v Caflisch (a kol.), *Liber Amicorum Luzius Wildhaber: Human Rights, Strasbourg Views = Droits de l’homme, regards de Strasbourg* (Strasburk, N.P. Engel, 2007), s. 423.

5

Důkazní otázky v antidiskriminačním právu

5.1. Úvod

Diskriminace se obecně neprojevuje otevřeným a snadno určitelným způsobem. Prokázání přímé diskriminace je často obtížné i přesto, že podle definice je rozdílné zacházení „otevřeně“ založeno na určitém znaku oběti. Jak bylo diskutováno v kapitole 2, důvod rozdílného zacházení často není vyjádřen nebo se nepochybně týká jiného faktoru (jako dávky podmíněné odchodem dané osoby do důchodu, které jsou spojovány s věkem jako chráněným důvodem). V tomto smyslu jsou případy, kdy osoby otevřeně uvedou jako svůj důvod rozdílného zacházení jeden z chráněných důvodů, poměrně vzácné. Výjimku můžeme nalézt ve věci *Feryn*, kdy vlastník společnosti v Belgii prostřednictvím inzerce i ústně prohlásil, že jeho společnost nebude zaměstnávat žádné „osoby cizího původu“²⁴⁸. ESD konstatoval, že se jednalo o jasný případ diskriminace na základě rasy nebo etnického původu. Pachatelé však nebudou vždy prohlašovat, že s některými osobami zacházejí méně příznivě než s jinými, ani nebudou uvádět důvod, proč tak činí. Žena může být nepřijata do zaměstnání a může jí být řečeno, že prostě „má nižší kvalifikaci“ než mužský uchazeč, kterému je pracovní místo nabídnuto. V takové situaci může být pro oběť obtížné prokázat, že byla skutečně diskriminována na základě svého pohlaví.

S cílem řešit tento problém při dokazování toho, že rozdílné zacházení bylo založeno na chráněném důvodu, dovoluje evropské antidiskriminační právo sdílení důkazního břemene. Jakmile tedy stěžovatel může prokázat skutečnosti, na jejichž základě lze předpokládat, že mohlo dojít k diskriminaci, přesouvá se důkazní břemeno na

²⁴⁸ ESD, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, věc C-54/07 [2008] Sb. rozh. I-5187, 10. července 2008.

pachatele, aby prokázal opak. Toto přenesení důkazního břemene pomáhá zvláště v případech tvrzení nepřímé diskriminace, kdy je nutné prokázat, že určitá pravidla nebo zvyklosti mají na konkrétní skupinu nepřiměřený dopad. Při předkládání domněnky nepřímé diskriminace může být třeba, aby se stěžovatel opřel o statistické údaje prokazující obecné vzorce rozdílného zacházení. Některé vnitrostátní soudy akceptují i důkaz získaný prostřednictvím „situačního testování“.

5.2. Sdílení důkazního břemene

Je obvyklé, aby osoba podávající žalobu přesvědčila rozhodovací orgán o tom, že k diskriminaci došlo. Může být však velmi obtížné prokázat, že k danému rozdílnému zacházení došlo na základě určitého chráněného znaku. Důvodem je skutečnost, že motiv rozdílného zacházení často existuje pouze v mysli pachatele. Proto jsou žaloby z důvodu diskriminace nejčastěji založeny na objektivních nepřímých důkazech týkajících se dotčeného pravidla nebo zvyklosti. Jinak řečeno, soud musí být přesvědčen o tom, že jediným rozumným vysvětlením rozdílu v zacházení je chráněný znak oběti, například pohlaví nebo rasa. Tato zásada platí rovným způsobem v případech přímé či nepřímé diskriminace.

Sdílené důkazní břemeno: žalující strana musí předložit dostatečné důkazy o tom, že mohlo dojít k diskriminačnímu zacházení. Tím vznikne domněnka diskriminace, kterou musí údajný pachatel vyvrátit.

Vzhledem k tomu, že údajný pachatel má informace nutné k prokázání nároku, umožňuje antidiskriminační právo sdílení důkazního břemene s údaj-

ným pachatelem. Zásada sdílení důkazního břemene je v právních předpisech EU i v EÚLP pevně zakotvena²⁴⁹.

Tato koncepce byla vysvětlena prostřednictvím judikatury ESLP, která spolu s dalšími regionálními a celosvětovými mechanismy na ochranu lidských práv obecněji přijala sdílení důkazního břemene pro účely prokazování tvrzení o porušování lidských práv. Praxí ESLP je zkoumat dostupné důkazy jako celek na základě předpokladu, že je to stát, který má často kontrolu nad množstvím informací potřebných k prokázání nároku. Proto pokud se skutkové okolnosti přednesené stěžovatelem jeví důvěryhodné a jsou v souladu s dostupnými důkazy, bude je ESLP akceptovat jako proká-

²⁴⁹ Vedle níže uvedených věcí viz směrnice o rasové rovnosti (článek 8), směrnice o rovnosti v zaměstnání (článek 10), směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění) (článek 19); směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám (článek 9). Viz též judikatura Evropského výboru pro sociální práva: *SUD Travail Affaires Sociales proti Francii*, stížnost č. 24/2004, 8. listopadu 2005, a *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, 3. června 2008.

zané, nebude-li stát schopen nabídnout přesvědčivé alternativní vysvětlení. Slovy ESLP, jsou přijímány jako prokázané ty závěry, které jsou:

„[...] podpořeny volným zhodnocením všech důkazů, včetně závěrů, které vyplývají ze skutkových okolností a z tvrzení stran[...] [d]ůkaz může vyplývat i ze souboru dostatečně závažných, přesných a navzájem se shodujících nepřímých důkazů nebo podobných nevyvrácených domněnek. Kromě toho míra přesvědčení nezbytná pro učinění určitého závěru, a v této souvislosti i pro rozložení důkazního břemene, je těsně spjata se specifičností skutkových okolností, s povahou uplatněných tvrzení a s právem chráněným ESLP, o které se v daném případě jedná“²⁵⁰.

Příklad: ve věci *Timishev proti Rusku* stěžovatel tvrdil, že mu bylo zabráněno projít kontrolním stanovištěm v určitém regionu kvůli jeho čečenskému etnickému původu²⁵¹. ESLP došel k závěru, že toto tvrzení je podloženo oficiálními dokumenty, které konstatovaly existenci politiky omezení pohybu etnických Čečenců. Vysvětlení státu bylo shledáno nepřesvědčivým v důsledku nesrovnalostí v jeho tvrzení, že oběť odešla dobrovolně poté, co jí byla odmítnuta přednost ve frontě. Proto ESLP akceptoval, že stěžovatel byl diskriminován na základě etnického původu.

Příklad: ve věci *Brunnhofer* stěžovatelka namítala diskriminaci na základě pohlaví, protože dostávala nižší plat než její mužský kolega, který byl zařazen do stejné platové třídy²⁵². ESD uvedl, že je na stěžovatelce, aby zaprvé prokázala, že dostává nižší plat než její mužský kolega, a zadruhé že vykonává práci stejné hodnoty. To by postačovalo ke vzniku domněnky, že rozdílné zacházení lze vysvětlit jen na základě pohlaví stěžovatelky. Pak by bylo na zaměstnavateli, aby tuto domněnku vyvrátil.

Je třeba mít na paměti dvě věci. Zaprvé, jsou to vnitrostátní právní předpisy, které určí, jaký druh důkazů je přípustný u vnitrostátních orgánů, a tyto předpisy mohou být přísnější než pravidla, která užívá ESLP nebo ESD. Zadruhé, pravidlo o přenesení důkazního

250 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005, bod 147. Opakuje se ve věci ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005, bod 39 a ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007, bod 178.

251 ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005, body 40–44.

252 ESD, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, věc C-381/99 [2001] Sb. rozh. I-4961, 26. června 2001, body 51–62.

břemene se obvykle nepoužije ve věcech trestního práva, kdy stát trestně stíhá pachatele za trestný čin motivovaný rasovými předsudky, jinak známý jako „nenávisně motivovaný trestný čin“. Důvodem je částečně to, že k stanovení trestní odpovědnosti je vyžadován vyšší důkazní standard, a částečně to, že by bylo obtížné požadovat na pachateli, aby prokázal, že nebyl veden rasistickým motivem, který je plně subjektivní²⁵³.

Údajný pachatel může domněnku vyvrátit dvěma způsoby. Může buď prokázat, že stěžovatel vlastně není v situaci srovnatelné se svým „komparátorem“, viz kapitola 2.2.2, nebo že rozdílné zacházení není založeno na chráněném důvodu, ale na objektivních rozdílech, viz kapitola 2.6. Jestliže se pachateli nepodaří domněnku vyvrátit, bude muset předložit obhajobu rozdílného zacházení, kterou prokáže, že se jedná o objektivně odůvodněné a přiměřené opatření.

Příklad: ve výše zmíněné věci *Brunnhofer* nabídl ESD vodítko pro způsob, jakým může zaměstnavatel vyvrátit domněnku diskriminace. Zprv prokázáním toho, že muž a žena ve skutečnosti nebyli ve srovnatelné situaci, protože vykonávali práci, která neměla stejnou hodnotu. Mohlo tomu tak být, pokud jejich pracovní náplň zahrnovala povinnosti podstatně odlišné povahy. Zadrž prokázáním toho, že rozdíl ve mzdě vysvětlovaly objektivní faktory nesouvisející s pohlavím. O takovou situaci by mohlo jít v případě, že příjem muže doplňovaly náhrady cestovního, které mu byly splatné na základě toho, že musel do zaměstnání dojíždět zdaleka a během týdne bydlet v hotelu.

Příklad: ve výše zmíněné věci *Feryn* ESD konstatoval, že inzerce a prohlášení pachatele vedly k domněnce přímé diskriminace. ESD však také uvedl, že údajný pachatel může tuto domněnku vyvrátit, pokud bude schopen prokázat, že náborové postupy ve skutečnosti nepřistupovaly k osobám jiné než bílé pleti rozdílně – například prokázáním toho, že ve skutečnosti byly osoby jiné než bílé pleti do zaměstnání ve firmě běžně přijímány.

5.2.1. Činitele, které není třeba prokazovat

Některé skutečnosti, které příklady diskriminace často doprovázejí, například existence předsudku nebo úmysl diskriminovat, vlastně nejsou relevantní pro určení

253 Přístup ESLP k otázce obrácení důkazního břemene v kontextu rasového násilí viz ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku* [velký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005, body 144–159. Antidiskriminační právní předpisy EU nevyžadují, aby bylo obrácení důkazního břemene používáno v kontextu trestního práva.

toho, zda byl právní test diskriminace naplněn. V případě diskriminace je nutné prokázat prostou existenci rozdílného zacházení na základě chráněného důvodu, která není odůvodněná. To znamená, že k prokázání tvrzení není třeba dokládat několik vedlejších skutečností spojovaných se situacemi diskriminace.

Zprv je nutné prokazovat, že pachatel je motivován předsudkem – k prokázání diskriminace na základě rasy nebo pohlaví tedy není třeba prokazovat, že pachatel má „rasistické“ nebo „sexistické“ názory. Právo obecně nemůže regulovat postoje osob, protože ty jsou plně jejich vnitřní věcí. Může upravovat pouze činy, kterými se takové postoje mohou projevit.

Příklad: ve věci *Feryn* vlastník společnosti uvedl, že dané pravidlo použil z toho důvodu, že jeho zákazníci (a nikoli on sám) chtěli, aby práci vykonávali jen Belgičané bílé pleti. ESD toto prohlášení nepovažoval za relevantní pro určení toho, zda došlo k diskriminaci. Obvykle není třeba prokázat diskriminační motiv, pokud se nepokoušíte dokázat, že byl spáchán „nenávislně motivovaný trestný čin“, protože trestní právo má vyšší důkazní prahy.

Zadruhé není nutné prokazovat, že dotčený předpis nebo zvyklost má vést k rozdílnému zacházení. Tedy i v případě, že státní orgán nebo soukromá osoba může ukázat na zvyklost uplatňovanou v dobrém úmyslu nebo dobré víře, jestliže účinek této zvyklosti znamená znevýhodnění určité skupiny, bude se jednat o diskriminaci.

Příklad: ve výše zmíněné věci *D.H. a další proti České republice* vláda argumentovala tím, že systém „zvláštních“ škol byl zaveden s cílem pomoci při vzdělávání romských dětí překonáním jazykových problémů a nápravou nedostatečné předškolní výchovy²⁵⁴. ESLP však konstatoval, že bylo irelevantní, zda byla dotčená politika zaměřena na romské děti. K prokázání diskriminace bylo nutné ukázat, že tyto děti byly nepřiměřeně a nepříznivě postiženy ve srovnání s většinou populací, a nikoli to, že existoval jakýkoli úmysl diskriminovat²⁵⁵.

Zatřetí, ve věci rasové diskriminace ESD došel k závěru, že není třeba prokazovat existenci skutečně identifikovatelné oběti, a lze dovodit, že tento závěr se použije stejným způsobem i na ostatní důvody diskriminace za podobných okolností. Ačkoli podle právních předpisů EU nemusí být požadována identifikovatelná oběť, není

²⁵⁴ ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007, bod 79.

²⁵⁵ *Tamtéž*, body 175 a 184.

tomu tak v případě obrácení se na ESLP, před nímž by taková stížnost nespĺnila kritéria přípustnosti podle článku 34 EÚLP.

Příklad: ve věci *Feryn* nebylo možné prokázat, že se určitá osoba pokusila požádat o zaměstnání a byla odmítnuta, a nebylo možné nalézt někoho, kdo by uvedl, že na základě inzerátu se rozhodl o práci nepožádat. Jinými slovy, neexistovala „identifikovatelná oběť“ a věc předložil belgický orgán pro rovné zacházení. ESD uvedl, že není nutné identifikovat osobu, která byla diskriminována. Důvodem byla skutečnost, že ze znění inzerátu bylo jasné, že „osoby jiné než bílé pleti“ by byly od podání žádosti o zaměstnání odrazeny, protože by předem věděly, že nemohou uspět. V souladu s tím by bylo možné prokázat, že právní předpisy nebo politiky byly diskriminační, aniž by bylo nutné uvést skutečnou oběť.

Příklad: v případech „situačního testování“ (viz níže) osoby často vědí nebo očekávají, že s nimi bude zacházeno nepříznivě. Jejich hlavním cílem ve skutečnosti není dosáhnout dotčené služby, ale shromáždit důkazy. To znamená, že tyto osoby nejsou „oběti“ v tradičním smyslu. Jejich zájmem je zajistit prosazování práva a nikoli získat odškodnění za utrpěnou újmu. Ve věci projednávané ve Švédsku, kde skupina studentů práv provedla situační testování v nočních klubech a restauracích, došel Nejvyšší soud k závěru, že osoby, které se účastnily testování, mohly podat návrh na zahájení řízení pro diskriminační zacházení. Současně bylo možné snížit přiznanou náhradu škody tak, aby odrážela skutečnost, že daným osobám nebylo upřeno něco, co skutečně chtěly (tzn. vstup do konkrétních zařízení)²⁵⁶.

5.3. Úloha statistických a jiných údajů

Statistické údaje mohou mít důležitou úlohu jako pomoc stěžovateli při tvrzení domněnky diskriminace. Zvláště užitečné jsou při prokazování nepřímé diskriminace, protože v těchto situacích jsou dotčené předpisy či zvyklosti navenek neutrální. V takovém případě je nezbytné zaměřit se na účinky předpisů nebo zvyklostí a prokázat tak, že jsou nepřiměřeně nepříznivé pro konkrétní skupiny osob v porovnání s ostatními osobami v podobné situaci. Předložení statistických údajů působí společně s obrácením důkazního břemene: jestliže údaje například ukazují, že ženy nebo

²⁵⁶ Nejvyšší soud (Švédsko), *Escape Bar & Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu*, věc č. T-2224-07, 1. října 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 365-1; Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 68.

zdravotně postižené osoby jsou zvláště znevýhodněny, bude na státu, aby podal přesvědčivé alternativní vysvětlení příslušných číselných údajů. ESLP to formuloval ve věci *Hoogendijk proti Nizozemsku*²⁵⁷:

„[S]oud má za to, že v případech, kdy je stěžovatel schopen na základě nesporných oficiálních statistických údajů doložit existenci evidentního důkazu o tom, že určitý předpis, ač formulovaný neutrálně, ve skutečnosti dopadá na podstatně vyšší procento žen než mužů, musí žalovaná vláda prokázat, že se tak děje v důsledku objektivních faktorů, které nesouvisí s diskriminací na základě pohlaví.“

Při posuzování statistických důkazů soudy zřejmě nestanovují žádný striktní prahový požadavek, který je třeba doložit důkazy při rozhodování o tom, zda k nepřímé diskriminaci skutečně došlo. ESD výslovně zdůrazňuje, že je třeba dospět k významnému číslu. Souhrn judikatury ESD je uveden ve stanovisku generálního advokáta Légera ve věci *Nolte*, kde ohledně diskriminace na základě pohlaví uvedl:

„[A]by bylo pokládáno za diskriminační, musí opatření ovlivňovat „daleko větší počet žen než mužů“ [Rinner-Kühn²⁵⁸] nebo „značně nižší procento mužů než žen“ [Nimz²⁵⁹, Kowalska²⁶⁰] nebo „daleko více žen než mužů“ [De Weerd, rozená Roks, a další²⁶¹].

Tyto věci naznačují, že poměr žen ovlivněných daným opatřením musí být zvláště výrazný. Ve věci Rinner-Kühn soud dovodil existenci diskriminační situace za stavu, kdy procento žen činilo 89 %. V tomto případě by samo o sobě číslo 60 % [...] pravděpodobně bylo k odvození existence diskriminace dosti nedostatečné.“²⁶²

257 ESLP, *Hoogendijk proti Nizozemsku* (rozh.) (č. 58641/00), 6. ledna 2005.

258 ESD, *Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung*, věc 171/88 [1989] Sb. rozh. 2743, 13. července 1989.

259 ESD, *Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, věc C-184/89 [1991] Sb. rozh. I-297, 7. února 1991.

260 ESD, *Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, věc C-33/89 [1990] Sb. rozh. I-2591, 27. června 1990.

261 ESD, *De Weerd, rozená Roks, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším*, věc C-343/92 [1994] Sb. rozh. I-571, 24. února 1994.

262 Stanovisko generálního advokáta Légera ze dne 31. května 1995, body 57–58 v ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, věc C-317/93 [1995] Sb. rozh. I-4625, 14. prosince 1995.

Příklad: ve věci *Schönheit* zaměstnankyně pracující na částečný úvazek tvrdila, že byla diskriminována na základě pohlaví²⁶³. Rozdíl v důchodech, na které vznikl nárok, nebyl odvozen od rozdílů v odpracované době a znamenal, že reálně byli zaměstnanci pracující na částečný úvazek placeni méně než zaměstnanci pracující na plný úvazek. Byly předloženy statistické důkazy o tom, že 87,9 % zaměstnanců pracujících na částečný úvazek jsou ženy. Protože dané opatření, jakkoli bylo neutrální, nepříznivě postihovalo ženy v nepřiměřené míře v porovnání s muži, ESD akceptoval, že toto opatření vede k domněnce nepřímé diskriminace na základě pohlaví. Podobně bylo ve věci *Gerster* v případě znevýhodnění zaměstnanců pracujících na částečný úvazek uznáno za dostatečný údaj to, že 87 % z nich tvořily ženy²⁶⁴.

Příklad: věc *Seymour-Smith* se týkala právních předpisů Spojeného království pro neoprávněné propouštění, které zajišťovaly zvláštní ochranu osobám, které pro konkrétního zaměstnavatele pracovaly nepřetržitě déle než dva roky²⁶⁵. Stěžovatelka tvrdila, že se jedná o nepřímou diskriminaci na základě pohlaví, protože pravděpodobnost splnění tohoto kritéria byla u žen menší než u mužů. Tato věc je zajímavá, protože ESD uvedl, že nižší míra nepoměru přesto může dokazovat nepřímou diskriminaci „pokud odhalovala přetrvávající a poměrně stálou nerovnost mezi muži a ženami existující po dlouhou dobu“. V případě konkrétní skutkové podstaty této věci však ESD prohlásil, že předložené statistické údaje, které naznačovaly, že kritérium splnilo 77,4 % mužů a 68,9 % žen, nedokazovaly, že by tento předpis mohlo dodržet výrazně nižší procento žen.

Příklad: věc *D.H. a další proti České republice* se týkala stížnosti romských stěžovatelů na to, že jejich děti byly na základě svého romského původu vyloučeny z běžného vzdělávacího systému a umístěny do „zvláštních“ škol určených pro děti vykazující problémy s učením²⁶⁶. Umístění romských dětí do „zvláštních“ škol bylo založeno na testech určených k ověření intelektuálních schopností. I přes tento navenek „neutrální“ postup bylo v důsledku samotné povahy testů pro romské děti obtížnější dosáhnout uspokojivého výsledku a zařadit se do systému běžného vzdělávání. ESLP dospěl k závěru, že tato skutečnost je prokázána statistickými důkazy, podle nichž byl do „zvláštních“ škol umístě-

263 ESD, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen*, spojené věci C-4/02 a C-5/02 [2003] Sb. rozh. I-12575, 23. října 2003.

264 ESD, *Gerster proti Freistaat Bayern*, věc C-1/95 [1997] Sb. rozh. I-5253, 2. října 1997.

265 ESD, *R proti Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith a Perez*, věc C-167/97 [1999] Sb. rozh. I-623, 9. února 1999.

266 ESLP, *D.H. a další proti České republice* [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007.

ván mimořádně vysoký podíl žáků romského původu. Údaje, které stěžovatelé předložili pro svůj konkrétní zeměpisný region, naznačovaly, že 50 až 56 % žáků zvláštních škol byli Romové, kteří přitom tvořili jen zhruba dvě procenta celkového počtu populace ve vzdělávacím systému. Údaje z mezivládních zdrojů uváděly, že v zemi jako celku navštěvovalo zvláštní školy 80 až 90 % Romů. ESLP konstatoval, že ačkoli údaje nebyly přesné, ukazovaly, že počet dotčených romských dětí byl „nepřiměřeně vysoký“ v poměru ke skladbě obyvatelstva jako celku²⁶⁷.

Zdá se, že nepřiměřené postižení chráněné skupiny lze prokázat i v případě, že nejsou k dispozici žádné statistické údaje, dostupné zdroje jsou však spolehlivé a takovou analýzu podporují.

Příklad: věc *Opuz proti Turecku* se týkala muže, u něhož existovaly záznamy o domácím násilí, který několikrát týral svou ženu a její matku a nakonec matku zavraždil²⁶⁸. ESLP došel k závěru, že stát selhal při ochraně stěžovatelky a její matky před nelidským a ponižujícím zacházením i při ochraně života matky. Rovněž konstatoval, že stát stěžovatelky diskriminoval, protože skutečnost, že jim nenabídl dostatečnou ochranu, byla založena na tom, že se jednalo o ženy. Soud došel k tomuto závěru částečně na základě důkazů o tom, že oběti domácího násilí byly převážně ženy, a číselných údajů dokládajících poměrně malou míru využití pravomocí vnitrostátních soudů vydávat příkazy k ochraně obětí domácího násilí. Na této věci je zajímavé, že ESLP nebyly předloženy žádné statistické údaje, které by prokazovaly, že oběti domácího násilí jsou převážně ženy, a bylo konstatováno, že organizace Amnesty International uvedla, že v tomto smyslu žádné spolehlivé údaje neexistují. ESLP byl však ochoten přijmout hodnocení Amnesty International, významné mezinárodní nevládní organizace, a Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen, podle něhož bylo násilí na ženách v Turecku závažným problémem.

Povšimněte si, že statistické údaje nemusí být k prokázání případů nepřímé diskriminace vždy nezbytné. To, zda jsou statistické údaje k prokázání tvrzení nutné, bude záviset na skutkové podstatě věci. Zejména může být dostatečný důkaz zvyklostí nebo přesvědčení společných stejné chráněné kategorii.

²⁶⁷ *Tamtéž*, body 18 a 196–201.

²⁶⁸ ESLP, *Opuz proti Turecku* (č. 33401/02), 9. června 2009.

Příklad: ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku* určité školy zřídily třídy, které měly oproti běžným třídám omezené výukové osnovy. Bylo tvrzeno, že tyto třídy obsahovaly nepřiměřeně vysoký počet romských studentů, a proto představovaly nepřímou diskriminaci na základě etnického původu. Vláda namítala, že tyto třídy vznikly na základě míry ovládnutí chorvatského jazyka a že jakmile student dosáhl dostatečných jazykových znalostí, byl převeden do běžné třídy. ESLP konstatoval, že na rozdíl od věci *D.H. a další* statistické údaje samy nevedly k domněnce diskriminace. V jedné škole tvořili Romové 44 % žáků a 73 % jich navštěvovalo pouze romskou třídu. V jiné škole tvořili Romové 10 % žáků a 36 % jich navštěvovalo pouze romskou třídu. To potvrzovalo, že neexistovala obecná politika automatického umístování Romů do zvláštních tříd. ESLP však dále uvedl, že tvrzení nepřímé diskriminace lze stanovit i bez opory statistických údajů. V tomto případě na základě skutečnosti, že opatření spočívající v umístování dětí do zvláštních tříd na základě jejich nedostatečné znalosti chorvatštiny se uplatňovalo pouze na romské studenty. To tudíž zakládalo domněnku rozdílného zacházení²⁶⁹.

Příklad: ve věci projednávané slovinským obhájcem zásady rovného zacházení šlo o zaměstnavatele, který svým zaměstnancům podával jídlo, jež často obsahovalo produkty z vepřového masa či tuku. Muslimský zaměstnanec žádal o alternativní měsíční příspěvek na stravování, aby si mohl kupovat své vlastní jídlo, přičemž zaměstnavatel tento příspěvek přiznával pouze zaměstnancům, kteří mohli prokázat potřebu alternativního stravování ze zdravotních důvodů²⁷⁰. Jednalo se o případ nepřímé diskriminace, protože navenek neutrální postup měl nutně nepříznivý dopad na muslimy, kterým není dovoleno jíst vepřové maso. Za daných okolností nebylo v této věci nutné předkládat statistické doklady prokazující, že toto pravidlo muslimy nepříznivě ovlivňuje, protože na základě důkazů o jejich náboženských zvyklostech je bezprostředně zjevné, že muslimové nesmí jíst vepřové maso.

Příklad: věc projednávaná soudy Spojeného království se týkala zaměstnavatele, který zakazoval nošení šperků na vnější straně uniformy zaměstnanců (i z náboženských důvodů)²⁷¹. Křesťanská zaměstnankyně namítala,

269 ESLP, *Oršuš a další proti Chorvatsku* [velký senát] (č. 15766/03), 16. března 2010, body 152 a 153.

270 Obhájce zásady rovného zacházení (Slovinsko), rozhodnutí č. UEM-0921-1/2008-3, 28. srpna 2008. Shrnutí v anglickém jazyce je k dispozici na informačním portálu agentury FRA, věc 364-1; Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, *European Anti-Discrimination Law Review*, č. 8 (červenec 2009), s. 64.

271 Odvolací soud Spojeného království, *Eweida proti British Airways plc* [2010] EWCA Civ 80, 12. února 2010.

že se jedná o diskriminaci na základě jejího náboženského vyznání, protože nesměla nosit křížek. Během projednávání věci a následných odvolání byly soudy ochotny akceptovat, že by se mohlo jednat o nepřímou diskriminaci na základě náboženského vyznání, pokud by bylo možné prokázat, že nošení křížku je požadavkem křesťanské víry. K tomu účelu si pracovní soud vyžádal svědeckví znalce v oboru křesťanských zvyklostí a nikoli statistické údaje o počtu křesťanů, kteří v zaměstnání nosí náboženské symboly.

Klíčové body

- Motiv méně příznivého zacházení není významný, významný je dopad zacházení.
- Podle právních předpisů EU není třeba uvádět identifikovatelnou oběť.
- Prvotní břemeno spočívá na stěžovateli, který musí podat důkazy svědčící o tom, že došlo k diskriminaci.
- Na pomoc při tvrzení domněnky diskriminace lze využít statistické důkazy.
- Břemeno se pak přesouvá na údajného pachatele, který musí předložit důkazy o tom, že méně příznivé zacházení nebylo založeno na jednom z chráněných důvodů.
- Domněnku diskriminace lze vyvrátit prokázáním: buď toho, že oběť není v podobné situaci jako její „komparátor“, nebo že rozdíl v zacházení je založen na určitém objektivním faktoru, který není spojen s chráněným důvodem. Jestliže se pachateli nepodaří tuto domněnku vyvrátit, může se přesto pokusit rozdílné zacházení odůvodnit.

Další literatura

Bragoï, „La discrimination indirecte implique le transfert de la charge de la preuve au gouvernement défendeur: CourEDH, Gde Ch., D.H. et autres c. République tchèque, 13 novembre 2007“, *L'Europe des libertés: revue d'actualité juridique*, č. 25 (2008), s. 18.

ERRC/Interights/MPG *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* [Strategická soudní řízení týkající se rasové diskriminace v Evropě: od principů k praxi] (Nottingham, Russell Press, 2004), kapitola 4 „Strategic litigation in practice“ [Strategická soudní řízení v praxi].

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace], *Measuring Discrimination: Data Collection and EU Equality Law* [Hodnocení diskriminace: sběr údajů a práv-

ní předpisy Evropské unie o rovnosti], kapitola 3 „The role of data in ensuring compliance with equal treatment law“ [Úloha údajů při zajišťování souladu s právními předpisy o rovnosti].

Horizons Stratégiques, č. 5 (2007/3), „La discrimination saisie sur le vif: le testing“ (periodikum obsahující řadu článků týkajících se situačního testování), k dispozici na adrese: www.cairn.info/revue-horizons-strategiques-2007-3.htm.

Interights, *Non-Discrimination in International Law* [Zákaz diskriminace v mezinárodním právu] (Londýn, Interights, 2005), kapitola 4 „Procedure: making a discrimination claim“ [Řízení“: podání žaloby z důvodu diskriminace].

Schiek, Waddington a Bell (eds.), *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law* [Věci, materiály a texty v oblasti národního, nadnárodního a mezinárodního antidiskriminačního práva] (Oxford, Hart Publishing, 2007), kapitola 8.5.1E „Situation testing“ [Situační testování].

Seznam věcí

Judikatura Mezinárodního soudního dvora

<i>Nottebohm (Lichtenštejnsko proti Guatemala),</i> Sb. rozh. MSD [1955] 4, 6. dubna 1955	107
--	-----

Judikatura Evropského soudního dvora

<i>Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist, věc C-407/98 [2000]</i>	39
<i>Allonby proti Accrington & Rossendale College a dalším, věc C-256/01 [2004]</i>	23
<i>Angelidaki a další proti Organismos Nomarkhiaki Aftodiikisi Rethimnis,</i> věc C-378/07 [2009]	77
<i>Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group, věc C-262/88 [1990]</i>	67
<i>Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz, věc 170/84 [1986]</i>	44
<i>Blaizot a další proti Université de Liège a dalším, věc 24/86 [1988]</i>	67
<i>Burton proti British Railways Board, věc 19/81 [1982]</i>	66
<i>Casagrande proti Landeshauptstadt München, věc 9/74 [1974]</i>	72
<i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding</i> <i>proti Firma Feryn NV, věc C-54/07 [2008]</i>	123
<i>Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA, věc C-13/05 [2006]</i>	100
<i>Chen proti Secretary of State for the Home Department, věc C-200/02 [2004] ...</i>	107
<i>Coleman proti Attridge Law a Steve Law, věc C-303/06 [2008]</i>	28
<i>Cristini proti Société nationale des chemins de fer français (SNCF),</i> věc 32/75 [1975]	70

<i>De Weerd, rozená Roks, a další proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a dalším, věc C-343/92 [1994]</i>	31, 96, 129
<i>Defrenne proti Sabena, věc 43/75 [1976]</i>	90
<i>Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus, věc C-177/88 [1990]</i>	26
<i>Garland proti British Rail Engineering Limited, věc 12/81 [1982]</i>	67
<i>Gerster proti Freistaat Bayern, věc C-1/95 [1997]</i>	130
<i>Gravier proti Ville de Liège a dalším, věc 293/83 [1985]</i>	67
<i>Groener proti Minister for Education a the City of Dublin Vocational Educational Committee, věc C-379/87 [1989]</i>	114
<i>Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen, spojené věci C-4/02 a C-5/02 [2003]</i>	29, 130
<i>Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners a Department of Finance, věc C-243/95 [1998]</i>	91
<i>Hütter proti Technische Universität Graz, věc C-88/08 [2009]</i>	52
<i>Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting, věc C-236/98 [2000]</i>	66
<i>Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, věc 222/84 [1986]</i>	46
<i>K.B. proti National Health Service Pensions Agency, věc C-117/01 [2004]</i>	92
<i>Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen, věc C-450/93 [1995]</i>	39
<i>Kohll proti Union des Caisses de Maladie, věc C-158/96 [1998]</i>	74
<i>Komise proti Francii, věc 318/86 [1988]</i>	47
<i>Komise proti Francii, věc C-35/97 [1998]</i>	71
<i>Komise proti Německu, věc 248/83 [1985]</i>	46
<i>Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg, věc C-33/89 [1990]</i>	31, 129
<i>Kreil proti Bundesrepublik Deutschland, věc C-285/98 [2000]</i>	49
<i>Lewen proti Denda, věc C-333/97 [1999]</i>	67
<i>Lommers Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, věc C-476/99 [2002]</i>	66
<i>Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern, věc C-207/98 [2000]</i>	47
<i>Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen, věc C-409/95 [1997]</i>	39

<i>Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> , věc C-267/06 [2008]	27
<i>Matteucci proti Communauté française de Belgique</i> , věc 235/87 [1988]	71
<i>Megner a Scheffel proti Innungskrankenkasse Vorderpfalz</i> , věc C-444/93 [1995]	96
<i>Meyers proti Adjudication Officer</i> , věc C-116/94 [1995]	65, 66
<i>Müller Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij</i> , věc C-385/99 [2003]	74
<i>Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> , věc C-184/89 [1991]	31, 129
<i>Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover</i> , věc C-317/93 [1995]	31, 96, 129
<i>P. proti S. a Cornwall County Council</i> , věc C-13/94 [1996]	28
<i>Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA</i> , věc C-411/05 [2007]	51, 66
<i>Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen</i> , věc C-157/99 [2001]	74
<i>R proti Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith a Perez</i> , věc C-167/97 [1999]	130
<i>Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg</i> , věc 65/81 [1982]	71
<i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , věc C-423/04 [2006]	24, 93
<i>Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung</i> , věc 171/88 [1989]	31, 129
<i>Sabbatini proti Evropskému parlamentu</i> , věc 20/71 [1972]	67
<i>Sahlstedt a další proti Komisi</i> , věc C-362/06 [2009]	77
<i>Schnorbus proti Land Hessen</i> , věc C-79/99 [2000]	65, 95
<i>Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence</i> , věc C-273/97 [1999]	48
<i>Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , věc C-381/99 [2001]	125
<i>Trestní řízení ve věci Even</i> , věc 207/78 [1979]	71
<i>Trestní řízení ve věci Mutsch</i> , věc 137/84 [1985]	71
<i>Vassilakis a další proti Dimos Kerkyras</i> , věc C-364/07 [2008]	77
<i>Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd</i> , věc C-32/93 [1994]	26

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

<i>Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému království</i> (č. 9214/80, 9473/81 a 9474/81), 28. května 1985	109
<i>Alujer Fernández a Caballero García proti Španělsku</i> (rozh.) (č. 53072/99), 14. června 2001	111
<i>Anakomba Yula proti Belgii</i> (č. 45413/07), 10. března 2009	78, 108
<i>Andrejeva proti Lotyšsku</i> [velký senát] (č. 55707/00), 18. února 2009	63, 72, 109
<i>Aziz proti Kypru</i> (č. 69949/01), 22. června 2004	27
<i>Bączkowski a další proti Polsku</i> (č. 1543/06), 3. května 2007	34, 82
<i>Balsytė-Lideikienė proti Litvě</i> (č. 72596/01), 4. listopadu 2008	83
<i>Barrow proti Spojenému království</i> (č. 42735/02), 22. srpna 2006	95
<i>Bigaeva proti Řecku</i> (č. 26713/05), 28. května 2009	68
<i>Bouamar proti Belgii</i> (č. 9106/80), 29. února 1988	84, 103
<i>Buckley proti Spojenému království</i> (č. 20348/92), 25. září 1996	74
<i>Burden proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 13378/05), 29. dubna 2008	22, 24, 43
<i>C. proti Belgii</i> (č. 21794/93), 7. srpna 1996	109
<i>Campbell a Cosans proti Spojenému království</i> (č. 7511/76 a 7743/76), 25. února 1982	113
<i>Carson a další proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 42184/05), 16. března 2010	22, 25, 62, 118
<i>Case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium proti Belgii</i> (č. 1474/62 a další), 23. července 1968	114
<i>Castells proti Španělsku</i> (č. 11798/85), 23. dubna 1992	82, 117
<i>Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii</i> [velký senát] (č. 27417/95), 27. června 2000	111
<i>Chahal proti Spojenému království</i> (č. 22414/93), 15. listopadu 1996	109
<i>Chassagnou a další proti Francii</i> (č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95), 29. dubna 1999	116
<i>Christine Goodwin proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 28957/95), 11. července 2002	93, 94
<i>Členů kongregace Svědků Jehovových v Gldani a další proti Gruzii</i> (č. 71156/01), 3. května 2007	83

<i>D.G. proti Irsku</i> (č. 39474/98), 16. května 2002	84, 103
<i>D.H. a další proti České republice</i> [velký senát] (č. 57325/00), 13. listopadu 2007	22, 29, 30, 31, 73, 125, 127, 130
<i>Dahlab proti Švýcarsku</i> (rozh.) (č. 42393/98), 15. února 2001	113
<i>Danilenkov a další proti Rusku</i> (č. 67336/01), 30. července 2009	69, 118
<i>Demir a Baykara proti Turecku</i> (č. 34503/97), 12. listopadu 2008	68
<i>Đokić proti Bosně a Hercegovině</i> (č. 6518/04), 27. května 2010	76
<i>Dudgeon proti Spojenému království</i> (č. 7525/76), 22. října 1981	98
<i>E.B. proti Francii</i> [velký senát] (č. 43546/02), 22. ledna 2008	62, 79, 98
<i>Engel a další proti Nizozemsku</i> (č. 5100/71 a další), 8. června 1976	118
<i>Féret proti Belgii</i> (č. 15615/07), 16. července 2009	83
<i>Fretté proti Francii</i> (č. 36515/97), 26. února 2002	98
<i>Gaygusuz proti Rakousku</i> (č. 17371/90), 16. září 1996	24, 63, 72, 110
<i>Glor proti Švýcarsku</i> (č. 13444/04), 30. dubna 2009	101
<i>Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Itálii</i> (č. 2) (č. 26740/02), 31. května 2007	118
<i>Handyside proti Spojenému království</i> (č. 5493/72), 7. prosince 1976	117
<i>Hasan a Chaush proti Bulharsku</i> [velký senát] (č. 30985/96), 26. října 2000	112
<i>Hoogendijk proti Nizozemsku</i> (rozh.) (č. 58641/00), 6. ledna 2005	22, 129
<i>I. proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 25680/94), 11. července 2002	93, 94, 94, 117
<i>K.H. a další proti Slovensku</i> (č. 32881/04), 28. dubna 2009	72
<i>Karner proti Rakousku</i> (č. 40016/98), 24. července 2003	99
<i>Köse a další proti Turecku</i> (rozh.) (č. 26625/02), 24. ledna 2006	113
<i>Koua Poirrez proti Francii</i> (č. 40892/98), 30. září 2003	63, 72, 110
<i>L. proti Litvě</i> (č. 27527/03), 11. září 2007	94
<i>Le Pen proti Francii</i> (rozh.) (č. 18788/09), 20. dubna 2010	83
<i>Loizidou proti Turecku</i> (č. 15318/89), 18. prosince 1996	58
<i>Luczak proti Polsku</i> (č. 77782/01), 27. listopadu 2007	24

<i>Mazurek proti Francii</i> (č. 34406/97), 1. února 2000	79, 80, 115
<i>Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldavsku</i> (č. 45701/99), 13. prosince 2001	112
<i>Moldovan a další proti Rumunsku</i> (č. 2) (č. 41138/98 a 64320/01), 12. července 2005	76, 78
<i>Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku</i> (č. 72881/01), 5. října 2006	112
<i>Moustaquim proti Belgii</i> (č. 12313/86), 18. února 1991	23, 109
<i>Muñoz Díaz proti Španělsku</i> (č. 49151/07), 8. prosince 2009	80
 <i>Nachova a další proti Bulharsku</i> [velký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. července 2005	82, 83, 125, 126
 <i>Opuz proti Turecku</i> (č. 33401/02), 9. června 2009	29, 84, 131
<i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> [velký senát] (č. 15766/03), 16. března 2010.....	73
 <i>Paraskeva Todorova proti Bulharsku</i> (č. 37193/07), 25. března 2010	35, 78
<i>Pearson proti Spojenému království</i> (č. 8374/03), 22. srpna 2006	95
<i>Petrov proti Bulharsku</i> (č. 15197/02), 22. května 2008	118
<i>Pretty proti Spojenému království</i> (č. 2346/02), 29. dubna 2002	35, 102
<i>Price proti Spojenému království</i> (č. 33394/96), 10. července 2001	101
 <i>Rasmussen proti Dánsku</i> (č. 8777/79), 28. listopadu	79, 81
 <i>S.L. proti Rakousku</i> (č. 45330/99), 9. ledna 2003	98
<i>Sahin proti Německu</i> [velký senát] (č. 30943/96), 8. července 2003	80, 118
<i>Schwizgebel proti Švýcarsku</i> (č. 25762/07), 10. června 2010	102
<i>Scientologická církev v Moskvě proti Rusku</i> (č. 18147/02), 5. dubna 2007	112
<i>Šečić proti Chorvatsku</i> (č. 40116/02), 31. května 2007	82
<i>Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině</i> [velký senát] (č. 27996/06 a 34836/06), 22. prosince 2009	105, 106
<i>Sidabras a Džiautas proti Litvě</i> (č. 55480/00 a 59330/00), 27. července 2004 ...	62, 68
<i>Sławomir Musiał proti Polsku</i> (č. 28300/06), 20. ledna 2009	72
<i>Smith a Grady proti Spojenému království</i> (č. 33985/96 a 33986/96), 27. září 1999	76
<i>Socialistická strana a další proti Turecku</i> (č. 21237/93), 25. května 1998	82
<i>Sommerfeld proti Německu</i> [velký senát] (č. 31871/96), 8. července 2003	61, 79, 80, 118

<i>Stec a další proti Spojenému království [velký senát]</i> (č. 65731/01 a 65900/01), 12. dubna 2006	45, 63, 95
<i>Steel a Morris proti Spojenému království</i> (č. 68416/01), 15. února 2005	117
<i>T. proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 24724/94), 16. prosince 1999	35, 102, 103
<i>Thlimmenos proti Řecku [velký senát]</i> (č. 34369/97), 6. dubna 2000	35
<i>Timishev proti Rusku</i> (č. 55762/00 a 55974/00), 13. prosince 2005	105, 106, 125, 125
<i>Turan Cakir proti Belgii</i> (č. 44256/06), 10. března 2009	82, 82
<i>Ünal Tekeli proti Turecku</i> (č. 29865/96), 16. listopadu 2004	91
<i>V. proti Spojenému království</i> [velký senát] (č. 24888/94), 16. prosince 1999	103
<i>Van Kück proti Německu</i> (č. 35968/97), 12. června 2003	94
<i>Walker proti Spojenému království</i> (č. 37212/02), 22. srpna 2006	95
<i>Weller proti Maďarsku</i> (č. 44399/05), 31. března 2009	28, 63, 118
<i>Willem proti Francii</i> , (č. 10883/05), 16. července 2009	83
<i>Wintersberger proti Rakousku</i> (rozh.) (č. 57448/00), 27. května 2003	41
<i>Zarb Adami proti Maltě</i> (č. 17209/02), 20. června 2006	29, 61, 91
<i>Zeibek proti Řecku</i> (č. 46368/06), 9. července 2009	107

Judikatura Evropského výboru pro sociální práva

<i>Mental Disability Advocacy Centre (MDAC)</i> <i>proti Bulharsku</i> , stížnost č. 41/2007, 3. června 2008	124
<i>SUD Travail Affaires Sociales proti Francii</i> , stížnost č. 24/2004, 8. listopadu 2005	124

Judikatura Výboru pro lidská práva

<i>Diergaardt a další proti Namibii</i> , sdělení č. 760/1997, 6. září 2000	115
---	-----

Judikatura vnitrostátních soudů

Belgie – Correctionele Rechtbank van Antwerpen, rozhodnutí ze dne 7. prosince 2004	75
Bulharsko – Krajský soud v Sofii, rozhodnutí č. 164 v občanskoprávní věci č. 2860/2006, 21. června 2006	34
Finsko – Správní soud ve Vaase, č. 04/0253/3	50
Francie – Odvolací soud v Nîmes, <i>Lenormand proti Balenci</i> , č. 08/00907, 6. listopadu 2008	74
Francie – Správní soud v Rouenu, <i>Boutheiller proti Ministère de l'éducation</i> , rozsudek č. 0500526-3, 24. června 2008	37
Francie – Trestní senát francouzského Kasačního soudu, č. M 08-88.017 a č. 2074, 7. dubna 2009	74
Kypr – Orgán pro rovné zacházení, ref. A.K.I. 37/2008, 8. října 2008	36
Maďarsko – Orgán pro rovné zacházení, rozhodnutí č. 654/2009, 20. prosince 2009	33, 74
Maďarsko – Orgán pro rovné zacházení, věc č. 72, duben 2008	36, 74
Rakousko – Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23. ledna 2006	74
Rakousko – Komise pro rovné zacházení, senát III	74, 106
Slovensko – Obhájce zásady rovného zacházení, rozhodnutí č. UEM-0921-1/2008-3, 28. srpna 2008	132
Spojené království – Horní sněmovna, <i>James proti Eastleigh Borough Council</i> [1990] UKHL 6, 14. června 1990	26
Spojené království – Odvolací pracovní soud Spojeného království, <i>MacCulloch proti Imperial Chemical Industries plc</i> [2008] IRLR 846, 22. července 2008	52
Spojené království – Odvolací soud Spojeného království, <i>Eweida proti British Airways plc</i> [2010] EWCA Civ 80, 12. února 2010	132
Spojené království – Odvolací soud Spojeného království, <i>Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)</i> [2009] EWCA Civ 1357, 12. února 2010	112

Spojené království – Vrchní soud Spojeného království, <i>Amicus MSF Section, R (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry</i> [2004] EWHC 860 (Admin), 26. dubna 2004	50
Švédsko – HomO, dok. č. 262/06, 21. června 2006	97
Švédsko – Nejvyšší soud, <i>Escape Bar & Restaurant proti Ombudsmanovi proti diskriminaci na základě etnického původu,</i> věc č. T-2224-07, 1. října 2008	74, 128
Švédsko – Odvolací soud Svea, <i>Ombudsman proti diskriminaci na základě sexuální orientace proti A.S.,</i> věc č. T-3562-06, 11. února 2008.....	32, 74

Tabulka právních textů

Mezinárodní nástroje

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (13. prosince 2006)

Úmluva OSN o právech dítěte (20. listopadu 1989)

Úmluva OSN proti mučení (10. prosince 1984)

Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (18. prosince 1979)

Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (4. ledna 1969)

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (16. prosince 1966)

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (16. prosince 1966)

Evropská úmluva o lidských právech (4. listopadu 1950)

Všeobecná deklarace lidských práv (10. prosince 1948)

Nástroje EU

Lisabonská smlouva, kterou se mění Smlouva o Evropské unii a Smlouva o založení Evropského společenství (13. prosince 2007)

Směrnice o rovnosti mužů a žen (přepřacované znění) neboli směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (přepřacované znění) (5. července 2006)

Směrnice o rovnosti mužů a žen v přístupu ke zboží a službám neboli směrnice Rady 2004/113/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování (13. prosince 2004)

Listina základních práv EU neboli Listina základních práv Evropské unie (7. prosince 2000)

Směrnice o rovnosti v zaměstnání neboli směrnice Rady 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (27. listopadu 2000)

Směrnice o rasové rovnosti neboli směrnice Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (29. června 2000)

Prohlášení Rady o provádění doporučení Komise o ochraně důstojnosti žen a mužů na pracovišti, včetně kodexu zásad boje proti sexuálnímu obtěžování (19. prosince 1991)

Doporučení Komise 92/131/EHS o ochraně důstojnosti žen a mužů na pracovišti (27. listopadu 1991)

Směrnice Rady 79/7/EHS o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (19. prosince 1978)

Směrnice o rovném zacházení neboli směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky (9. února 1976)

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (25. března 1957)

Další materiály dostupné na CD-ROM

- i. Směrnice Rady 79/7/EHS o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (19. prosince 1978) [BG – CS – DE – EL – EN – ES – FR – HU – IT – PL – RO]
- ii. Edel, *The Prohibition of Discrimination under the European Convention on Human Rights*, Human Rights Files, č. 22, 2010 [EN – FR]
- iii. Evropská komise, *Příručka pro boj proti diskriminaci*, 2006 [BG – CS – DE – EL – EN – ES – FR – HU – IT – PL – RO]
- iv. European Network of Equality Bodies (Equinet), *Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice*, díl I [EN – FR], díl II [EN – FR], díl III [EN – FR], díl IV [EN]
- v. European Network of Equality Bodies (Equinet), *Combating Discrimination in Goods and Services*, 2004 [EN – FR]
- vi. Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA), *The Impact of the Racial Equality Directive. Views of Trade Unions and Employers in the European Union*, 2010 [EN]
- vii. Případové studie týkající se článků 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13 a 14 Evropské úmluvy o lidských právech stejně jako článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě [DE – EN – FR]
- viii. Souhrny vybraných případů Evropského soudu pro lidská práva v maďarštině [HU]

On-line zdroje

Zdroje	Internetová adresa ²⁷²
Internetová stránka Rady Evropy pro vzdělávání právních odborníků v oblasti lidských práv	www.coehelp.org/
Equinet, <i>Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice</i> [Dynamický výklad: evropské antidiskriminační právo v praxi], díly I-IV	www.equineteurope.org/equinetpublications.html
Evropská síť právních expertů v oblasti antidiskriminace, „News Report“ [nová zpráva]	www.non-discrimination.net/news
Grgić, Mataga, Longar a Vilfan, <i>The Right to Property under the ECHR</i> [Majetkové právo podle EÚLP], Human Rights Handbooks, č. 10, 2007	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=2123
Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (ETS č. 177), vysvětlující zpráva, bod 22	http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm
Kilkelly, <i>The Right to Respect for Private and Family Life</i> [Právo na respektování soukromého a rodinného života], Human Rights Handbooks, č. 1, 2001	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=1636

272 Všechny odkazy na webové stránky byly funkční k 10. březnu 2011.

Zdroje	Internetová adresa
Equinet, <i>Combating Discrimination in Goods and Services</i> [Boj proti diskriminaci v přístupu ke zboží a službám], 2004	www.equineteurope.org/68.html
Zásady z Yogyakarta pro uplatňování mezinárodních právních předpisů v oblasti lidských práv v souvislosti s otázkou sexuální orientace a pohlavní identity	www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm
Informační portál agentury FRA	http://infoportal.fra.europa.eu
FRA, <i>The Impact of the Racial Equality Directive. Views of Trade Unions and Employers in the European Union</i> [Dopad směrnice o rasové rovnosti. Názory odborových svazů a zaměstnavatelů v Evropské unii], 2010	http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/pub_racial_equal_directive_en.htm
Rada Evropy, „Case study 15: arrest, pre trial detention, ill treatment of Roma man“ [Případová studie 15: zadržení, vyšetřovací vazba, špatné zacházení s romským mužem], 2007	www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1
Murdoch, <i>Freedom of Thought, Conscience and Religion</i> [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání], Human Rights Handbooks, č. 2, 2007	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=2122
Rada Evropy, Human Rights Handbooks [příručky v oblasti lidských práv]	www.coe.int/t/dghl/publications/hrhandbooks/index_handbooks_en.asp
Evropská komise, <i>Příručka pro boj proti diskriminaci</i> , 2006	http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=95&langId=cs

Poznámka k citacím

Výše uvedená judikatura poskytuje čtenáři komplexní informace, které mu umožní vyhledat si úplné znění rozsudku v dané věci. To může být užitečné, pokud by čtenář chtěl hlouběji zkoumat odůvodnění a analýzu, které byly u příslušného soudu uplatněny předtím, než soud došel k dotčenému rozhodnutí.

Většina věcí uváděných v této publikaci jsou buď věci rozhodované u ESD nebo ESLP; další diskuse se tedy zaměřuje zejména na tyto věci. Podobné techniky však lze uplatnit i při použití databází vnitrostátní judikatury.

Pro vyhledání judikatury ESLP může čtenář navštívit portál ESLP nazvaný HUDOC, který umožňuje bezplatný přístup k judikatuře ESLP: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Judikatura/Hudoc/Hudoc+database/>. Portál HUDOC má uživatelsky jednoduchý vyhledávač, díky němuž je vyhledání požadované judikatury snadné. Nejjednodušším způsobem jak vyhledat požadovanou věc, je zadat číslo stížnosti do pole vyhledávání nazvaného „Application Number“ [číslo stížnosti].

Judikaturu ESD lze nalézt pomocí vyhledávače CURIA, který poskytuje bezplatný přístup k judikatuře ESD: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en>. Vyhledávač CURIA má uživatelsky jednoduchý vyhledávací program, díky němuž je vyhledání požadované judikatury snadné. Nejjednodušším způsobem jak vyhledat požadovanou věc, je zadat číslo věci do pole vyhledávání nazvaného „Č. věci“.

Alternativně oba navrhované vyhledávače (nebo jakýkoli jiný použitý vyhledávač) uživateli umožní procházet věci podle data. Nalezení požadované judikatury pomocí procházení dat rozsudků je usnadněno tím, že u všech věcí zařazených do této příručky je uvedeno datum.

Agentura Evropské unie pro základní práva
Evropský soud pro lidská práva - Rada Evropy

Příručka evropského antidiskriminačního práva

2011 — 151 pp. — 14,8 x 21 cm

ISBN 978-92-871-9992-8 (Rada Evropy)

ISBN 978-92-9192-664-0 (FRA)

doi:10.2811/10549

Mnoho doplňující informace o Agentuře Evropské unie pro základní práva (FRA) je k dispozici na internetu. Můžete se s nimi seznámit na portálu Evropa (<http://europa.eu>).

Další informace týkající se judikatury Evropského soudu pro lidská práva jsou k dispozici na internetových stránkách ESLP <http://www.echr.coe.int/echr>. Vyhledávač HUDOC umožňuje přístup k rozsudkům a rozhodnutím v angličtině a/nebo ve francouzštině, překladům do vybraných jazyků, měsíčníku stručných informací o projednávaných případech, tiskovým zprávám a dalším informacím o práci Soudu.

Jak získat publikace EU

Bezplatné publikace:

- prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- v zastoupeních a delegacích Evropské unie. Jejich kontaktní údaje naleznete na adrese <http://ec.europa.eu> nebo si je můžete vyžádat faxem na číslo +352 2929-42758.

Placené publikace:

- prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Předplatné (např. roční řady *Úředního věstníku Evropské unie*, sbírky rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie):

- u některého z prodejců Úřadu pro publikace Evropské unie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_cs.htm).

Jak získat publikace Rady Evropy

Nakladatelství Rady Evropy vydává publikace týkající se veškerých aktivit organizace, zahrnujících lidská práva, právní otázky, zdraví, etiku, sociální věci, vzdělávání, kulturu, sport, mládež a kulturní dědictví. Knihy a elektronické publikace uvedené v obsáhlém katalogu se mohou objednat na internetových stránkách (<http://book.coe.int/>).

Virtuální čítarna umožňuje návštěvníkům zdarma konzultovat výňatky z hlavních čerstvě vydaných publikací či úplné texty určitých oficiálních dokumentů. Informace o úmlouvách Rady Evropy a jejich úplné znění jsou k dispozici na stránkách Oddělení smluv <http://conventions.coe.int>.

Evropské antidiskriminační právo, které tvoří antidiskriminační směrnice EU a článek 14 a protokol č. 12 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP), zakazuje diskriminaci v celé řadě situací a z celé řady důvodů. Tato příručka zkoumá evropské antidiskriminační právo vycházející z uvedených dvou zdrojů jako vzájemně se doplňující systémy, využívá jejich vzájemné zaměnitelnosti v míře, v jaké se tyto systémy překrývají, a upozorňuje na jejich rozdíly, pokud existují. S ohledem na působivý soubor judikatury, který je výsledkem práce Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie v oblasti zákazu diskriminace, se zdálo užitečné přístupnou formou představit příručku obsahující CD-ROM a určenou advokátům v členských státech Evropské unie a Rady Evropy a dalším uživatelům, například soudcům, státním zástupcům a právním odborníkům a pracovníkům donucovacích orgánů.

AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 - 1040 Vídeň - Rakousko
Tel. +43 (1) 580 30-60 - Fax +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu - info@fra.europa.eu

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA RADA EVROPY

67075 Štrasburku Cedex - Francii
Tel. +33 (0)3 88 41 20 18 - Fax +33 (0)3 88 41 27 30
echr.coe.int - publishing@echr.coe.int

Úřad pro publikace

ISBN 978-92-871-9992-8
ISBN 978-92-9192-664-0

9 789291 926640